

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Primárního vzdělávání

Studijní program: Učitelství pro základní školy

Studijní obor Učitelství pro I. stupeň základní školy

**PRVKY IDENTIFIKACE S LITERÁRNÍM
HRDINOU U ŽÁKŮ NA I. STUPNI ZÁKLADNÍ
ŠKOLY**

**THE ELEMENTS OF IDENTIFICATION WITH
THE LITERARY CHARACTERS OF PUPILS AT
PRIMARY SCHOOL**

Diplomová práce: 11-FP-KPV- 0036

Autor:

Radka POHLUDKOVÁ

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Mgr. Jana Bednářová, Ph.D.

Konzultant:

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
153	28	4	47	44	3

V Liberci dne:

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Radka POHLUDKOVÁ**
Osobní číslo: **P07000509**
Studijní program: **M7503 Učitelství pro základní školy**
Studijní obor: **Učitelství pro 1. stupeň základní školy**
Název tématu: **Prvky identifikace s literárním hrdinou u žáků na I. stupni základní školy**
Zadávací katedra: **Katedra primárního vzdělávání**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Cíl:

Cílem diplomové práce je zanalyzovat na základě profilu dětského čtenářství I. stupně základní školy žákovský záznam o možné identifikaci s literárním hrdinou.

Požadavky:

Nastudovat odbornou literaturu zabývající se literaturou jako prostředkem formování osobnosti žáka.

Zrealizovat kvantitativní analýzu žákovského záznamu o četbě z hlediska možné identifikace s literárním hrdinou.

Tento průzkum statisticky vyhodnotit a formulovat závěry.

Metody:

Kvantitativní průzkum na základě dotazníkové techniky (analýza vybraných literárních hrdinů, se kterými se žáci mohou identifikovat).

Rozsah grafických prací:
Rozsah pracovní zprávy:
Forma zpracování diplomové práce: tištěná

Seznam odborné literatury:

- CHALOUPKA, O. Próza pro děti a mládež: její otázky, působení a perspektivy. Praha: Albatros, 1989. 210 s. ISBN 13-740-89.
CHALOUPKA, O. Rozvoj dětského čtenářství. Praha: Albatros, 1982. 572 s.
CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu. Praha: Grada, 1995. 265 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
TOMAN, J. Didaktika čtení a primární literární výchovy. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2007. 116 s. ISBN 978-80-7394-038-6.
VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie I: dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2005. 467 s. ISBN 80-246-0956-8.

Vedoucí diplomové práce: Mgr. Jana Bednářová, Ph.D.
Katedra primárního vzdělávání

Datum zadání diplomové práce: 19. dubna 2011
Termín odevzdání diplomové práce: 20. dubna 2012

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

doc. PaedDr. Jaroslav Perný, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2011

Čestné prohlášení

Název práce: Prvky identifikace s literárním hrdinou u žáků na I. stupni základní školy

Jméno a příjmení autora: Radka Pohludková

Osobní číslo: P07000509

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má diplomová práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím diplomové práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé diplomové práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 20. 4. 2012

.....
Radka Pohludková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí své diplomové práce Mgr. Janě Bednářové Ph.D. za odborné vedení, cenné rady a podnětné připomínky. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří se na této diplomové práci podíleli a svým nejbližším za jejich podporu.

Anotace

Cílem diplomové práce je zanalyzovat na základě profilu dětského čtenářství I. stupně základní školy žákovský záznam o možné identifikaci s literárním hrdinou. Diplomová práce je rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část se zabývá osobností prepubescentního jedince v oblasti psychosociální a komunikativně-recepční. Poukazuje na možnosti literární výchovy rozvíjet u prepubescentních čtenářů percepci literárního textu. Vymezuje pojem identifikace v rámci sociálního učení. Zaměřuje se na identifikaci s literárním hrdinou, a proto objasňuje základní žánry literatury pro děti a mládež s typizovanými literárními hrdiny. V závěru seznamuje s několika výzkumy zabývající se podobnou tematikou.

Praktická část je postavena na dotazníkovém šetření, v kterém respondenti uvedli, s jakým literárním hrdinou se identifikují a následně, zda by se mohli identifikovat s Harry Potterem a Pipi Dlouhou punčochou.

Klíčová slova:

Sociální učení - identifikace, literární hrdina, percepce literárního textu, literární výchova, literatura pro děti a mládež, biblioterapie

Annotation

The aim of this diploma thesis is to analyse the profile of the children's reading in the primary school record about a possible identification with a literary character. The thesis is divided into two parts. The first part is theoretical, the other is practical.

The theoretical part deals with personalities of prepubescent individual based especially on psychosocial and communicative-receptionist viewpoints. It refers to the possibilities of the literary education to develop a perception of literary texts in prepubescent readers. It defines the term of identification in the context of social learning. It focuses on the identification with a literary character, hence clarifies basic genres of literature for children and youth with typified literary characters. In conclusion, it introduces several studies dealing with similar theme.

The practical part is based on the questionnaire survey in which prepubescent readers indicate with whom a literary character they identify and whether they could identify with literary characters Harry Potter and Pippi Longstocking.

Key words:

Personalities of prepubescent individual, social learning - identification, literary character, perception of literary text, literature for children and youth, bibliotherapy

Die Annotation

Das Ziel dieser Diplomarbeit ist die Analyse einer Schülleraufnahme um eine mögliche Identifikation mit einem literarischen Helden aufgrund des Profils eines Lesers der Grundstufe. Die Diplomarbeit hat einen theoretischen und einen praktischen Teil.

Der theoretische Teil befasst sich mit einer vorpubertären Persönlichkeit in dem psychosozialen und kommunikativ-rezeption Gebiet. Er verweist auf die Möglichkeit einer literarischen Bildung in vorpubertären Lesern die Wahrnehmung des literarischen Textes zu entwickeln. Er definiert den Begriff der Identifikation im Kontext des sozialen Lernens. Er konzentriert sich auf die Identifikation mit einem literarischen Helden, und so verdeutlicht die grundlegenden Gattungen der Literatur für Kinder und Jugendliche mit typisierten literarischen Helden. Zum Schluss stellt er ein Paar Studien vor, die sich mit ähnlichen Problemen beschäftigen.

Der praktische Teil basiert auf einem Fragebogen in welchem die Befragten angegeben haben, mit welchem literarischen Helden sie sich identifizieren und ob sie sich mit dem Harry Potter oder mit der Pippi langer Strumpf identifizieren können.

Die Parolen:

das soziale Lernen – die Identifikation, der literarische Held, die Wahrnehmung des literarischen Textes, die literarische Bildung, die Literatur für Kinder und Jugendliche, die Bibliotherapie.

Obsah

ÚVOD.....	12
I. TEORETICKÁ ČÁST.....	15
1 Osobnost prepubescentního jedince	15
1.1 Psychologické hledisko prepubescentního jedince	16
1.1.1 Úroveň rozvoje racionálně-poznávacích procesů.....	16
1.1.2 Úroveň rozvoje emočně-volních procesů, potřeb a motivací.....	17
1.1.3 Úroveň představivosti a fantazie	19
1.2 Sociální hledisko prepubescentního jedince	20
1.3 Komunikativně-recepční hledisko vývoje prepubescentního jedince	21
2 Umělecká literatura a její vliv na žáka I. st. ZŠ	24
2.1 Literární výchova	26
2.1.1 Cíle literární výchovy.....	26
2.1.2 Očekávané výstupy literární výchovy a učivo v RVP ZŠ.....	27
3 Percepce literárního textu žákem I. st. ZŠ.....	29
3.1 Motivace při percepci literárního textu žákem I. st. ZŠ	29
3.2 Seznámení se s literárním textem.....	30
3.3 Interpretace literárního textu	30
3.4 Význam literárně-estetické komunikace	32
4 Identifikace žáka I. st. ZŠ s literárním hrdinou	34
4.1 Sociální učení.....	34
4.1.1 Nápodoba a identifikace – výchova vzorem	35

4.2	Vliv rodiny a pedagoga na identifikační proces žáka	38
4.2.1	Rodina	38
4.2.2	Pedagog, vrstevníci a starší děti	39
4.3	Biblioterapie.....	40
5	Literární hrdina jako identifikační vzor.....	42
5.1	Mytologický pohled	42
5.2	Literární pohled.....	42
5.3	Druhy literárních hrdinů v literatuře pro děti a mládež.....	43
5.3.1	Literární hrdina v lidových pohádkách	46
5.3.2	Literární hrdina v autorských pohádkách.....	46
5.3.3	Literární hrdina v próze ze života dětí	46
5.3.4	Literární hrdina v dobrodružné próze.....	47
6	Výklad pohádek z psycho-sociálního hlediska	49
6.1	O Jeníčkovi a Mařence.....	50
6.2	Popelka.....	51
7	Výzkumy identifikace s literárním hrdinou.....	53
7.1	Klíče pro život.....	53
7.2	Koho dnes obdivují české děti – „ <i>Hloupý Honza versus Harry Potter</i> “	55
8	Závěr teoretické části	58
II.	EMPIRICKÁ ČÁST.....	60
9	Metodologická východiska pedagogického průzkumu	60
9.1	Cíle průzkumu.....	60
9.2	Formulace výzkumných problémů a stanovení hypotéz	60
9.3	Průzkumná metoda.....	63

9.3.1	Kombinovaný dotazník pro žáky 4. a 5. tříd ZŠ	65
9.4	Průzkumný soubor	73
9.5	Realizace průzkumného šetření.....	73
9.5.1	Pilotní šetření dotazníku.....	74
9.5.2	Průběh realizace dotazníkového šetření	75
10	Výsledky průzkumového šetření	78
10.1	Charakteristika zkoumaného vzorku	78
10.2	Statistické vyhodnocení získaných údajů.....	78
10.2.1	Dotazníková položka č. 1	79
10.2.2	Dotazníková položka č. 2	88
10.2.3	Dotazníková položka č. 3	90
10.2.4	Dotazníková položka č. 4	91
10.2.5	Dotazníková položka č. 5	92
10.2.6	Dotazníková položka č. 6	94
10.2.7	Dotazníková položka č. 7	97
10.2.8	Dotazníková položka č. 8 o Harry Potterovi	99
10.2.9	Dotazníková položka č. 8 o Pipi Dlouhé punčoše.....	100
10.2.10	Dotazníková položka č. 9	101
10.2.11	Dotazníková položka č. 9 o Pipi Dlouhé punčoše.....	103
10.2.12	Dotazníková položka č. 10 o Harry Potterovi	105
10.2.13	Dotazníková položka č. 10 o Pipi Dlouhé punčoše.....	107
10.2.14	Dotazníková položka č. 11 s Harry Potterem.....	109
10.2.15	Dotazníková položka č. 11 s Pipi Dlouhou punčochou.....	110
10.2.16	Dotazníková položka č. 12 o Harry Potterovi	112

10.2.17	Dotazníková položka č. 13 o Harry Potterovi	114
10.2.18	Dotazníková položka č. 14 o Harry Potterovi	117
10.2.19	Dotazníková položka č. 14. o Pipi Dlouhé punčoše.....	119
10.2.20	Dotazníková položka č. 15 o Harry Potterovi	121
10.2.21	Dotazníková položka č. 15 o Pipi Dlouhé punčoše.....	122
10.2.22	Dotazníková položka č. 16 o Harry Potterovi	123
10.2.23	Dotazníková položka č. 16 o Pipi Dlouhé punčoše.....	125
10.2.24	Dotazníková položka č. 17 o Harry Potterovi	127
10.2.25	Dotazníková položka č. 17 o Pipi Dlouhé punčoše.....	129
10.2.26	Interpretace výsledků průzkumného šetření.....	132
10.3	Závěr empirické části	142
11	Závěr	145
	Seznam použité literatury	149
	Přílohy	152

Seznam tabulek

Tabulka 1 – Literární postava Harry Potter a Pipi Dlouhá punčocha	69
Tabulka 2 – Zastoupení žánrů literatury pro děti a mládež při identifikaci	79
Tabulka 3 – Věk literárních hrdinů	84
Tabulka 4 – Čím Tě tvá literární postava zaujala?	88
Tabulka 5 – V jakém konkrétním prostředí žije Tvá literární postava?	92
Tabulka 6 - V jakém konkrétním prostředí žije Tvá literární postava?.....	93
Tabulka 7 – Jaké konkrétní příhody Tvá literární postava zažívá?	95
Tabulka 8 – Jaké konkrétní příhody Tvá literární postava zažívá?	96
Tabulka 9 – V čem by ses chtěl/nechtěl vzhledově podobat Harrymu?	101
Tabulka 10 – V čem by ses chtěla/nechtěla vzhledově podobat Harrymu?	102
Tabulka 11 – V čem by ses chtěl/nechtěl vzhledově podobat Pipi?	103
Tabulka 12 – V čem by ses chtěla/nechtěla vzhledově podobat Pipi?	104
Tabulka 13 – Proč bys chtěl/nechtěl být čaroděj jako Harry?.....	106
Tabulka 14 – Proč bys chtěla/nechtěla být čarodějka jako Harry?	106
Tabulka 15 – Proč bys chtěl/nechtěl být silný jako Pipi?	108
Tabulka 16 – Proč bys chtěl(a) být silná jako Pipi?	108
Tabulka 17 – Proč bys chtěl/nechtěl žít jako Pipi?	110
Tabulka 18 – Proč bys chtěla/nechtěla žít jako Pipi?.....	111
Tabulka 19 – Proč bys chtěl/nechtěl být slavný jako Harry?	112
Tabulka 20 – Proč bys chtěla/nechtěla být slavná jako Harry?.....	113
Tabulka 21 – Proč bys chtěl/nechtěl žít a studovat v Bradavicích jako Harry?	115

Tabulka 22 – Proč bys chtěla/nechtěla studovat a žít v Bradavicích jako Harry?	116
Tabulka 23 – Proč bys chtěl(a)/nechtěl(a) mít takové kamarády jako má Harry?	117
Tabulka 24 – Proč bys chtěl/nechtěl mít takové kamarády jako má Pipi?	119
Tabulka 25 – Proč bys chtěla/nechtěla mít kamarády jako má Pipi?	120
Tabulka 26 – Jakou vlastnost Harryho považuješ pro sebe za důležitou?	121
Tabulka 27 – Jakou vlastnost Pipi považuješ pro sebe za důležitou?	122
Tabulka 28 – V čem jste si s Harrym podobní?	124
Tabulka 29 – V čem jste si s Pipi podobní?	125
Tabulka 30 – Proč bys chtěl/nechtěl být Harry Potter?	128
Tabulka 31 – Proč bys chtěla/nechtěla být Harry Potter?	128
Tabulka 32 – Proč bys chtěl/nechtěl být Pipi Dlouhá punčocha?	130
Tabulka 33 – Proč bys chtěla/nechtěla být Pipi Dlouhá punčocha?	130
Tabulka 34 – Test dobré shody chí-kvadrát pro výzkumný problém č. 1	133
Tabulka 35 – Četnosti odpovědí	133
Tabulka 36 – Test dobré shody chí-kvadrát pro výzkumný problém č. 2	135
Tabulka 37 – Četnosti odpovědí	135
Tabulka 38 – Test dobré shody chí-kvadrát pro výzkumný problém č. 3	136
Tabulka 39 – Četnosti odpovědí	136
Tabulka 40 – Test dobré shody chí-kvadrát pro výzkumný problém č. 4	138
Tabulka 41 – Četnosti odpovědí	138
Tabulka 42 – Test dobré shody chí-kvadrát pro výzkumný problém č. 5	139
Tabulka 43 – Četnosti odpovědí	139
Tabulka 44 – Test dobré shody chí-kvadrát pro výzkumný problém č. 6	140

Tabulka 45 – Četnosti odpovědí	140
Tabulka 46 – Test dobré shody chí-kvadrát pro výzkumný problém č. 7.....	141
Tabulka 47 – Četnosti odpovědí	141

Seznam grafů

Graf 1 – Věk literárních hrdinů	84
Graf 2 – Identifikace s literární postavou dle pohlaví	85
Graf 3 – Identifikace s reálnou či nadpřirozenou postavou	86
Graf 4 – Identifikace s kladnou či zápornou literární postavou	87
Graf 5 – Jaké vlastnosti u své literární postavy obdivuješ?	90
Graf 6 – Jaké vlastnosti u své literární postavy obdivuješ?	90
Graf 7 – Chtěl(a) bys vypadat podobně jako Tvá literární postava?	91
Graf 8 – Chtěl(a) bys žít v podobném prostředí jako Tvá literární postava?	92
Graf 9 – Chtěl(a) bys zažívat podobné příhody jako Tvá literární postava?	94
Graf 10 – Jsi si se svou lit. postavou v něčem podobný?	97
Graf 11 – V čem jste si podobní?	98
Graf 12 – V čem jste si podobní?	98
Graf 13 – Je pro Tebe důležité, že je Harry podobně starý jako ty?	99
Graf 14 – Je pro Tebe důležité, že je Pipi podobně stará jako ty?	100
Graf 15 – Chtěl(a) by ses vzhledově podobat Harrymu?	101
Graf 16 – Chtěl(a) by ses vzhledově podobat Pipi?	103
Graf 17 – Chtěl(a) bys být čaroděj/ka jako Harry?	105
Graf 18 – Chtěl(a) bys být silný/á jako Pipi?	107
Graf 19 – Chtěl(a) bys žít u strýce, tety a bratrance jako má Harry?	109
Graf 20 – Chtěl(a) bys žít sám/sama ve vile s opičkou a koněm jako Pipi?	110
Graf 21 – Chtěl(a) bys být slavný/á jako Harry?	112

Graf 22 – Chtěl(a) bys studovat a žít v Bradavicích jako Harry?	114
Graf 23 – Chtěl(a) bys mít kamarády jako má Harry?	117
Graf 24 – Chtěl(a) bys mít kamarády jako má Pipi?	119
Graf 25 – Jste si v něčem s Harrym podobní?	123
Graf 26 – Jste si v něčem s Pipi podobní?	125
Graf 27 – Chtěl(a) bys být Harry s jeho osudem, chováním, kamarády, vzhledem...? ..	127
Graf 28 – Chtěl(a) bys být Pipi s jejím osudem, chováním, kamarády, vzhledem?	129

ÚVOD

Diplomová práce „*Prvky identifikace s literárním hrdinou u žáků na I. stupni základní školy*“ si klade za cíl zanalyzovat na základě profilu dětského čtenářství I. stupně základní školy žakovský záznam o možné identifikaci s literárním hrdinou. V teoretické rovině nastudovat odbornou literaturu zabývající se literaturou jako prostředkem formování osobnosti žáka. Na základě teoretické části zrealizovat kvantitativní analýzu žakovského záznamu o četbě z hlediska možné identifikace s literárním hrdinou.

Diplomová práce se zabývá konkrétně identifikací čtenáře ve věku devět až jedenáct let s literární postavou. Obecně proces identifikace je součástí sociálního učení každého z nás převážně dětí, které se prostřednictvím např. sociálního posilování, nápodoby či identifikace dostávají do hlubších sociálních interakcí.

Ať už se na dnešní dobu podíváme z hlediska sociálního učení jakkoliv, spatřujeme na jedné straně chudobu přirozených sociálních příležitostí, které by dětem ukazovaly možnosti začlenění se do dané společnosti a na druhé straně naopak objevujeme stále se vyvíjející nová sociální média, která utváří další možnosti sociálních interakcí, pomocí kterých se jedinec pokouší do určitých sociálních skupin také začlenit. Myslíme tím význam prvotní a nejdůležitější socializace v rodinném kruhu, který díky převážně ekonomickým vlivům přestává ve větší či menší míře plnit svou základní funkci – *být se svým dítětem a doprovázet ho na jeho životní cestě*. Dítě přirozeně potřebuje nacházet ve vlastních rodičích, prarodičích či dalších příbuzných vzory, aby si mohlo utvářet sociální jistoty následně i v dalších skupinách (předškolní zařízení, škola-třída, zájmové kroužky, parta...), do kterých se bude postupně začleňovat. Je na každém z nás udělat si obrázek o současné podobě českých rodin, zda tuto základní funkci u svých potomků plní či neplní. V odborné literatuře nalezneme z teoretického hlediska vždy rodinu na prvním místě v procesu identifikace dítěte se vzorem a hledání si pozitivních či negativních vzorů. Jakmile vstoupí dítě do předškolního či školního zařízení, učitel skrz poznávání svých žáků brzy odhalí, který jedinec má ve svém rodiči vzor pozitivní a který negativní. Již jsme se dostali k druhé nejvýznamnější sociální skupině, která má vliv na sociální učení jedince. Jsou to školní a zájmová zařízení, ve kterých dítě od určitého věku tráví podstatnou část svého času. Učitel se často stává pro žáky vzorem, který je doprovází na dalším životním úseku. V určitém věku se k rodičovským či učitelským vzorům přidávají vzory ve vrstevnících a starších kamarádech.

Na druhé straně stojí stále se rozšiřující nová sociální média (např. televizní svět se svými životními příběhy herců, internetový svět se svými sociálními systémy, do kterých vstupují samotní jedinci, aby daný nepřímý sociální svět utvářeli – např. ICQ, Facebook, nejrůznější chaty). Tato média prostupují při procesu socializace ve větší či menší míře k jednotlivcům velmi individuálně. Záleží na mnoha faktorech – styl trávení času v rodinném kruhu, ohraničený či neohraničený přístup k televizi či k počítači.

Styl trávení času v rodinném kruhu pro nás znamená, jakým způsobem tráví rodina se svým dítětem společný čas (např. zda spolu hrají společenské hry, čtou knihy, dívají se na televizi, jdou na procházku...). Ohraničenost přístupu k televizi či k počítači spatřujeme v tom, zda rodič ví, jaký druh pořadů jejich potomek sleduje a jak často či jaké webové stránky navštěvuje a co na nich dělá. Pokud tuto problematiku sociálních médií shrneme, vždy záleží na tom, jak se k nim přistupuje. Sociální média mohou být pro sociální učení jedince vhodná, ale také nevhodná až nebezpečná.

V této diplomové práci se však budeme zabývat pouze světem literatury tedy literárními vzory a možnou identifikací s nimi. Literární postavy jsou nositeli nejrůznějších lidských životních osudů, protože jsou vytvářeny žijícími bytostmi, které svůj život prožívají v nejrozporuplnějších emocích. Z tohoto důvodu je možné, aby každý čtenář jakékoliv věkové kategorie našel při četbě svou literární postavu, se kterou se identifikuje. Ve světě literatury se může nalézt každý z nás, protože i když jsou literární postavy uměle vytvořeny, prožívají to samé jako my (bojují se zlem, bojují za pravdu a spravedlnost, bojují se svým osudem, trápí se pro lásku, hledají lásku a pochopení, trápí se nad svými rodiči či kamarády, kteří je zklamali, hledají přátelství, nalézají ve svém nitru odvahu žít, překonávají pocit zbytečnosti, hledají smysl života...). V každém věku si jedinec prožívá svá trápení, své radosti, stejně tak je tomu u literárních postav.

To, aby dětský posluchač či čtenář našel svou literární postavu, se kterou se identifikuje, záleží na výběru četby. S tím by měli malému posluchači či čtenáři pomoci jeho rodina, následně učitel, vrstevník či knihovník.

Cílem diplomové práce je tedy objevit konkrétní literární postavy, se kterými se žáci na I. stupni ZŠ identifikují či mohou identifikovat. Následně odhalit prvky identifikace, které nejvíce tento sociální proces ovlivňují.

V teoretické části se proto zaměříme především na psychologické a sociální zvláštnosti naší vybrané věkové kategorie čtenářů, následně na obecný proces identifikace, funkci

literatury pro děti a mládež a její zvláštnosti, na vnímání literárního textu žákem, na hlavní žánry literatury pro děti a mládež a jejich typizace literárních postav.

V praktické části zkonkretizujeme identifikaci čtenáře na I. stupni ZŠ s literární postavou na základě dotazníkového šetření.

Téma diplomové práce je mi blízké, protože prostřednictvím četby jsem našla ve svém čtenářském vývoji literární postavu, která mi dodala sílu na cestu životem. Vzhlížím k Janě Eyrové od šestnácti let a stále je pro mne důležitým vzorem, který mi dává naději na to, že život je stále se pohybující houpačka, která se nezastaví pouze v neštěstí, ale postupně se pravidelně přibližuje i ke štěstí. Z tohoto důvodu každému čtenáři přeji, aby i on našel svůj literární vzor.

Úvod bych zakončila citátem z knihy Jana Eyrová od Ch. Brontëové:

„Stín je stejně důležitý jako světlo.“

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Osobnost prepubescentního jedince

„Lidé netuší, co času a námahy to stojí – naučit se umění číst. Spotřeboval jsem na to bezmála osmdesát let a nemohu říci, že bych byl u konce.“
(Goethe)

Rozvoj dětského čtenářství je ovlivněn především psychickým, sociálním a komunikativně-recepčním vývojem jedince, jak uvádí Toman (2007).

Všechna tato hlediska hrají ve vývoji čtenářství důležitou roli a navzájem se ovlivňují. Samotný předpoklad pro rozvoj čtenářství se datuje od okamžiku, kdy je dítěti předčítáno a vyprávěno, ať je tomu v jakémkoliv věku dítěte. Role posluchače je pro rozvoj čtenářství zásadní. Pro dítě se pravidelný poslech příběhů stává rutinní záležitostí a přirozeně se začlení do každodenních činností. Období role posluchače je poměrně dlouhé, až v průběhu školní docházky částečně zaniká a nastává období role aktivního čtenáře, který si již příběh přečte sám. Je to proces dlouhodobý, kdy prvotní rozvoj čtenářství u dítěte závisí na rodičích a následně při vstupu do školy i na pedagogovi.

Toman (2007) upozorňuje na důležitost, aby se pedagog literární výchovy na I. stupni ZŠ orientoval v problematice prepubescentního jedince stejně jako v teorii estetické komunikace či literární recepci.

Na období prepubescence neboli mladšího školního věku (6-11 let) nahlíží Říčan (1989, s. 157) tímto způsobem: *„Mladší školní věk je období ve srovnání s tím, co předcházelo i co bude následovat, poměrně klidné, nebouřlivé a také šťastné. Život dítěte samozřejmě ani teď není stojatá voda, ale nejsou to také peřeje. Spíše rychlý proud potoka, který je uměle silně regulován.“*

Charakterizuje hlavní podmínku uskutečňování literární výchovy slovy Tomana (2007, s. 108): *„Hlavní podmínkou vzniku a rozvoje estetické komunikace (interakce) mezi slovně uměleckým textem jako specifickým komunikátem a jeho dětským adresátem, je záměrná aktivita dítěte, projevující se jako psychosociální odezva na podněty a informace tohoto textu. Jeho četba je relativně složitý proces, determinovaný faktory sociálními, psychologickými a komunikativně-recepčními.“*

Říčan (1989) nahlíží na prepubescentní dítě jako na „střízlivého realistu“, který se prvotně seznamuje se školou. Škola představuje pro dítě novou sociální skupinu, díky které si otevírá nové obzory, urychluje rozumový vývoj a začíná myslet novým způsobem. Školní povinnosti a práce jsou nyní stejně důležité jako hra. Dítě dostává novou roli žáka či spolužáka.

1.1 Psychologické hledisko prepubescentního jedince

Toman (2007, s. 108) odůvodňuje vliv psychologického vývoje prepubescentního jedince na literární recepci¹: *„Psychologický vývoj dítěte je dán jeho obecnými, specifickými a individuálními mentálně-psychickými předpoklady v jednotlivých stádiích jeho ontogenetického vývoje. Patří k nim stupeň rozvoje jeho inteligence, poznávacích a emočně-volních procesů a stavů, potřeb a motivací, jeho schopností, dovedností a návyků, charakterové vlastnosti...Z hlediska čtenářské kompetence dětského adresáta, tj. jeho připravenosti na přijetí, pochopení a estetické osvojení literárního textu, je rozhodující zvláště úroveň jeho psychických funkcí: vnímavosti, pozornosti, paměti, představivosti, fantazie, logického a obrazného myšlení, spjatého s řečí a vyjadřováním, dále úroveň techniky čtení a celkové čtenářské kultury.“*

Jednotlivé podkapitoly se dále zabývají některými konkrétními psychologickými předpoklady, které významně ovlivňují prepubescentního čtenáře.

1.1.1 Úroveň rozvoje racionálně-poznávacích procesů

Křivá (2003) poukazuje na skutečnost, kdy se šestileté dítě ocitá v novém sociálním prostředí – ve škole. Díky této nové skutečnosti se na první místo v jeho životě dostává učení a do popředí se dostává nutnost soustředění se a zvyšují se nároky na racionálně-poznávací složky dětské osobnosti. Racionalita se postupně rozvíjí pouze v prostředí citových podnětů. Při zvyšujících se nárocích na racionalitu si extravertní žák vynahrazuje citové podněty ve hře a introvertní žák ve snění tedy ve fantazii.

Čačka (1997) také upozorňuje na dynamický rozvoj poznávacích procesů od nástupu do školy až po začátek dospívání. Jedná se především o paměť², vnímání³, myšlení

¹ Literární recepcie je vnímání literárního textu čtenářem

² Čačka (1997) vysvětluje paměť jako duševní proces, který umožňuje vstřípení, uchování a vybavení vjemů, myšlenek, citových prožitků.

a obrazotvornost⁴. Úroveň rozvoje je individuální dle možností konkrétního dítěte a intenzity aktivního učení. Myšlení je na úrovni konkrétních operací⁵, ale někteří žáci již začínají rozumět abstraktnějším pojmům na základě rozvoje logického uvažování.

Klindová a Rybárová (1974) dovysvětlují, že vnímání se u dítěte na I. stupni ZŠ vyvíjí nejen kvantitativně, ale i kvalitativně. Za kvalitativní vývoj vnímání se považuje postup od celistvého k analytickému vnímání. S tím souvisí i možnost učit se číst a psát.

Kubička (1959) upřesňuje, za jakých okolností je myšlení dětí logické. Je to v okamžiku, kdy dítě přemýšlí o něčem konkrétním či názorném. Dítě dokáže logicky přemýšlet o věcech, činnostech a událostech, které se ho přirozeně týkají. Ke konci I. stupně ZŠ se u některých dětí začíná vyvíjet abstraktní myšlení, a proto pojmy, zákonitosti a vztahy začíná chápat srozumitelněji i bez názorných ukázek.

Literatura pro děti a mládež si dává za cíl předkládat čtenářům mladšího školního věku takové žánry, ve kterých jsou konkrétně vykresleny charaktery literárních hrdinů a dějové linie. Na základě těchto konkrétních obrazů se dítě v četbě nachází a rozumí tomu, co mu autor chtěl konkrétně sdělit. Dospělý čtenář může v četbě pro děti nacházet hlubší významy, které se ale od konkrétního vyjádření velmi vzdalují.

Klindová a Rybárová (1974) se domnívají, že čím pestřejší jsou zážitky a zkušenosti dítěte, tím jednodušeji a rychleji dítě pochopí vztahy mezi věcmi. Dostane se tedy rychleji z konkrétního myšlení k abstraktnímu. Dítě proto potřebuje při získávání zkušeností zapojit co možná nejvíce smyslů, aby vznikaly komplexní vjemové zážitky.

1.1.2 Úroveň rozvoje emočně-volních procesů, potřeb a motivací

Čačka (1997) popisuje průběh a rozvoj emotivních funkcí jako je sebeuvědomování, citové⁶ prožívání a volní procesy⁷. Obraz sebe sama je pro žáky I. stupně ZŠ zpočátku

³ Čačka (1997, s. 77) vysvětluje vnímání jako: „smysluplné přijímání, zpracování a prožívání informací o bezprostřední situaci jako celku.“

⁴ Obrazotvornost neboli představivost

⁵ Jedinec potřebuje vše názorně vnímat, aby si z toho následně mohl vytvořit zobecnění spojené s abstraktním myšlením.

⁶ Čačka (1997, s. 95) uvádí: „City chápeme jako subjektivní procesy – prožívání, stavy – nálady, vztahy – láska, obdiv, odpor, pohrdání prožívané jako bezprostřední zážitky.“

nekritický. Dítě si uvědomuje co se má a co ne prostřednictvím poukazování chyb jiných spolužáků – žalování. Dítě zpočátku nezvládá své emoce, proto např. dokáže intenzivně plakat kvůli tomu, že nedostalo razítko do sešitu... Vůle⁸ je také málo vyvinutá, proto by měl pedagog vhodně dítě motivovat a pozitivně hodnotit, aby se vůle dítěte mohla přirozeně zdravě vyvíjet.

Kubička (1959) také upozorňuje na citovou labilitu dětí. Často rodič či pedagog nerozumí dítěti, protože netuší, co v danou chvíli dítě pociťuje. Stává se, že dítě zažívá tak silný cit (ať už pozitivní či negativní), že se rodiči, pedagogovi či spolužákovi nepodaří dítě uklidnit. Intenzivní citová reakce nastává, především pokud je v nebezpečí to, na čem dítěti záleží nebo v okamžiku, kdy dítě nestačí svými rozumovými silami. Jako příklad uvádí moment, kdy dítě čte text, kterému nerozumí a nemůže tak o něm přemýšlet či zodpovědět zadané otázky.

Kubička dále upřesňuje, že city dítěte mají kratší trvání než u dospělého jedince, ale zato probíhají výrazněji a intenzivněji. Obecně lze říci, že dítě je obklopeno citovou labilitou, která je dobře viditelná, protože dítě ještě nemá osvojeno tzv. konvenční citové vyjadřování, tedy umírňování svých citů na veřejnosti. Dítě na rozdíl od dospělého vyjadřuje své city navenek – pláče/směje se, hlasitě křičí, uplatňuje agresivní prvky vůči spolužákům... Dítě si v průběhu I. stupně základní školy osvojuje větší citovou stálost. Postupem času již není dítě jen tak vyvedeno z míry nebo i začíná skrývat svůj cit. Dochází k potlačení např. pláče, ale to neznamená, že by cit zcela zmizel, zůstává uvnitř a často i narůstá. Období, kdy se dítě začne stydět za své vnější projevy – smutek, pláč, začíná individuálně u každého dítěte. Postupem času je pro rodiče či pedagoga těžší rozpoznat co skutečného dítě cítí a prožívá uvnitř. Dá se říct, že na konci I. stupně ZŠ je dítě dle svých individuálních možností citově vyrovnané, avšak ne na dlouho, protože období dospívání je také plné citové lability.

Čačka (1997) uvádí, že dětská sebereflexe⁹ prochází v průběhu I. stupně ZŠ několika vývojovými fázemi. Začíná fází sugescie, ve které je dítě závislé na názorech autorit.

⁷ Čačka (1997, s. 101) uvádí: „Volní procesy představují jak psychická východiska, tak i vlastní proces jednání směřujícího k dosažení subjektivně žádoucích cílů.“

⁸ Říčan (2008) uvádí: „Vůle je psychická funkce usnadňující dosažení cíle v obtížné situaci.“

⁹ Sebereflexe neboli zhodnocení sebe samého

Dále pokračuje fázi situační, ve které se již dítě dokáže orientovat na vnější okolí nikoliv jen na sebe. Následně nastupuje fáze akční, ve které si dítě začíná povrchně všímat vlastních vlastností a duševní činnosti. Dítě je schopné proniknout do psychiky literárních postav. Nejprve se jedná o pohádkové literární postavy a s přibývajícím věkem se dostává do psychiky literárních postav z dobrodružných příběhů apod. Musíme si však uvědomit, že ani na konci I. stupně ZŠ dítě nepřekročí tzv. „černo-bílé“ hodnocení světa.

Čačka také upozorňuje na důležitost citů při utváření osobnosti dítěte. Dítě prožívá prudké city strachu, hněvu, lítosti, žárlivosti ve stejné míře jako veselosti.

Kubička (1959) poukazuje na významné prožívání strachu u dítěte. Dítě si samo přeje prožívat strach a překonávat ho. Často jedno dítě straší druhé, čtou si knihy o strašidlech. Poslední etapou prožívání strachu je zájem v dobrodružství především u hochů kolem desátého roku. Z tohoto důvodu mají oblibu v četbě dobrodružných knih, při jejichž četbě si putováním s hlavním hrdinou zažívají chvíle strachu a nejistoty.

Děti rády prožívají strach, pokud vědí, že v určité chvíli skončí a vše dobře dopadne. Z tohoto důvodu autoři literatury pro děti a mládež své příběhy obvykle staví na šťastném konci, aby malým čtenářům ukázali, že vše téměř vždy dopadne dobře. Samozřejmě literatura pro mládež již poukazuje i na reálnější životní osudy literárních hrdinů, a proto ne vždy je děj šťastně ukončen.

Kubička (1959) uvádí, že strach, který měly děti z nadpřirozených strašidel, postupem času vystřídá strach z některých sociálních situací. Jsou to především obavy z trestání ze strany rodičů např. za špatné známky, ze školního prostředí. Je důležité pochopit, že strach má hlavně dítě, které netuší, co ho za nějaký přestupek čeká a nemine. Nejistota vede k hlubšímu strachu, které dítě trápí.

1.1.3 Úroveň představivosti a fantazie

Kubička (1959) vyzdvihuje, že dítě přibližně od osmi let dokáže rozlišovat skutečnost od fantazie¹⁰ a naopak. Chápe, že drama, které se odehrálo v pohádce, se nepříhodilo doopravdy. To ale neznamená, že by dítě přestalo mít o fantazijní svět zájem. Stále v něm žije ve svých snech, hrách či rozhovorech. Dítě se rádo vzdá na čas svého nabytého

¹⁰ Čačka (1997, s. 81) vysvětluje fantazii: „Fantazie je od skutečnosti emancipované, realitou neomezené tvoření nových názorných obrazů vědomou i podvědomou duševní aktivitou.“

logického myšlení. Fantazijní svět dítěti zprostředkovává často nedosažitelné možnosti. Dítě si tak i představuje svou budoucnost. Toto snění může podněcovat jeho zájmy. Na druhou stranu se může dítě obracet do fantazijního světa v okamžiku, kdy strádá např. ze strany rodičů, při školním neúspěchu, při hádce s kamarádem...

1.2 Sociální hledisko prepubescentního jedince

Toman (2007, s. 108) konkretizuje sociální hledisko prepubescentního jedince: „*Z mnoha sociálních činitelů participují na stimulaci a kultivaci prepubescentního čtenáře zvláště rodina a škola. Četba mladších žáků je v podstatě saturována požadavky učebních osnov, především jejich lekturou čítankovou, případně společnou četbou vybraných knížek. Ještě tu působí nevyhraněnost zájmových aktivit a čtenářského vkusu dětí.*“

Chaloupka (1995) se domnívá, že na zrodu dětského čtenářství má zásluhu především předčítání nebo vypravování pohádek a povídaní o nich, leporela, říkanky, s tímto vším se dítě seznamuje díky svým rodičům či příbuzným. Tento začátek rozvoje čtenářství je velmi důležitý a nezbytný, protože vytváří u dítěte pocit, že slovesnost k životu jednoduše řečeno patří. Slovesnost patří k životu stejně jako jídlo, spánek, hračka...

Chaloupka dále poukazuje na důležitost pozitivního vztahu mezi dítětem a rodičem. Rodiče by měli se svými dětmi v mladším školním věku vést rovnocenné rozhovory o všem, co dítě prožívá. Často ani rodiče nevědí, co jejich dítě čte za knihu, zda ho nějakým způsobem ovlivňuje, zda je úzce spjat s hrdinou příběhu...

Vágnerová (2000) uvádí, jaké potřeby dítěte by měl pedagog uspokojovat. Jedná se především o potřebu citové jistoty, které se docílí pozitivním hodnocením. Dále potřebou pozitivního hodnocení, při kterém se u dítěte posiluje zdravá sebedůvěra. Není jednoduché zvládnout roli žáka, spolužáka, proto by si měl pedagog uvědomit, jak významně třída jako sociální skupina ovlivňuje socializační vývoj daného dítěte. Dítě si ve třídě často i prvotně osvojuje sociální kompetence. Ve třídě se zdravým sociálním klimatem si dítě nachází kamarády a vytváří si v ní určitou roli či pozici. Dosažení dobré pozice ve třídě má pro dítě velký sociální význam. Dítě si tak osvojuje pozitivní hodnocení vlastní osoby, získává sebejistotu a sebeúctu a to vše se projeví v jeho sebepojetí¹¹. Na druhou stranu se i u dítěte rozvíjí zdravé hodnocení ostatních.

¹¹ Sebeпоjetí je založené na tom, jak se jedinec chápe, vnímá a hodnotí

Čáp, Mareš (2001) poukazují na morální vývoj prepubescentního jedince. Dítě v tomto věku je na úrovni „konvenční morálky“, která znamená, že dítě jedná dle příkazů a zákazů rodičů a pedagogů. Na základě pochvaly rozpozná, že něco udělal správně a to ho uspokojuje. Některé děti se již na I. stupni ZŠ řídí vlastním svědomím, nepotřebují již kontrolu ze strany rodičů či pedagogů. Chovají se tak, aby se vyhnuly trestu a následně pocitu viny. Autoři upozorňují na nebezpečí, kdy rodina uznává jiné morální normy než pedagog či obecně škola. V tom případě potom dítě netuší, co je správné a žije v tzv. „morálním chaosu“.

Autoři dále zdůrazňují sociální význam knih a televize, se kterými se prepubescentní jedinec setkává více než v předchozím období. Často příběh, který dítě sleduje je podoben skutečnosti, a proto může docházet k tomu, že dítě nedokáže rozlišit realitu od sledovaného příběhu. Autoři vyzdvihují význam knihy, protože při čtení příběhu dochází k lepšímu porozumění a emočnímu prožití, neboť si daný příběh může dítě přečíst několikrát a rozvíjet si ho ve své představivosti dál a hlouběji. Při čtení příběhů nedochází tak často k napodobování či identifikaci s negativním vzorem (např. s agresivním bojovníkem, násilníkem, zlodějem...) jako je tomu u sledování televizních pořadů, které jsou často plné agrese, a proto se s agresivními hrdiny často ztotožňují hoši, kteří v nich vidí mužské chování a to je pro ně vzorem. Při čtení i agresivního příběhu tolik nedochází k identifikaci s negativním hrdinou, protože dítě si přečtenou agresi nepředstaví prostřednictvím vlastní fantazie tak silně agresivně jako je tomu v televizním seriálu či filmu.

1.3 Komunikativně-recepční hledisko vývoje prepubescentního jedince

Toman (2007, str. 108) uvádí hlavní komunikativně-recepční požadavky na dítě při čtení: *„Literární text je znakovým systémem. V procesu jeho recepce musí dítě hlavně dekodovat jeho jazykové prostředky, a to v rovině komunikativní i estetické. Mělo by tedy proměnit jejich pojmový význam v živou a konkrétní představu zobrazeného jevu. Ve čtenářově vědomí tak vzniká vnitřní projekce obraz fiktivní reality textu. Tato představa vychází z individuálního zkušenostního komplexu dětského recipienta. Proto mohou být jednotlivé čtenářské konkretizace téhož textu nebo díla značně odlišné. Jejich variabilitu způsobuje i skutečnost, že slovesně umělecký obraz ve své nedourčenosti,*

neúplnosti a náznakovosti vnímání umožňuje, aby si recipovaný text v různé míře dotvářel vlastní myšlenkovou, představovou i fantazijní aktivitou. Tím se de facto stává jeho spoluvůrcem.“

Toman dále upřesňuje osvojování textu žákem mladšího školního věku, jedná se především o tzv. fragmentární osvojování. To znamená, že čtenář soustředí svou pozornost hlavně na jeho emocionální dějové fragmenty – části, motivy, situace a zápletky. Čtenář se zcela ještě neorientuje v důležitosti děje, jsou pro něho důležité určité detaily, ale nerozlišuje a nechápe skutečné estetické kvality příběhu. Přibližně u žáka 4. třídy se již vyskytuje vyšší úroveň čtenářské recepce. Jedná se o recepci narativní. Posun je zde znatelný především v celistvém chápání příběhu, dítě již dokáže pochopit základní dějovou linii. Jedná se o tzv. čtení v naivním realismu a znamená to, že čtenář ještě zcela neodhaluje hlubší významy příběhu.

Toman (1992) uvádí, že se dítě na I. stupni ZŠ dostává do tzv. čtenářské etapy, ve které je zprostředkovaná percepce (poslech) postupně nahrazována estetickou interakcí dětského čtenáře s uměleckým textem. Nejprve se celkový postoj dětského čtenáře k přečtenému uměleckému textu vyznačuje výraznou emocionalitou a prožitkovostí, do které vkládá své vlastní představy prostřednictvím asociativního a obrazného myšlení a antropomorfizačním¹² přístupem. Z těchto důvodů je dětskému čtenáři v této čtenářské etapě nejbližší pohádka. Pak následuje kolem devíti let dítěte další fáze, ve které dochází k rozvoji poznávacích a racionálních aktivit prostřednictvím logického myšlení. Při recepci uměleckého textu dochází k tomu, že se dětský čtenář zajímá především o postavy a děj. Z tohoto důvodu se začne dětský čtenář zajímat také o příběh s dětským hrdinou a o příběh s dobrodružnými prvky. V těchto uměleckých textech dětský čtenář nachází prožitek, vzory, ponaučení, dle kterých si utváří vlastní postoje a hodnoty a lépe se orientuje v mezilidských vztazích.

Stejně tak Krivá (2003) poukazuje na dětské čtenářství I. stupně ZŠ jako na tzv. zlatý věk dětského čtenářství, kdy čtenář nefalšovaně a upřímně prožívá čtený příběh.

První kapitola poukázala na některé významné momenty ve vývoji prepubescentního jedince, které úzce souvisí s jeho rozvojem čtenářství. Pedagog literární výchovy upravuje výběr četby na základě zvláštností žáků mladšího školního věku. Vhodný výběr

¹² Jedná se o polidšťování zvířat a přírody

četby žáky motivuje v rozvoji čtenářství a v možnosti nalezení literárního hrdiny, který pro ně bude vzorem.

Pedagog literární výchovy často supluje funkci rodiče v rozvoji čtenářství, a tedy záleží výrazně na něm, jak bude dítě k uměleckému textu přistupovat, jak s ním bude umět pracovat a jak z něho bude umět čerpat rady či poznatky pro svou vlastní osobu. Z tohoto tvrzení vychází Lederbuchová (2004, s. 7), která objasňuje význam literární výchovy a práce pedagoga takto: *„Přestože nepochybujeme o účinnosti rodinné literární výchovy, neboť nejúčinnější je výchovné působení příkladem, který v přirozeném prostředí působí jakoby nezáměrně jako norma toho prostředí (z dítěte se snáze zcela přirozeně stane čtenář v rodině, v níž se běžně čte, než v rodině nečtenářské), budeme věnovat pozornost literární výchově školní, institucionální a záměrně.“*

2 Umělecká literatura a její vliv na žáka I. st. ZŠ

Toman (1992, s. 9) definuje uměleckou literaturu neboli krásnou či beletrii takto: *„Je specifickou formou poznání skutečnosti, je jejím tvořivým odrazem vyjádřeným osobitými jazykovými prostředky a prostřednictvím uměleckých obrazů. Díky jim je autorova výpověď o člověku konkrétní, individuální, názorná a působivá. Umělecký obraz je totiž konkrétní a zároveň zobecněné vypodobnění lidského života, vytvořené s pomocí autorova výmyslu (fikce, tvůrčí fantazie) a ideově estetického záměru.“*

Z charakteristiky prepubescentního žáka vycházejí základní funkce umělecké literatury pro děti a mládež.

Charakterizujeme literaturu pro děti a mládež prostřednictvím Peterky (2001, s. 232): *„Literatura pro děti a mládež je žánrová oblast mentálně blízká recipientům ve věku přibližně od 3 do 15 let. Prvotním předpokladem vzniku literatury pro děti a mládež je vhléd do dětství – někdy nazývaný také dětský aspekt. K základním předpokladům literatury pro děti a mládež patří spontánní otevřenost tvůrce prožitkovému obzoru dětského adresáta s jeho bezelstností, konkrétní senzibilitou, přirozeným optimismem, důvtipem a potřebou duševního rozvoje.“*

Toman (1992) zdůrazňuje kvalitu literatury pro děti a mládež. Jedná se o tzv. umělecké obrazy, které v dětském čtenáři vyvolávají emocionálně estetický zážitek.

Lederbuchová (2004) poukazuje na skutečnost, že dítě prostřednictvím četby uměleckého textu obohacuje svůj pohled na svět a zároveň obohacuje svůj vlastní vnitřní svět na úrovni emocionality, estetiky, představivosti a celkové fantazie. Prostřednictvím četby uměleckého textu čtenář subjektivně hodnotí přečtené, formuje mravnost a osobní postoje či potřeby. Čtenář zprostředkovaně prožívá životy druhých, s nimiž může či nemusí souhlasit a na základě osobního postoje k daným literárním postavám se s nimi identifikuje či nikoliv. Díky subjektivnímu hodnocení situací či literárních postav ze čteného uměleckého textu čtenář poznává lépe sám sebe a často i s literární postavou prožije celý příběh a tím se utvrzuje ve vhodném či nevhodném způsobu řešení problémů či určitých situací.

Podle Tomana (2007) mezi základní funkce literatury pro děti a mládež patří:

- Funkce estetická (Literární text probouzí určité individuální emoce u čtenáře.)
- Funkce poznávací (Literární text poskytuje čtenáři intelektový rozvoj.)
- Funkce výchovná (Literární text předkládá čtenáři poučení o mezilidských vztazích, povinnostech vůči sobě či druhým. Čtenář si prostřednictvím četby osvojuje mravnost.)

Toman (1992) uvádí odlišnosti funkcí literatury pro děti a mládež od funkcí literatury určené dospělému čtenáři především v tom, že umělecké texty dbají na psychické zvláštnosti dětské osobnosti. Funkce literatury pro děti a mládež umožňují dětskému čtenáři rozvíjet se po stránce citové, rozumové, volní a charakterové.

Peterka (2001) poukazuje na tři různé směry ve funkcích LPDM. Tyto tři směry se od sebe liší různými potřebami:

- Funkce výchovně vzdělávací se zaměřením na rozvíjení intelektu a zvědavosti
- Funkce sociálně altruistická se zaměřením na rozvíjení citu, sociální inteligence a empatie
- Funkce zábavně imaginativní se zaměřením na rozvíjení fantazie a obrazotvornosti

Toman (1992) doplňuje dle odborných pramenů další mimoestetické funkce LPDM:

- Funkce magická (Jedná se o umělecké texty, ve kterých se objevují fantastické bytosti, kouzelné artefakty, prostřednictvím nich se u dětského čtenáře rozvíjí fantazie a představivost.)
- Funkce etická (Jedná se o umělecké texty, ve kterých dětský čtenář objeví pravidla slušného chování, hodnotu dobra a zla a prostřednictvím toho všeho se v dítěti formuje mravní cítění, myšlení a konání.)
- Funkce společenská (Jedná se o umělecké texty, prostřednictvím kterých se dětský čtenář seznamuje se zákonitostmi dané společnosti.)

Při rozvoji čtenářství si žák individuálně oblíbí určitý žánr. Na základě obliby určitého žánru se rozpoznávají tzv. čtenářské typy (např. utilitární, racionální, estetický typ).

Předmět literární výchova vychází z individuálních zvláštností věkové kategorie žáků, ze zákonitostí funkcí literatury pro děti a mládež a z rozvoje čtenářských typů.

2.1 Literární výchova

Zítková (2004) uvádí dva hlavní cíle literární výchovy, a to jazykovědné a literárněvýchovné. Jazykovědné cíle se snaží především o zvládnutí techniky čtení. Literárněvýchovné cíle se dále dělí na výchovu k literatuře a výchovu literaturou:

- Výchova k literatuře si dává za cíl rozvoj schopnosti vnímat, prožívat a následně interpretovat a hodnotit literární text
- Výchova literaturou se zabývá rozvojem osobnosti žáka a to v oblastech imaginace, emocí a psychiky. Dále se snaží o porozumění mezilidským vztahům a rozvoji sociální inteligence. V neposlední řadě vede žáka k individuálnímu rozvoji tvořivosti a to následně rozvíjí jeho seberealizaci

Bednářová (2008) uvádí, že současná literární výchova je ohleduplná ke specifickým zvláštnostem (poznávacím, emocionálním i imaginativním) čtenáře. V literární výchově by dítě mělo prožívat, utvářet si hodnoty a postoje, sebepoznávat. Měl by se klást důraz na vlastní individuální prožívání četby. K tomu však může docházet pouze ve zdravém třídním klimatu. Vhodně zvolený umělecký text lze chápat jako prostředek pro všestrannou kultivaci osobnosti dítěte.

Podle Lederbuchové (2004) je zásadní, aby pedagog literární výchovy nevystupoval autoritativně. Měl by mít roli tzv. „zkušenějšího čtenáře“, který je pro žáky poradcem. Dokáže poradit, co zajímavého číst jednotlivým žákům dle jejich individuálních zájmů a možností. Při četbě literárního textu s žáky společně hledá smysl či význam textu. Důležité je, aby pedagog v roli zkušenějšího čtenáře toleroval názory žáků na daný literární text. V případě netolerance může dojít k demotivaci žáka v přístupu ke čtení.

2.1.1 Cíle literární výchovy

Toman (2007, s. 7)) upřesňuje specifické cíle literární výchovy: *„Jedná se o formování kultivovaného dětského čtenáře. Tento cíl se naplňuje prostřednictvím výchovy k literatuře a literaturou při jeho aktivní estetické komunikaci se slovesně uměleckým*

textem. Výchova žáků k literatuře tkví v utváření pozitivního vztahu k slovesnému umění a estetickému vkusu, v podněcování jejich zájmu o školní i zájmovou četbu myšlenkově a umělecky hodnotných knih literatury pro děti a mládež, ve vytváření a rozvíjení jejich schopností a dovedností citlivě vnímat, chápat, prožívat, jednoduše interpretovat a hodnotit receptivně přiměřené literární texty...“

V Rámcově vzdělávacím programu pro základní vzdělávání (2007, s. 20) je stanoven obecný cíl literární výchovy: „*V literární výchově žáci poznávají prostřednictvím četby základní literární druhy, učí se vnímat jejich specifické znaky, postihovat umělecké záměry autora a formulovat vlastní názory o přečteném díle. Učí se také rozlišovat literární fikci od skutečnosti. Postupně získávají a rozvíjejí základní čtenářské návyky i schopnosti tvořivé recepce, interpretace a produkce literárního textu. Žáci dospívají k takovým poznatkům a prožitkům, které mohou pozitivně ovlivnit jejich postoje, životní hodnotové orientace a obohatit jejich duchovní život.*“

K těmto dílčím cílům mohou dojít žáci pouze aktivním přístupem k literární výchově, a tedy je důležité, aby je pedagog vhodně motivoval a umožnil jim co největší prostor pro prožitek z četby.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání definuje očekávané výstupy pro 3. a 5. ročník ZŠ v předmětu literární výchova.

2.1.2 Očekávané výstupy literární výchovy a učivo v RVP ZŠ

V Rámcovém vzdělávacím programu pro základní školy (2007, s. 23, 24) nalezneme tyto očekávané výstupy pro I. období (1. – 3. ročník):

- Žák čte a přednáší z paměti ve vhodném frázování a tempu literární texty přiměřené věku
- Žák vyjadřuje pocity z přečteného nebo z vyslechnutého textu
- Žák rozlišuje vyjadřování v próze a ve verších a diferencuje pohádku od ostatních vyprávění
- Žák pracuje tvořivě s literárním textem podle pokynu učitele a podle svých schopností

V RVP (2007, s. 24) nalezneme dále očekávané výstupy pro II. období (4. – 5. ročník):

- Žák vyjadřuje své dojmy z četby a zaznamenává je
- Žák volně reprodukuje text podle svých schopností, tvoří vlastní literární text na dané téma
- Žák rozlišuje různé typy uměleckých a neuměleckých textů
- Žák používá elementární literární pojmy při jednoduchém rozboru literárních textů

Na základě obecného cíle jsou sestavené tyto zmíněné očekávané výstupy, ze kterých se určuje učivo literární výchovy podle RVP.

V RVP (2007, s. 24) je sepsané učivo literární výchovy pro I. stupeň ZŠ takto:

- Poslech literárních textů
- Zážitkové čtení a naslouchání
- Tvořivé činnosti s literárním textem (přednes vhodných literárních textů, volná reprodukce přečteného nebo slyšeného textu, dramatizace, vlastní výtvarný doprovod)
- Základní literární pojmy (literární druhy a žánry: rozpočítadlo, hádanka, říkanka, báseň, pohádka, bajka, povídka, spisovatel, básník, kniha, čtenář, divadelní představení, herec, režisér, verš, rým, přirovnání)

Z obecného cíle, očekávaných výstupů i učiva je patrné, že se jedná o předmět, ve kterém by měl být na prvním místě prožitek dítěte z přečteného nebo vyslechnutého uměleckého textu. Záleží tedy jen na osobnosti pedagoga a na jeho přístupu k žákům a celkově k předmětu literární výchova, do jaké míry bude žákovi umožněno si přečtený literární text individuálně prožít.

3 Percepce literárního textu žákem I. st. ZŠ

Chaloupka (1982) objasňuje percepci neboli vnímání literárního textu na základě úrovně čtenářovy psychiky. Pedagog by měl mít v paměti, že každý čtenář má individuální úroveň psychických procesů a nemusí vždy adekvátně odpovídat dané čtenářské skupině.

Při percepci literárního textu se čtenář dle Tomana (2007):

- Zaměřuje na děj, hrdinu, nezvyklé situace, ale nedokáže vysvětlit hlubší význam či smysl literárního textu
- Nejméně zaobírá popisem (prostředí či přírody...)

Homolová (2005, s. 106) vysvětluje, jak probíhá percepce literárního textu čtenářem na tzv. mechanismu S – I – R: „*Dítě přichází na to, že po určitém stimulu (S), kterým je vždy situace z děje, následuje reakce (R), čili chování literární postavy. Stejně tak dokáže odpovědět na otázku, proč jednala literární postava právě tímto způsobem. Vnímá tedy i tzv. intervenující proměnnou (I), kterou je zde psychologická složka jeho hrdiny. Adekvátně k tomu je dítě schopno hovořit o postavě jako o hrdinovi s atributy – povahou. Z pozice autora jde o modelování. Model je pak souborem typických projevů chování literární postavy, který lze aplikovat na všechny situace z děje. Jsou to povahové vlastnosti, postoje, návyky, sklony a stereotypy.*“

3.1 Motivace při percepci literárního textu žákem I. st. ZŠ

Je zapotřebí pedagogická podpora při percepci neboli vnímání literárního textu čtenářem při hodině literární výchovy, bez které by nedocházelo ke kvalitní percepci literárního textu čtenářem. Jedná se o to, aby si čtenář ze čteného literárního textu odnesl prožitek a celkově ho literární text určitým způsobem ovlivnil a vedl k zamyšlení se nad daným příběhem.

Podle Tomana (2007) je důležité, aby pedagog vždy zvolil úvodní motivaci, která má při práci s literárním textem významnou úlohu. Pomáhá totiž čtenáři s počátečním vnímáním, prožíváním a porozuměním čtenému textu. Motivace by měla čtenáře psychologicky, věcně i jazykově připravit na seznámení se s literárním textem a následně na jeho interpretaci:

- Pedagog v rámci psychologické motivace uvede čtenáře do potřebné atmosféry konkrétního literárního textu a tak zaujme jejich pozornost.
- Pedagog v rámci věcné motivace nenásilným způsobem objasní a přiblíží čtenářům obtížná slova či slovní spojení a obrazná pojmenování, pokud jsou důležitá pro celkové porozumění literárního textu. Je vhodné, aby při objasňování neznámých slov byli čtenáři aktivní a vysvětlovali tato slova následně vlastními slovy.

Každý pedagog si volí vlastní formy motivací dle potřeb žáků, daného charakteru literárního textu a své vlastní kreativity.

3.2 Seznámení se s literárním textem

V další fázi literární výchovy se žáci prvotně seznamují s literárním textem. Toman (2007) upozorňuje na důležitost spontánního citově-estetického zážitku u čtenářů. Tento zážitek nastane pouze v okamžiku předčítání učitele či žáka v tichém a ničím nerušeném prostředí. Ihned po přečtení je vhodné zařadit tzv. orientační rozhovor, při němž pedagog zjistí, do jaké míry jsou čtenářské zážitky, dojmy, představy či soudy správné či nesprávné, povrchní či hluboké... Je to důležité především pro další práci s literárním textem, kdy na základě zjištěných informací od čtenářů může pedagog plynule upravit další činnost s textem.

Z toho vyplývá, že pro orientační rozhovor je třeba předem připravit adekvátní otevřené otázky (nikoliv uzavřené otázky umožňující odpověď pouze typu ano/ne) o přečteném textu, díky kterým se žák nad přečteným textem intenzivněji zamyslí.

3.3 Interpretace literárního textu

Následuje fáze interpretace literárního textu, při které dle Tomana (2007) je nejvíce znatelná zkušenost a odbornost pedagoga v oblasti literárněvědné, psychologické a pedagogicko-didaktické. K této fázi by mělo docházet v každé literární hodině, protože se jedná o interakci neboli o obousměrnou komunikaci mezi literárním textem, dětským čtenářem i pedagogem. Prostřednictvím interpretace dochází k hlubší percepci literárního díla.

Vlašín (1984, s. 155) objasňuje pojem interpretace tímto způsobem: „*Interpretace je literárněvědná disciplína, jejímž východiskem je literární text a cílem co nejadekvátnější pochopení a výklad smyslu slovesného uměleckého díla.*“

Vlašína doplňuje Toman (2007) v ujasňování pojmu interpretace literárního textu v hodině literární výchovy: „*Interpretace jako součást didaktického systému svou významovou a funkční určenost modifikuje: mění se v interpretaci literárněvýchovnou. V didaktické transformaci do literárněvýchovného základu vstupují rozmanité aspekty psychologické, pedagogické a didaktické: dětská individualita a žákovská komunita se zásadou přiměřenosti a s recepční subjektivitou, jedinečnost textu, vylučující stereotyp a schematičnost v užití metodických kroků a postupů a vyžadující dílčí, výběrový, proměnlivý a procesuální charakter interpretačních přístupů, které bezprostřední zážitky dětí z prvotního poslechového či čtenářského kontaktu s textem prohlubují, umocňují, zvnitřňují...*“

Peterka (2001) nahlíží na didaktickou neboli literárněvýchovnou interpretaci jako na rozhovor o literatuře a o životě. Jedná se o rozhovor týkající se čtenáře samotného, jeho zážitků, zkušeností v oblasti mezilidských vztahů, přírody... Tento rozhovor je inspirován konkrétním literárním textem (např. ukázkou v čítance). Peterka upozorňuje na fakt, že literárněvýchovná interpretace neslouží k výchově literárního kritika, autora... Její hlavní funkcí je vychovávat kultivovaného čtenáře, proto by pedagog literární výchovy neměl žákům bránit ve vyjadřování vlastních názorů na daný literární text.

K fázi interpretace autoři čítanek vypracovávají otázky k jednotlivým literárním ukázkám. Nalezneme v nich otázky na porozumění přečtenému textu, kdy se očekává od žáků jednoznačná odpověď. Na druhé straně nalezneme v čítankách i otázky, které se ptají na žákův vlastní názor k přečtenému textu a tedy se očekávají individuální odpovědi žáků. Otázky v čítankách jsou pro pedagoga a žáky pouze orientační. Pedagogovi ukazují jen příklady možných typů otázek k dané literární ukázce.

Toman (2007) upozorňuje pedagogy na fakt, že prepubescentní čtenáři přistupují často k čítankové četbě povrchně, jednostranně a často nejsou schopni objasnit, proč se jim text líbil či nelíbil, jaký měl význam či smysl... Z těchto důvodů je potřebná literárněvýchovná interpretace, která dovede čtenáře ke kvalitnějšímu porozumění. Při literárněvýchovné interpretaci jde tedy především o to, aby čtenář chápal význam a smysl literárního textu dle vlastních možností.

Toman (2007, s. 74) dále uvádí, o co konkrétně při interpretaci v hodině literární výchovy na I. stupni ZŠ dle jednotlivých ročníků jde: „*Postihnout, pochopit a formulovat téma a hlavní myšlenku literárního textu je pro žáky mladšího školního věku obtížné. Za učitelovy pomoci se o to zpravidla pokoušejí žáci ve 4. a 5. ročníku. Ale ve všech ročnících získávají orientaci v jeho hlavních tematických složkách – v postavách, ději a prostředí. Tyto jejich elementární vědomosti a dovednosti se mohou stát přirozeným východiskem pro chápání emocionálně-estetického či etického vyznění textu.*“

Každý pedagog si volí vlastní způsob realizace interpretace přečteného textu. Může se jednat o kladení a následné ústní zodpovězení otázek. Další možnost je otázky zodpovědět písemně. Písemné zodpovězení otázek často spojené s výtvarným dotvořením má výhodu v tom, že pedagog zjistí od všech žáků, jak na přečtenou ukázkou nahlíží a také se tím odstraní ostych některých žáků, vyjadřovat vlastní názory před ostatními spolužáky.

Jakákoliv realizace interpretace literárního textu u žáků osvojuje citlivější čtenářskou gramotnost.

Definujme si pojem čtenářská gramotnost slovy Košťálové (2010, s. 14): „*Čtenářská gramotnost je celoživotně se rozvíjející vybavenost člověka vědomostmi, dovednostmi, schopnostmi, postoji a hodnotami potřebnými pro užívání všech druhů textů v různých individuálních i sociálních kontextech.*“

3.4 Význam literárně-estetické komunikace

„*Četba dobré knihy je ustavičný dialog, při kterém nás kniha oslovuje a naše duše odpovídá.*“ (André Maurois)

Specifickým znakem literární výchovy je její mnohostranná komunikace neboli interakce. Jedná se o komunikaci mezi čtenářem, autorem – prostřednictvím literárního textu a pedagogem. Všechny tyto tři složky interakce (čtenář, autor, pedagog) jsou rovnocennými partnery. Čtenář se díky interakci s autorem (prostřednictvím autora literárního textu) obohacuje dle svých individuálních možností a pedagog se prostřednictvím žákovy interpretace dozví, jakým způsobem a do jaké míry je žák schopen percepce literárního textu, jak na něj nahlíží, co mu dává, jaký k němu má postoj, co ho zaujalo či nezaujalo, jednoduše řečeno se o žákově osobnosti spontánně dozví mnohem více než v jakémkoliv jiném předmětu.

Lederbuchová (2004) se zabývá komunikačně-estetickým pojetím literární výchovy, které je založeno na komunikaci žáka a pedagoga s literárním textem. Při tomto typu komunikace se dbá i na interpretační diskuse žáků mezi sebou. Žáci tak spolu diskutují o významu textu, o tom co je na přečteném textu zaujalo, překvapilo... Je důležité, aby se všichni při tom respektovali.

Toman (2007, s. 74, 75) zobecňuje zásadní význam literárně-estetické komunikace: *„V estetické komunikaci s dětským posluchačem a čtenářem literární text formativně působí: Obrazy dětských hrdinů, nejvýraznějších nositelů autorova tvůrčího záměru a hlavní myšlenky textu a zároveň věkově, mentálně, psychicky a sociálně spřízněných a souvztažných typů, s nimiž se malí čtenáři mohou identifikovat. Od počátečního napodobování vnějších projevů těchto hrdinů postupně dospívají k jejich zvnitřňování, totiž ke spontánnímu přijetí jejich názorů a postojů, obvykle srovnáváním s vlastními životními prožitky, zkušenostmi a poznatky. Obrazy modelových situací a vztahů usnadňujících správnou orientaci žáků v okolním světě, ukazujících jim východisko při řešení osobních problémů. Modelové situace a vztahy se objevují hlavně v příběhové próze z dětského života. Ovlivňují psychiku i socializaci čtenářů, formují jejich vztahy k rodině, škole, vrstevníkům, utvářejí žádoucí postoje a hodnotová kritéria.*

4 Identifikace žáka I. st. ZŠ s literárním hrdinou

Tuto kapitolu uvedeme dvěma citáty z knihy Slova, která jsem si přál napsat sám od Roberta Fulghuma (1998, s. 117), které nahlízejí na proces identifikace symbolicky prostřednictvím pohádky:

„Každá pohádka je kouzelné zrcadlo, které odráží nějakou stránku našeho vnitřního života a kroků, jež musíme vykonat na cestě mezi nedospělostí a zralostí. Pro toho, kdo se do poselství pohádky ponoří, se tato stává hlubokou, klidnou tůň, která zpočátku jako by odrážela jediné jeho obraz, za ním ale pak po čase odhalí i záchvěvy duše – její hloubku a to, jak si hledá klid k sobě i k okolnímu světu, a tento klid je nám při všech bojích odměnou.“

„Každou klasickou pohádku vybrousily, naleštily a přivedly k dokonalosti myšlenky, duše, potřeby a moudrost miliónů lidí, a dělo se tak po celá staletí a možná tisíciletí. V pohádkách je bohatství lidské pouti. Naslouchajte a předávejte moudrost dál. Aby nás i v budoucnu mohla uchvacovat tato tak drahá úvodní slova: Před dávnými časy a za mnoha horami žilo bylo v hlubokém lese dítě, které se ti velmi podobalo.“

Proces identifikace je součástí sociálního učení každého jedince a může ho provázet celý život, pokud objeví vhodné reálné či zobrazené vzory.

4.1 Sociální učení

Kohoutek (2002) objasňuje socializaci jako proces učení, při kterém si dítě osvojuje společenské hodnoty a normy, díky kterým se bude jednou moci aktivně začlenit do vybrané společnosti. Díky socializaci se z dítěte – biologického tvora stává lidská bytost. Pro dítě je těžké zorientovat se ve složitém systému společnosti. Ať už se jedná o vytvoření názoru na hledisko dobra a zla, slušného a neslušného jednání k sobě a k druhým, citových vztahů, pravidel slušného chování... Proces socializace probíhá ve dvou rolích. První role dítěte je objekt socializace, po které následuje aktivní druhá role subjekt socializace. Při první roli, která probíhá u dítěte na I. stupni ZŠ se vytváří zárodek vlastní tvorby názorů, hodnotové orientace, postojů a emocionality. Socializace je souhrnně cesta, při které se vyvíjí sociální empatie, sociální kontrola – kontrola chování podle společenských norem, zákonů a v neposlední řadě učení se postojům a sociálním rolím.

Čáp a Mareš (2001) doplňují, že socializace není jednosměrné působení skupiny či celé společnosti na dítě. Nemůže se to chápat jako nezúčastněné přizpůsobování se novému sociálnímu prostředí. Proces socializace je o vzájemné aktivitě dítěte a skupiny, do které se dítě začleňuje. Socializace je pomocníkem při vytváření osobnosti dítěte a vždy probíhá na základě nejrůznějších vlivů prostředí, díky kterým, nevznikají stále stejní jedinci, ale individuality. Socializace začíná v rodině, dále v mateřské škole, ve škole, v různých zájmových kroužcích v průběhu celého života jedince. Tento proces probíhá pomocí mechanismů sociálního učení, které si můžeme představit jako systém forem učení, které si dítě osvojuje při kontaktu s druhými.

Autoři dále ve své knize (2001, s. 192) uvádějí nejdůležitější formy sociálního učení: *„napodobování, učení sociálním posilováním (odměnou a trestem), učení identifikací, přejímáním nebo zamítáním modelů, observační učení (zástupné učení), sociální učení se zdůvodněním a záměrem, založené na kognici, přijatém principu a vůli.“*

Pomocí nápodoby či identifikace si dítě samo vybírá vlastní vzor, kterému by se chtělo podobat v nejrůznějších oblastech. Vybraný vzor dítěti ukazuje, jakou životní cestou se může vydat, jaké mohou být upřednostňovány životní hodnoty ať už pozitivní či negativní (např. láska, úspěch, zdraví, majetek, přepych, přátelství...).

4.1.1 Nápodoba a identifikace – výchova vzorem

Labusová (2011, s. 29) k pojmům nápodoby a identifikaci uvádí: *„Proces sociálního učení (nápodoby), doprovázený identifikací se vzory, je jedním z klíčových mechanismů socializace jedince do společnosti, jehož výsledkem jsou pak přijaté sociální role, postoje, hodnoty, ideály apod.“*

Langmeier a Krejčířová (2006) uvádějí, že již Jan Amos Komenský potvrzoval u dětí schopnost všechno napodobovat. Význam vzorů je závislý na řadě specifických okolností, které dítě obklopují. Obecně tvrdí, že děti se snaží napodobovat úspěšné a přitažlivé vzory více než neúspěšné, protože ve svém raném období potřebují ze vzoru cítit optimistickou životní cestu.

Literatura pro děti a mládež je ve větší míře založena na zprostředkování optimistické životní cesty prostřednictvím literárních hrdinů, kteří i přes prvotní nezdary a trápení nakonec dosáhnou vytyčeného cíle a vše dobře dopadne. Je tomu tak především v lidových pohádkách, kde vždy vítězí dobro nad zlem a čtenáři se tak mohou těšit na šťastný konec, který jim dává naději, že i jejich trápení dopadne dobře.

Čáp a Mareš (2001) zdůrazňují, že napodobováním si dítě osvojuje životní cestu již od raného dětství. Jedná se o často nevědomý proces. Děti napodobují ty jedince, se kterými jsou nejčastěji v kontaktu (rodiče, sourozence, postavy z knih či televize). Pomocí této formy učení se u dítěte vytváří sympatie nebo lhostejnost, utváří se způsob chování od kooperativního až po agresivní. Autoři přibližují učení identifikací k napodobování, rozdíl je pouze v tom, že identifikace je vývojově vyšší formou napodobování. Jedná se o záměrné převzetí způsobu chování vzoru, se kterým se dítě identifikuje. K takovému vzoru dítě nabývá silný emoční vztah. Nejedná se pouze o vnější formy chování vzoru, ale přejímá např. jeho životní cíle, hodnoty, postoje...

Kudláčková (1999) či Vikartovský (1997) shrnují členění vzorů, se kterými se děti identifikují:

- Pozitivní vzory – prosociální (Představují pozitivní hodnoty, vytvářejí dobro a lásku, snaží se o spravedlivé vidění světa...)
- Negativní vzory – opak prosociálního vzoru (Představují manipulativní jedince, kteří vědomě poškozují druhé často slabší...)

Pozitivní i negativní vzory mohou být:

- Reálné (rodiče, pedagog, kamarád...)
- Zobrazené (např. literární postavy, herci z filmů)

Podle Čápa a Mareše (2001) nesmíme opomínat skutečnost, že identifikace bývá sice založena nejčastěji na kladném vztahu dítěte ke vzoru, ale existuje i identifikace na bázi záporu. Jedná se převážně o identifikaci s agresorem (např. s tyranským rodičem, agresivním učitelem, zlou postavou v knize či ve filmu). Je zde možnost, že dítě, které se identifikuje s agresorem, utvrdí se v tomto přístupu k ostatním lidem a stane se také agresorem.

Problematikou identifikace s agresorem se zabývají také Hartl a Hartlová (2010). Dítě se může identifikovat s jedincem, který je charakteristický určitou hrozbou. Na druhé straně to může být konkrétní odpůrce dítěte, se kterým nedokáže dítě vyjít natož ho přemoci.

Autoři ve své knize uvádějí, že již ve své psychoanalytické teorii se A. Freudová zabývala identifikací s agresorem. Tuto identifikaci připisovala ranému dětskému období, kdy se převážně hoch v oidipovském¹³ stádiu identifikuje se svým soupeřem, s otcem.

S touto „nepřímou“ identifikací s agresorem či s jedincem, který dítěti ubližuje, se pedagog může setkávat při řešení problémů v oblasti šikany. Dítě vyzdvihuje veřejně agresora a tím skrývá to, že je na něm páchána šikana. Jedná se tedy o tzv. obranný mechanismus, který ale pro dítě není správným řešením, protože se tím akorát proces šikanování prohlubuje a nerozkrývá.

Tímto problémem se zabývá Helus (1976). Uvádí tzv. obrannou identifikaci, při které se dítě identifikuje se vzorem, ze kterého má strach. Často je tento vzor pro dítě hrozbou a má nad dítětem moc, např. rozhoduje o tom, zda si zaslouží trest či nikoliv. Dítě tak přejímá hodnoty a názory vzoru, kterého se bojí např. agresora (spolužáka, který u dítěte páchá šikanu, rodič, který týrá vlastní dítě...) a tím předchází nebezpečí z obávaného trestu. Přirozený strach z agresora potlačí dříve, než se to skutečně stane.

Langmeier a Krejčířová (2006) také poukazují na závažný problém identifikace dítěte s agresorem, kterého dítě poznává při sledování nevhodného seriálu v televizi. I zdravě se vyvíjející dítě může při sledování agrese v televizi či jiných médiích, zkoušet napodobovat agresivní činy, především v případě opakovaného sledování těchto seriálů. Z hlediska vývojové psychologie již jednoduchá nápodoba v tomto případě agresivního chování může časem předcházet hlubšímu zvnitřnění – identifikaci. Proto je třeba dbát na správný výběr pořadů, které děti sledují. Dbejme proto na to, aby raději dítě věnovalo čas četbě, ve které není agrese natolik vykreslena, protože si ji čtenář sám v sobě musí představit a nikdy to nedochází do takových extrémností jako v televizních pořadech.

Z výzkumů v oblasti sledování televizních pořadů s agresivními prvky vyplývá, že přijetí agresivního chování za své se týká převážně chlapců základní školy, kteří tento druh pořadů více sledují než děvčata na základní škole. Identifikace s agresí je také zvýšená díky počítačovým hrám s agresivními prvky.

¹³ Říčan (2008, s. 270) definuje: „Oidipovský komplex spočívá v touze vlastnit matku, později jiné zakázané ženy, a žárlivost na otce, později na jiné vlastníky zakázaných žen. Patří k tomu i strach z pomsty otce, případně jiných mužů.“

Čáp a Mareš (2001) dodávají, že děti s pocitem méněcennosti lehce podléhají identifikaci s extrémně sebejistým vzorem – např. s agresorem a díky tomu žijí v nebezpečném chaosu mezi realitou a fantazií. U zdravě sebejistých dětí naopak existuje snaha jak o identifikaci s pozitivním vzorem, tak o odlišení se od negativního vzoru. Dítě si při odlišení se od negativního vzoru např. řekne: „*Nikdy nechci být takový – krutý/zlý jako...*“

Helus (1976) uvádí, že pro dítě jsou identifikační příležitosti nezbytné. Dokonce tvrdí, že pokud by dítě nemělo možnost se s někým při svém vývoji identifikovat, mohlo by se stát sociálním deviantem - neschopným přiměřené sociální účasti v životě.

Šůra (2011) souhlasí s názorem Heluse, a proto zdůrazňuje z psychologických a pedagogických hledisek, že je jedno zda dítě má vzor v reálné či zobrazené postavě. Stejně tak je jedno, co u něho dítě obdivuje. Nejdůležitější moment je ten, mít někoho koho obdivuji, kým bych chtěl být a čerpat z něho chuť k životu či možnou cestu a učit se od něho.

4.2 Vliv rodiny a pedagoga na identifikační proces žáka

4.2.1 Rodina

Rodina představuje první sociální skupinu, která na jedince od narození působí. Rodina znamená pro jedince zpočátku celý svět a až od předškolního a školního věku se jedinci začne zvětšovat jeho svět o další sociální skupiny (škola, zájmové kroužky, kamarádi, parta...).

Petiška (1984) vysvětluje podrobněji, že se dítě nejprve identifikuje s dospělými, především s těmi nejbližšími – rodiči a příbuznými, kteří pro něho jsou vzorem. Ať už chtějí být jako oni kvůli charakterovým nebo vzhledovým vlastnostem, vždy jakýkoliv proces identifikace dítě posouvá na jeho životní cestě dál, jak už bylo řečeno v úvodu této kapitoly, dochází k socializaci, která je nezbytně nutná pro zdravý vývoj osobnosti.

Kudláčová (1999) uvádí, že rodičovské vzory se nedají věkově ohraničit, protože ovlivňují jedince po celý jeho život.

Vikartovský (1997) zdůrazňuje vhodnost, aby rodič či pedagog znali charakter idolu se kterým se dítě identifikovalo. Z tohoto důvodu je zásadní, např. jaké knihy či filmy rodiče či pedagogové dětem předkládají či doporučují, zda se s nimi o jejich zájmové četbě či

sledování televizních pořadů baví, ptají se jich na jejich názory... Měly by se především předkládat dětem knihy či televizní pořady, kde dítě může nalézt pozitivní vzor a identifikovat se s ním. Pokud budou rodiče i pedagogové zcela lhostejní k četbě a ke sledování televizních pořadů svých dětí či žáků, může se stát, že se dítě bude identifikovat s negativním vzorem, u kterého bude obdivovat např. násilí.

4.2.2 Pedagog, vrstevníci a starší děti

Pedagog je přirozeným vzorem pro žáky I. stupně ZŠ. Svou pedagogickou komunikací pomáhá žákům v objevování nových zákonitostí života ve společnosti.

Petiška (1984) dále potvrzuje, že dítě má vzory i ve svých vrstevnících či starších dětech. Dochází zde k seznamování, poznávání se navzájem a tedy i k procesu identifikace s určitým spolužákem či kamarádem ze zájmových aktivit... Dítě se setkává s větším okruhem lidí při vstupu do školy a zájmových aktivit. Dále se setkává s lidmi vytvořenými kulturou, ať už se jedná o literárního hrdinu knihy či herce filmu.

Dle Kudláčové (1999) se žáci v mladším školním věku více identifikují se zobrazenými vzory především v důsledku sledování televizních pořadů. Až ve starším školním věku a v období dospívání si opět začínají všimnout více reálných vzorů (např. sportovců, umělců, politiků, modelek...).

Vikartovský (1997) poukazuje na důležitost role pedagoga při zjištění, že se žák identifikuje s negativním hrdinou, kdy u něho např. obdivuje sílu, kterou využívá proti slabším. Pedagog by neměl žáka odsoudit za jeho negativní identifikaci, pouze by ho měl vést k nalezení jiných pozitivnějších lidských vlastností či hodnot, které má daný či jiný hrdina.

Kudláčová (1999) zkoumá současnou problematiku vzorů. Jedná se především o nedostatek kvalitních reálných i zobrazených (převážně v masmédiích) vzorů. Chybí osobnosti, které by dětem ukazovaly pravé životní hodnoty a tím jim dodávaly naději a sílu. Dítě potřebuje ze svého vzoru cítit tyto prosociální prvky: životní optimismus, autentičnost, empatii, smysl pro humor, reálnou kontinuitu do budoucnosti, obyčejnost...

Dítě, které nenašlo vhodnou reálnou osobu k identifikaci (např. rodina bez citového zázemí, neobliba pedagoga...), má možnost ji nalézt v knize či filmu. Literatura pro děti a mládež je plná literárních hrdinů, kteří si získají dětského čtenáře a budou pro něho vzorem.

4.3 Biblioterapie

„Slova knihy vždy nás vzruší, ale důležité je, aby nás změnila.“
(Konfucius)

V předchozích podkapitolách jsme objasnili obecný význam identifikace. Dalším specifickým významem může být pomoc žákům s vážnými osobními problémy.

Černoušek (1990) uvádí, že pohádka, která je žánrově prepubescentnímu čtenáři nejbližší, má hlavně funkci výchovnou, poznávací, vzdělávací a terapeutickou. Terapeutická funkce slouží k překonávání nejrůznějších traumat, která děti prožívají. Pohádka ukazuje možná řešení problémů a hlavně ukazuje dítěti skrz happy end životní optimismus, který by se měl u dětí pěstovat.

Krátká (2008) vysvětluje biblioterapii jako výchovu a terapii prostřednictvím literárních vzorů. Smyslem biblioterapie je umožnit dítěti hlubší porozumění jeho konkrétního problému prostřednictvím vhodného literárního textu a literárního hrdiny. Literatura tedy pomáhá dítěti vypořádat se s jeho osobními problémy.

Dle autorky využívají principy biblioterapie psychologové, školní výchovní poradci, samotní učitelé literární výchovy a knihovníci.

Vášová (1995, s. 61) uvádí k pojmu biblioterapie následující výklad: *„Poznatky o různém působení četby na různé čtenáře vedly k tomu, že se postupně od konce minulého století začínalo četby využívat jako jedné z psychoterapeutických metod: To, že čtenář dovede četbu prožít, dovede se touto činností hluboce zaujmout, vedlo lékaře a vychovatele k myšlence záměrného léčebného a výchovného užití četby u psychicky narušených jedinců. Tato záměrná léčebná práce s knihou dostala označení biblioterapie.“*

Krátká (2008) popisuje šest kroků biblioterapie. Tyto kroky realizuje pedagog či výchovný poradce na základě odborné znalosti biblioterapie a individuálních zvláštností žáka:

1. Diagnostika (Zjistí se, jaký problém žáka trápí.)
2. Selekce (Vybere se vhodný příběh, který se týká podobného problému, jaký žák zažívá. Vhodnost příběhu závisí na tom, aby nedával falešné naděje a byl svou obtížností adekvátní k věku žáka.)

3. Identifikace (Žák se vžije do literárního hrdiny, který je mu sympatický. Do fantazijního příběhu dává své touhy, prožívá ho svým způsobem a zažívá určité cíle, které ve skutečnosti zatím nezískal či získat nemůže.)
4. Katarze (Žák zažívá pocity literárního hrdiny, je na něj emočně naladěný.)
5. Vhled a pochopení (Jedná se o porozumění příběhu a následně pochopení vlastního problému, o kterém je žák schopen se přirozeněji bavit a přemýšlet nad možnostmi vyřešení problému.)
6. Následné aktivity (Např. využití metod dramatické výchovy – hraní rolí dle příběhu.)

Prvky dramatické výchovy se v předmětu literární výchova významně uplatňují především kvůli hlubšímu porozumění čtenému textu a vžití se do něho. Je tedy vhodné zvolit např. dramatickou metodu hraní rolí, kdy si žáci přehrají přečtený text. Tato metoda zkvalitňuje celkovou percepci a následnou interpretaci literárního textu.

Vášová (1995) poukazuje na působení četby na čtenáře, které je dáno psychickou individualitou, která se během četby mění. Čtenář se může při procesu čtení dostat do situace, kdy mu splyne fantazie a realita dohromady. Četba vyvolává u čtenáře imaginaci na základě podobnosti a zkušenosti.

Pedagog využívající prvky biblioterapie si dává za cíl znalost různých žánrů literatury pro děti a mládež i s jejich konkrétními literárními hrdiny, kteří zažívají podobné problémy (např. rozvod rodičů, šikanu, nemožnost nalézt kamarádství, smrt blízké osoby...) jako žáci na I. stupni ZŠ. Jsou to především příběhy s dětským hrdinou, který je podobně starý jako žák zažívající určitý problém. Věrohodnost příběhu je základem úspěchu při biblioterapeutické pomoci žákovi.

5 Literární hrdina jako identifikační vzor

„Člověka je možno poznat podle knih, které čte.“ (Smiles)

Kabele, Smetáček a Voznička (1981) vyzdvihují význam literárního hrdiny, především kvůli možnosti identifikace čtenáře s ním. Autoři upřesňují, že pokud je literární hrdina podobného věku a stejného pohlaví, může se s ním jednoduše čtenář identifikovat. Pro identifikaci u prepubescentního čtenáře je důležité, aby zažíval literární hrdina nějaké dobrodružství. Obecně chlapci se neidentifikují s dívčí hrdinkou, a však děvčatům to takový problém nedělá, identifikovat se s opačným pohlavím.

5.1 Mytologický pohled

Petiška (1984, s. 40) se zamýšlí nad dítětem a jeho vzory od bájí až po současnost: *„Nedovedu si představit člověka, který by v někom neměl vzor, třeba by to byla jenom nějaká stránka povahy, nějaká schopnost, rys, který se zdá být úspěšný, účelný, nadějný. Lidská existence souvisí úzce se srovnáváním, na porovnávání závisí pokrok i prohlubování vlastní osobnosti. Jaký úžas asi vzbudila bytost, když se vztyčila na zadních mezi ostatními bytostmi stejného druhu, které se pohybovaly kupředu po čtyřech. Nejstarší lidské báje uchovávají paměť na prastaré vzory bohů, polobohů a hrdinů, kteří lidem ukazovali, jak by si mohli ulehčit život na zemi. Podle jejich vzoru se lidé naučili roznítit oheň, obdělávat půdu, vyrábět hliněné hrnce, a dokonce prý nacházet kovy ukryté v rudách. Nejsou dospělí či obecně starší pro malé děti bohy, polobohy a hrdiny jejich raných bájí a pohádek?“*

5.2 Literární pohled

Toman (2007) poukazuje na význam literární postavy či literárního hrdiny těmito slovy: *„Postava představuje dominantní složku tematického plánu a syžetové výstavby epického díla. Literární obraz zachycuje její vnější podobu, jednání, řeč, myšlení, cítění, vztah k ostatním postavám, ději a prostředí a její vývojové proměny. V příbězích nachází dětský čtenář postavy hlavní a vedlejší, kladné a záporné, fantastické a reálné, dětské a dospělé, divčí, chlapecké i zvířecí. Obrazy tzv. referenčních¹⁴ hrdinů jsou žákům vesměs nejbližší, nejsrozumitelnější a citově nejpůsobivější.“*

¹⁴ Toman (2007) vysvětluje pojem referenční hrdina = rovnocenný hrdina ve vztahu ke čtenáři

5.3 Druhy literárních hrdinů v literatuře pro děti a mládež

„Jestliže četba nemá vliv na náš život, činy a myšlení, pak je škoda číst.“
(Anton Pavlovič Čechov)

V předchozí podkapitole jsme definovali pojem literární hrdina. Autoři literatury pro děti a mládež poskytují různé typologie literárních hrdinů v jednotlivých žánrech, se kterými se čtenáři mohou identifikovat. Tito literární hrdinové mají přesně dané charakterové vlastnosti, které jsou pro dětského čtenáře dobře čitelné.

Toman (1992) uvádí tyto žánry krásné literatury u prepubescentního čtenáře:

- Lidová pohádka
- Autorská pohádka
- Příběhová próza ze života dětí (dobrodružná, detektivní, próza s přírodní tematikou)

+ Často jsou někteří čtenáři I. stupně ZŠ již zaujatí prózou dobrodružnou, vědeckofantastickou či psychologickou prózou s dívčí hrdinkou...

- Bajka
- Pověst

Vágnerová, Štech a Vavřda (2005) při svém zkoumání psychického vývoje dítěte od 1. do 5. třídy zjistili, že mezi oblíbené knihy patří příběhy se zvířecím hrdinou (např. Medvídek Pú, Ferda Mravenec...), dětským či pohádkovým hrdinou (Mach a Šebestová, Víla Amálka, Rumcajs) a klasické pohádky (např. Perníková chaloupka, Zlatovláška, Šípková Růženka...). Přibližně od třetí či čtvrté třídy se čtenářství žáků mění a je již více znát, kdo čte a kdo nečte. Za nejoblíbenější knihy jsou považovány tyto: Mikulášovy patálie, Pipi dlouhá punčocha, Harry Potter, Dva roky prázdnin a Žáci Kopyto a Mňouk. Čtenáři se tedy pouštějí do prózy ze života dětí, dobrodružné literatury, do fantasy a sci-fi literatury a humoristické prózy.

Každý žánr literatury pro děti a mládež má své charakteristické prvky. Od daného žánru se odvíjí i charakter literárního hrdiny, který je individuálně dokreslen samotným autorem díla.

Peterka (2001, s. 223) definuje **lidovou pohádku** tímto způsobem: „*Epický prozaický žánr lidového původu často s fantasticko-zázračným obsahem. Vyjadřuje podvědomé lidské tužby a mravní jistoty.*“ Lidová pohádka je tvořena především těmito prvky: postavami s daným charakterem a s danou rolí, které jsou rozděleny na ryze kladné a záporné (viz níže podrobněji v 5.3.1), imaginací, nereálným časoprostorem („Bylo, nebylo...za sedmero horami“), spojením různých světů (např. ráj, peklo), zázračnými artefakty, reálnou životní zkušeností (např. sociální rozdíly mezi lidmi, těžký úkol, odchod z domova, síla přírody...) a šťastným koncem.

Toman (1992) představuje **autorskou pohádku** jako ryze autorskou tvorbu, nejedná se tedy o sběr ústní lidové tradice, autor sice dodržuje žánr pohádky, ale vytváří ji dle sebe, a proto dochází k narušení lidových prvků v pohádce především těmito prvky: nejedná se již o jednoduchou kompozici, autor vytváří rámec pohádky se složitější kompozicí, je již zasazena do konkrétního času a místa, často chybí prvek imaginace nebo je tzv. zcivilněn, protože autor se snaží o nástin reálného světa, mísení žánrů (pohádka + příběh ze života dětí), využívání nonsensu, otevřeného konce, nešťastného konce, který blíže dětem přibližuje realitu života než lidové pohádky. Obecně jazyková stránka je složitější (slovní hříčky, metafora...) než u lidové pohádky, která se drží určitého jazykového rámce.

Toman (1992) uvádí **příběhovou prózu ze života dětí** jako druhý nejobvyklejší žánr u čtenářů I. stupně ZŠ (především od 4. ročníku). Autoři tohoto žánru se snaží o co možná nejreálnější zachycení událostí ze života dětí. Autoři tak chtějí prostřednictvím příběhu pomoci dětským čtenářům ve zvládnutí orientace v životě. Příběhová próza ze života dětí je charakteristická těmito prvky: umělecký obraz autentického života dítěte (každodennost), ucelenost dramatického děje s obvyklými současnými dětskými konflikty ze sociálního, morálního hlediska, literárním hrdinou ve věku od základní školy až po dospělost.

Z důvodu autentického vykreslení života dítěte v příběhové próze ze života dětí je tento žánr nejvíce využíván při biblioterapii. Jedná se o příběhy, které nedávají dětskému čtenáři falešné naděje, ale ukazují život takový jaký je pouze s přiměřenou dávkou možného pozitivismu.

Havlíková (1987, s. 89): „*Dobrodružné příběhy jsou zdrojem tajného obdivu k hrdinovi – jako vzoru dokonalosti.*“

Havlíková (1987) vysvětluje, proč je **dobrodružná literatura** u dětí a mládeže tak oblíbená. Jedná se o moment v dětském čtenářství, kdy si jdou čtenáři poprvé ve svém životě za svým zájmem. Sami si dobrodružné knihy objeví a následně některé z nich oblíbí. V momentě, kdy žák zvládá bez problémů čtení a psaní, začne si budovat nové vědomosti o světě a životě. Nově získané vědomosti nahradí žakovu fantazii a najednou žák začne přisuzovat vědeckým poznatkům důležitost. Přirozená vnitřní motivace k vědeckým poznatkům je dána tím, že se u dítěte rozvíjí vyšší myšlenkové schopnosti a již si nevystačí s fantazijním obrazem světa. Dítě se již nezajímá pouze o svůj „blízký svět“, ale začíná pátrat po tom, co dělají druzí. Začne obdivovat člověka za jeho činy, či jaký je. Obdivuje se jeho úspěchům, síle, nadání, odvaze, čestnosti, kráse... Z těchto důvodů dětský čtenář začne vzhlížet k literárním hrdinům dobrodružné prózy. Autorka se domnívá, že přechod mezi pohádkovou četbou a dobrodružnou symbolizuje ušlý kus cesty dítěte na cestě k dospělosti.

Toman (1992) poukazuje na zvyšující se oblibu tohoto žánru u žáků devíti a desíletých, zejména u chlapců. Především je to dáno těmito znaky dobrodružné literatury: Jedná se o epický žánr s graduujícím a dramaticky vyhoceným, napínavým dějem, ve kterém se čtenář ani chvíli nenudí, protože vše je zprostředkováno v rychlém sledu, často nečekaném, kdy se literární hrdina dostává i do života nebezpečných okamžiků. V dobrodružné literatuře se nevyskytují prvky popisu či úvahy, na které jsou děti mladšího školního věku ještě nezralé. Literární hrdina je v tomto žánru obecně úspěšný až neobyčejně, jedná se o tzv. ideálního hrdinu. Děj je zasazen do exotických, nezvyklých míst. Časově je příběh vzdálen často do minulosti či daleké budoucnosti. Dobrodružná próza v sobě zahrnuje dobrodružný, mořský, pirátský, stopařský, detektivní typy a v neposlední řadě potom robinzonády, indiánky, mayovky a objevitelský.

Toman (1996) doplňuje, že k preferenci žánrů podle pohlaví dochází u současných dětí individuálně převážně na přelomu I. a II. stupně ZŠ. Čtenářky preferují psychologickou prózu s dívčí hrdinkou. Tomuto žánru se chlapci zcela vyhýbají. Čtenáři ale občas i čtenářky mají v oblíbenosti knihy dobrodružné, ať už fantasy, sci-fi či horory.

Pedagogové, kteří nedávají povinný seznam literatury k přečtení, se ze zápisů o samostatné četbě žáka (tzv. čtenářských deníků) dozvídají, zda si žák již oblíbil určitý literární žánr či nikoliv. Na druhou stranu, pokud pedagogové dávají povinný seznam literatury k přečtení, měli by dbát na to, aby vybrané knihy prezentovaly jednotlivé

literární žánry. Tím pedagogové vytváří tzv. literární škálu, ze které si sami žáci po přečtení zadaných titulů oblíbí určitý literární žánr.

5.3.1 Literární hrdina v lidových pohádkách

Podle Tomana (2007) je literární hrdina v lidových pohádkách nezastupitelný. V lidových pohádkách a v jejich adaptacích nalezne dětský čtenář protikladné charaktery literárních hrdinů. Po celou dobu děje jsou charaktery jednoznačné a často i neměnné. V každé lidové pohádce čtenář nalezne představitele dobra a zla. Literární hrdina znázorňující dobro vyhrává nad zlem. Vždy je dobro odměněno a zlo potrestáno. Literární hrdina může představovat nadpřirozenou bytost, antropomorfizovaná zvířata a personifikované artefakty.

Černoušek (1990) uvádí, že dětský čtenář si nevybírám identifikační vzor v pohádkách na základě vnímání dobra a zla či sympatie nebo nesympatie. Čtenář se často identifikuje s kladným pohádkovým hrdinou, protože je nekomplikovaný. Dítě se nezeptá: „Chci být dobré?“. Zeptá se: „Komu se chci podobat?“. Dítě se v pohádce nalezne a v této projekci se promítne identifikace.

Obecná otázka dítěte: „*Komu se chci podobat?*“ je zásadní pro sociální učení. To, že dítě přemýšlí, zda se chce podobat např. čertovi (který představuje zlo) či Honzovi (který představuje dobro), je hledání sympatií v určitých lidských vlastnostech (dobrých či zlých), které by dítě chtělo také mít, nebo které již má, a proto se v daném literárním hrdinovi samo nachází.

5.3.2 Literární hrdina v autorských pohádkách

Toman (2007, s. 76) představuje literárního hrdinu autorských pohádek: „*Pohádkové postavy se přibližují skutečnému světu. Bývají zlidštěny, zcivilněny, zesměšněny a zbaveny tradičních kouzelných schopností, často žijí v reálném prostředí a v družné pospolitosti s lidmi, zvláště s dětmi.*“

5.3.3 Literární hrdina v próze ze života dětí

Toman (2007) poukazuje na „rovnocennost“ mezi literárním hrdinou této prózy a jejím čtenářem. Literární hrdina má podobné zájmy, představy o životě, zkušenosti, zážitky, potřeby, vztahy s rodiči či vrstevníky... jako samotný čtenář. Je na podobném vývojovém bodě. V případě, že autor dokáže vykreslit literárního hrdinu dle potřebných psychologických a sociálních zvláštností dětí, může se pro čtenáře stát daný hrdina

vzorem. Z těchto důvodů si čtenář často najde literárního hrdinu v próze ze života dětí, se kterým se identifikuje.

Toman (1992) upozorňuje i na další možnost identifikace se s literárním hrdinou, kdy se jedná o poskytnutí náhrady v oblasti emocionální, představové a fantazijní či poznávací, které mu v jeho skutečném životě nejsou dopřány z různých důvodů (např. nešťastné rodinné zázemí, nemožnost nalézt opravdového kamaráda, smrt milovaného mazlíčka, neúspěch ve škole, nespravedlivé srovnávání výkonů se sourozenci...).

U tohoto žánru se již výrazně odlišuje četba dívek a chlapců. Čtenáři si vybírají knihy dle pohlaví hlavního literárního hrdiny, aby se do děje mohli přirozeněji vžít či dokonce začlenit.

Toman (1996) zdůrazňuje význam četby s dívčí hrdinkou u dospívajících děvčat, která se již na I. stupni ZŠ mohou objevovat. Identifikace s dívkou z knihy, která zažívá pro čtenářku zatím nepoznané okamžiky života, vede čtenářky k hledání vlastních odpovědí prostřednictvím literární postavy při řešení nejrůznějších intimních problémů. Dochází tak k ověřování si vlastních zkušeností, názorů a postojů. Čtenářky tedy na konci I. stupně ZŠ mohou již preferovat emočně poznávací intimní funkci literatury.

Na konci I. stupně ZŠ si mnoho žákyň začíná všimnout vlastních vzhledových odlišností (často nedokonalostí), se kterými si neví rady a trápí se kvůli nim, začínají se více zajímat o druhé pohlaví (první láska, rozchod...). V momentě, kdy se na téma láska zeptají rodičů či pedagogů, setkávají se mnohdy s ironickou odpovědí: „*Vždyť jsi ještě dítě, na to máš dost času...*“ Z tohoto důvodu hledají útěchu, nové informace a možnosti řešení v próze s dívčí hrdinkou, která jim dokáže, že jejich trápení jsou normální.

5.3.4 Literární hrdina v dobrodružné próze

Podle Tomana (1992) se jedná často o úspěšného a ideálního hrdinu, který jde srdcem i rozumem za svým cílem. Překonává nejrůznější překážky, při kterých mu jde i o život. Hlavní hrdina má k sobě obvykle záporného hrdinu. Tento jev je podobný lidovým pohádkám, ve kterých jsou také vedle sebe vykresleny protikladné charaktery hrdinů (dobrý/zlý). Charakteristika hrdiny je zjednodušena pouze na některé duševní a tělesné vlastnosti.

Autor dále poukazuje na to, že dobrodružná literatura vychází vstříc prepubescentnímu čtenáři, který tíhne k ideálnímu hrdinovi a nevšednímu prostředí děje. Čtenář se tak

dostává do míst či do dějů, které sám nezažívá, a proto dochází k tomu, že prostřednictvím čtenářských zážitků objevuje nové světy. Při svých čtenářských zážitcích se dostává přirozeně do role nebojácného hrdiny a vnitřně se s ním identifikuje.

Čtenář především chlapeckého pohlaví si prostřednictvím literárního hrdiny dobrodružné prózy uvědomuje, že cesta k vytyčenému cíli (např. k přežití, získání něčeho, vysvobození někoho...) je plná nebezpečí, zvrátů, nečekaných okamžiků, díky kterým se z často obyčejného literárního hrdiny postupně vyvíjí neobyčejný literární hrdina s ideálními charakterovými vlastnostmi, psychickými a tělesnými dimenzemi. Vyvíjí se jak neúspěchy, které ho vedou k zamyšlení se nad udělanými chybami, tak úspěchy, které mu ukazují správnou cestu k cíli. Každý vývoj je plný úspěchů i neúspěchů, a proto četba dobrodružné literatury dává čtenáři odvahu k vlastnímu zdolávání cíle, při kterém i on musí počítat s chybami a překážkami.

6 Výklad pohádek z psycho-sociálního hlediska

Dětský čtenář se prostřednictvím pohádek seznamuje se světem mnoho let. Pohádky konkrétně vykreslují problémy, se kterými se čtenář často setkává i ve svém životě.

Toman (1992) upozorňuje na dominantní postavení pohádky u dětí mladšího školního věku. Je to dáno tím, že pohádky, především lidové, odpovídají psychickému vývoji a potřebám malého čtenáře.

Homolová (2005) potvrzuje, že prostřednictvím časové neurčitosti, záhadného umístění (např. za devatero horami...), ožívání artefaktů, zlidšťování všeho a obecnou fantastikou jsou blízké mentalitě dítěte. Dětský čtenář potřebuje, aby v příbězích panovala spravedlnost, z tohoto důvodu je vhodné rozdělení literárních hrdinů na ryze zlé a dobré, protože je to pro děti přehledné a dobře se v jednotlivých činech hrdinů zorientují. Pohádky dobře vyvolávají v dětech emoce typu strach, láska, odpor, náklonnost... Autorka uvádí důležitost v měnících se životech malých pohádkových hrdinů, kdy se nejprve narodí a vstoupí tak do světa, o kterém nic neví, tápe v něm a bloudí. Při tápání se dostává do určité sociální skupiny, ve které se učí žít. V určitém období má potřebu osamostatnění se a u stále se vyvíjejícího hrdiny se začínají objevovat jeho individuální vlohy. Prostřednictvím tohoto vývoje hrdiny se v něm může i nemusí dítě v určitém stádiu nalézt a identifikovat se tak s ním, protože hrdina zažívá podobné či stejné věci jako on.

Autorka vysvětluje, proč je pohádka tolik zkoumána z psychologického hlediska. Je to dáno tím, že v pohádkách se objevuje jednoduchý model světa – života. Dětskému čtenáři proto poskytuje možnost sociálního učení. Díky pohádce čtenář jednodušeji pochopí mezilidské vztahy, špatné a dobré činy, protože vše je v pohádce vykresleno jednoduše a čistě, jak to vyžaduje dětský čtenář a vše končí šťastně, dobro zvítězí nad zlem.

Černoušek (1990) tvrdí, že pohádky ukazují dětem různé životní problémy a následné jejich řešení. Např. dobro a zlo nemůžeme dětem na I. stupni ZŠ vysvětlovat abstraktně. Lze to pouze prostřednictvím konkrétních obrazů a symbolů. Jednoduše řečeno lze považovat především lidové pohádky za dětskou psychologii v kostce.

Bettelheim (2000, s. 10) zdůvodňuje význam výkladu pohádek z psychologického hlediska: „*Ke zvládnutí psychologických problémů růstu, tj. k překonání narcistických zklamání, oidipových dilemat, sourozenecké žárlivosti, stejně jako ke schopnosti vzdát se*

dětských závislostí a získat pocit vlastní jedinečnosti, vlastní ceny a smyslu pro morální závazky, potřebuje dítě porozumět, co se děje v jeho vědomé bytosti, aby si mohlo poradit i s tím, co se odehrává v jeho nevědomí. Právě v tom spočívá jedinečná hodnota pohádek, neboť nabízí dětské představivosti nové dimenze, které by dítě jinak nedokázalo takto opravdově samo objevit.“

Děti často chtějí, aby jim rodiče či pedagogové četli stále stejnou pohádku dokola. Pohádka je zaujala natolik, že se s jejím dějem a hrdinou chtějí ještě více seznámit. Stává se, že až po několikátém přečtení té samé pohádky si dítě uvědomí, proč se hrdina choval daným způsobem, co udělal špatně a musel to následně napravit... Každé dítě je individuální, k porozumění příběhu potřebuje právě tolik času, kolikrát chce pohádku znovu vyprávět či předčítat. Není většího důkazu, že dítě pohádku zaujala, než když ji chce stále dokola předčítat.

Černoušek (1990, s. 28) také poukazuje na to, že pohádka je jedinečným průvodcem vývojové cesty jedince. Každá pohádka v sobě ukrývá jiné prvky psychologického či sociálního vývoje: *„Otesánek nás poučí nejen o fyziologické nenasytosti a o tom, jak taková nezdrženlivost končí, ale také o nevyhnutelném osudu uměle stvořených bytostí. Hrneček, který pořád vaří, sice ukojí bezednost hltajícího pudu, ale také ukáže na to, co se stane, když ho přestane ovládat a kontrolovat. Tři malá prasátka ukážou, jak je vhodnější slast kontrolovat principem reality. Perníková chaloupka naznačí cestu z nevidoucí pasivní závislosti malých dětí na všemocném obstaravateli sladkostí.“*

Černoušek (1990) a Bettelheim (2000) přibližují ve svých knihách jednotlivé pohádky k psycho-sociálním jevům při vývoji jedince. Oba autoři se zabývají psychologickým výkladem např. Popelky a Perníkovou chaloupkou (O Jeníčkovi a Mařence).

6.1 O Jeníčkovi a Mařence

Černoušek (1990) uvádí, že se jedná o příběh o dvou domovech a sourozenecké solidaritě. Lidová slovesnost poukazuje v tomto příběhu na pozitivní hodnotu sourozenecké lásky, která vzniká často při nepředvídatelných a nebezpečných životních situacích. Dále je to příběh o dvou domovech, které ale představují stále stejný domov měnící se vlivem dospívání dětí. Na počátku příběhu jsou děti vyhnány z domova, protože rodiče jsou natolik chudí, že je již dále nemohou živit. To symbolizuje stále se zvyšující týrání dětí ať už z jakéhokoliv důvodu. Tento prvek však může představovat přirozenou úzkost z opuštění, které zažije každé dítě, i když se o něho rodiče vzorně

starají. Být ztracen v hlubokém lese tedy symbolizuje strach z opuštění. Děti ale naštěstí naleznou nový lepší domov plný jídla a radosti. Konečně se po dlouhé době dosyta najedí a je jim dobře. Tento druhý domov symbolizuje zaniknutí infantilního strachu z hladovění, kterým děti často trpí. Jeden domov je zde rozdělen na dvě části. První část je skutečná, která představuje chudou rodinu, která má co dělat, aby se uživila. Druhá část je imaginární, ve které se dětem plní sny plné uspokojování základních životních potřeb (jídla). V druhé části domova hrozí nebezpečí v ulpívání a regresi. Z tohoto důvodu je příběh O Jeníčkovi a Mařence projekcí toho, co dětem může v jejich rodinách chybět a po čem touží.

Autor dále poukazuje na to, že Jeníček je obyčejný kluk, který je nebojácný a ochraňuje svou milou sestru Mařenku. Postavy jsou vykresleny věrohodně, proto se s nimi děti obou pohlaví lehce identifikují. Příběh poukazuje na sílu sourozenců a jejich spolupráci, díky které dokážou zničit společně zlo (ježibabu) a zachránit se. Příběh je vzorem sourozenecké lásky.

Bettelheim (2000) vysvětluje tuto pohádku jako cestu k vyššímu stádiu vývoje u dětí. Pokud se děti (Jeníček a Mařenka) osvobodí od ulpívání na primitivních životních potřebách kvůli bezpečí, jejich „nepřátelská matka“ se opět stane přátelskou, i když je stále stejná. Jakmile děti překonají strach z hladovění neboli orální úzkosti, dokážou usměrnit své fantazijní touhy, které v reálném životě nemohou být uspokojeny, dokážou si se svými rodiči vytvořit opět spokojený domov plný lásky.

6.2 Popelka

Černoušek (1990) potvrzuje, že se jedná o příběh, ve kterém čtenář nachází sourozeneckou rivalitu. Je to věčný lidský problém a jistě skoro každé dítě, které má sourozence tento problém zažilo. Z psychologického hlediska je přirozené si odžít pocity rivalry vůči vlastním sourozencům. Jedináček si tyto pocity také prožívá ve vztahu k rodičům. Na rozdíl od možné zkušenosti čtenáře s jeho vlastní matkou či sourozenci je situace v pohádce vykreslena prostřednictvím postavy macechy a nevlastních sourozenců. Jedná se o terapeutický prvek pohádky, protože se nejedná o skutečnou matku či sourozence. Na druhou stranu se jedná o psychologické poučení o dvou tvářích stejné matky v průběhu vývoje a zrání jejího dítěte v tomto případě dcery. Dospívající dívka začne zcela jinak vnímat svou matku. Od narození uspokojuje matka základní životní potřeby své dcery a je citlivá ke všem jejím projevům. V určitém věku se dcera od matky

odvrací a více přilne k otci (viz výše tzv. oidipovský komplex), který je často okouzlen začínající ženskostí své dcery. V Popelce je vykresleno období, kdy dcera ztrácí milovanou matku (konkrétně v pohádce se jedná o smrt vlastní matky), která již chce, aby její dcera byla více samostatná, uklízela si po sobě a pomáhala jí. Je to období, kdy děvče hledá skutečný vztah ke své matce. Dá se říci, že Popelka představuje dceru v období prepubescence, kdy je vztah mezi matkou a dcerou plný konfliktů a nedorozumění. V této fázi nastává zrod pohádkové macechy, která se skutečnou vlastní maminkou nemá jakoby nic společného. Z psychologického hlediska se u matek, které mají dospívající dcery, vyskytuje přirozená žárlivost na dceřinou krásu a mladost. Z těchto důvodů symbolizuje Popelka klasický vývoj vztahu mezi matkou a dcerou, i když pro zmírnění intenzivních emocí je tento vývoj vykreslen pomocí postav macechy, i když se stále jedná o tu samou matku.

Černoušek (1990) uvádí důvody, proč je Popelka mezi čtenáři stále tak oblíbená: Nikoho neobviňuje a svým sestrám přeje všechno nejlepší, i když ji nemají rády. Tato ctnost je vykreslena až nadlidsky, a proto má tak hluboký terapeutický účinek. Je skromná, nevinná, ztělesňuje dobro, které by chtělo mít každé obyčejné děvče. Je trpělivá a tajně si sní vlastní život. Je obyčejně krásná, bez luxusních šatů či líčidel.

Bettelheim (2000) uvádí další důvod, proč je Popelka tolik oblíbená: Děti se rády zašpiní, znamená to pro ně v přeneseném slova smyslu důkaz svobody, mohu si dělat, co chci. Představa, že mohu být celý den špinavá od popele, je dětem přirozeně sympatická. Na druhou stranu jsou čtenářky, které se identifikují s postavou Popelky kvůli tomu, že jsou celé dny sice hodné ale špinavé a okolí jim dává najevo, že není vhodné takto chodit mezi lidmi. Stud z toho že jsem špinavá a nemůžu za to, je častý především u děvčat z vesnice.

Pohádky obsahují přesně to, co čtenář vědomě i nevědomě může zažívat. Každý čtenář si vezme z pohádky přesně to, co sám prožívá, co se ho týká, po čem touží či co ho trápí...Z těchto důvodů je terapeutická funkce pohádek zcela zásadní.

7 Výzkumy identifikace s literárním hrdinou

Současné výzkumy v oblasti identifikace s literárním hrdinou se zaměřují především na zjištění, zda vůbec dnešní české děti mají nějaké své vzory, zda významný proces sociálního učení je ještě aktuální. Na tuto otázku zodpověděl *Národní institut dětí a mládeže* na základě dvouletého výzkumu.

7.1 Klíče pro život

Problematickou identifikace dětí s jejich vzory se zabývá Národní institut dětí a mládeže za podpory MŠMT dlouhodobě. Zkoumají se tak hodnotové orientace dnešních dětí od 6 do 15 let.

Labusová (2011) uvádí, že tento typ výzkumu ukazuje na současné dětské priority a ideály, ke kterým by se chtěly děti dopracovat. Autoři tohoto zmiňovaného projektu Klíče pro život upozorňují, že je to pouze o současných názorech dotazovaných. Výzkum nemůže ukazovat, jak tomu je doopravdy např. v kritických situacích jedince.

Autorka článku uvádí zásadní preference dětí I. stupně ZŠ, které byly vyzkoumány:

- Mít šťastnou rodinu a kamarádské vztahy
- Pomáhat druhým
- Být hezký/á, být slavný/á, mít hodně peněz

Tzv. sociální kompetence jsou prioritou pro děti mladšího školního věku a se zvyšujícím se věkem převládají tzv. vnější priority, jako je např. vzhled.

Výsledky výzkumu ukázaly, že 56 % dotazovaných na I. stupni ZŠ své vzory má. Jsou to především vzory v rodičích či sourozencích, dále pak slavné osobnosti (sportovci, zpěváci, modelky a herci a literární hrdina Harry Potter). Dotazovaní své vzory obdivují především proto, že něčeho významného dosáhly a pro jejich charakter.

Autorka článku (2011, s. 29) poukazuje na celkové závěry dvouletého výzkumu: „*Cesta většiny zdejších dětí k dospělosti je cestou ztráty pozitivních vlastností i pozitivního přístupu ke světu ve prospěch konzumu, krátkodobých cílů a snižování zájmu o ostatní. A to navzdory tomu, že i dospívající (stejně jako pak dospělí) v nejhlubším nitru touží*

po šťastných rodinách, trvalých vztazích, nepomíjivých hodnotách... Jenže faktický vývoj vztahu ke všemu zmíněnému je s tím dle výsledků výzkumu bohužel v jasném rozporu.“

Náprava hodnot je možná pouze ve změně přístupu rodiny, která má největší vliv při socializaci dítěte.

Šůra (2011) dodává k proběhlému výzkumu Klíče pro život názor, že mezi vzory nedominuje žádný společný vzor, jako tomu bývalo v minulém desetiletí, jak tvrdí starší výzkumníci např. Jiří Zajíc. Pokud oni zavzpomínají na své společné hrdiny, jsou to především literární postavy románů Karla Maye Vinnetou a Old Shatterhand či chlapeč z Rychlých šípů od Jaroslava Foglara. Společné vzory byly pevněji dány především kulturní izolací a dominancí tradičních médií, tvrdí Jiří Zajíc. To, že polovina dnešních dětí nemá svůj vzor, orientovalo výzkumníky k těmto hypotézám:

- Děti se neidentifikují s konkrétním jedincem ale s určitou subkulturou, do které by chtěly patřit. Dítě tak musí vědět, co daná subkultura vyžaduje za dovednosti (např. rychlé běhání) a vzhled (např. styl oblečení, sestřih vlasů...).
- Současné heslo „Každý jsme individualita, osobnost“ může vytvářet v dítěti pocit, že se nesmí s nikým identifikovat, že musí být pouze sám sebou. Pokud se s někým identifikují, často to zamlčují a bojí se to říci nahlas i když anonymně.
- Rodiče mají strach poukazovat na vzory pro své potomky natož být pro ně vzorem.

Šimková (In Šůra 2011), členka sociologického výzkumnického týmu a bývalá učitelka ZŠ, vysvětluje tento rys společnosti alibismem a strachem ze zodpovědnosti. Je to nejspíše dáno reakcí na výchovný extrém, který zažívali jako děti v době komunismu. Výchova byla tehdy direktivní a nenechávala dětem tolik volnosti a možnosti výběru. Současní rodiče se proto bojí ukazovat dítěti cestu vytyčenou určitým vzorem, aby je neovlivňovali. Socioložka proto upozorňuje na důležitost jakéhokoliv vzoru v životě dítěte, který mu usnadní či poodhalí životní cestu, ve které samozřejmě bude sám sebou.

Další zmiňovaný výzkum týkající se identifikace dětí s jejich hrdiny se již zabývá pouze literárním hrdinou. Konkrétně se jedná o vzor nalezený v Hloupém Honzovi či v Harry Potterovi, který ve výzkumu Klíče pro život měl významné postavení mezi dětskými vzory.

7.2 Koho dnes obdivují české děti – „*Hloupý Honza versus Harry Potter*“

Váňová (2004) poukazuje na vývoj literárních hrdinů, kteří podléhají trendům dané doby, ale na druhou stranu mají stále stejný hodnotový charakter. Dětský čtenář stále touží vítězit nad zlem prostřednictvím pohádkového hrdiny a tím se sám stává hrdinou. Skutečnost, že literární hrdina podléhá trendům dané doby, bylo hlavní východisko výzkumu *Hloupý Honza versus Harry Potter*. Výběr těchto dvou literárních postav byl ovlivněn těmito hledisky:

- Hrdina z pohádkového světa
- Hrdina je pozitivním vzorem
- Hrdina má specifickou vlastnost (např. fantastickou)
- Hrdina se vyvíjí podobně jako čtenář

Autorka uvádí výzkumnou otázku: „Komu se chtějí desetiletí až šestnáctiletí čtenáři podobat – Hloupému Honzovi, či Harrymu Potterovi?“, na které byl založen celý výzkum. Zvolení hrdinové pochází z rozdílných světů, ale zároveň mají i něco společného. Představme si Hloupého Honzu a Harryho Pottera:

- Hloupý Honza byl vytvořen lidovou ústní tradicí, která z něho vytvořila statečného, dobrotivého jinocha s životní moudrostí a s předcházející pověstí, že je hloupý. Má štěstí a vrozené vlastnosti jako je „vykutálenost“, mazanost a hlavně odvaha. Dokud žije Hloupý Honza za pecí, neděje se žádné dobrodružství. Jakmile ale vyrazí do světa, vítězí a dospívá v statečného člověka. Hloupý Honza prezentuje obyčejné kluky a zároveň je takový, jací kluci chtějí být.
- Harry Potter je slavný, aniž by o tom zpočátku věděl. Nejprve vyrůstá jako každý obyčejný kluk, i když občas se mu dějí podivuhodné věci, které si nedokáže rozumově vysvětlit. Vyrůstá jako sirotek bez rodičů, o kterých ví, že zemřeli při autonehodě. Starají se o něj jeho teta a strýc, kteří mu lásku rodičů nenahrazují, spíše mu ubližují. Dokud žije u strýce a tety, nemůže se Harry Potter přirozeně vyvíjet, až v okamžiku, kdy se ocitne v kouzelném světě a dozví se pravdu o svém životě, začne žít svůj opravdový život, ve kterém je neustálý boj se zlem.

Harry Potter je statečný, dobrotivý kouzelník s životní moudrostí a s životním úkolem bojovat proti zlu. Vítězství Harryho Pottera je sice překvapivé, ale zároveň je předurčeno.

Hloupý Honza a Harry Potter mají společné především tyto vlastnosti: využívají kouzla, která jim pomáhají se zlem. Kouzla dávají hrdinům možnost potrestat zlo či jiné negativní lidské vlastnosti a na druhou stranu jimi oceňují dobro nebo jednoduše řečeno usnadňují si život. Skoro každé dítě by si také přálo umět kouzlit, když je bezradné. Proto jsou tyto příběhy tolik čtivé a oblíbené.

Z výsledků výzkumu vyplývají tyto závěry: Harry Potter zvítězil v oblibě nad Hloupým Honzou přesvědčivě. 71 % respondentů zvolilo Harryho Pottera.

- Respondenti, kteří zvolili Hloupého Honzu, obdivují a přáli by si především Honzovo štěstí, poctivost, dobrotivost, ochotu pomoci druhým, smysl pro humor, vyzrání nad nepřítelem či získání peněz, slávy a princezny. Líbí se jim vesnický život, ve kterém Honza vyrůstá. Neobdivují naopak to, že Honza musí být donucen k tomu, aby se vydal do světa, že má pověst hloupého kluka a že není dostatečně akční.
- Respondenti, kteří zvolili Harryho Pottera, obdivují především dobrodružství, které zažívá. Rádi by vlastnili kouzelnou hůlku a uměli létat na koštěti. Dále by toužili po slávě a dobrých kamarádech, jako má Harry Potter. Líbí se jim myšlenka, že by místo matematiky měli předmět kouzlení jako je tomu ve škole v Bradavicích. Někteří respondenti by se chtěli podobat Harrymu kvůli stříhu vlasů, pěkným brýlím, stylu oblečení... Všichni respondenti Harryho litují kvůli jeho zlým příbuzným, a že je sirotkem.

Autorka z výsledku výzkumů objasnila, že současní čtenáři mají vyšší nároky na svého hrdinu, než tomu bylo dříve. Jedná se především o vzhled, pověst hrdiny, oblíbenost v kolektivu. Současné děti se jen tak neztotožní s Honzou, s klukem z vesnice, který má pověst líného hlupáka ležícího za pecí. To že přijde ke štěstí svou mazaností, že má dobré srdce a odvahu, to je současnému čtenáři skryto tím, že ho vnímají jako kluka, který je nejraději za pecí, bez peněz, pouze s dobrým srdcem. Na druhou stranu Harry Potter je u současných čtenářů jednoznačně slavný. Pokud si shrneme zásadní vlastnosti obou hrdinů, jsou si velmi podobní, akorát vnější prostředí a okolnosti se liší. Z tohoto závěru vyplývá, že dnešní čtenář je možná více ovlivněn kulisami a rekvizitami. Na tuto otázku

si musí každý odpovědět sám stejně jako na otázku autorky výzkumu: „*Vítězí Harry Potter čestně, nebo Hloupého Honzu poráží pouze slušivým pláštěm komerce, do kterého jej halí senzacechtivá současnost?*“ (2004, s. 61)

8 Závěr teoretické části

- Rozvoj dětského čtenářství je především ovlivněn psychickým, sociálním a komunikativně-recepčním vývojem dítěte.
- Literatura pro děti a mládež představuje žánrovou oblast, která odpovídá úrovni vývoje jedince přibližně ve věku 3 až 15 let. Autoři této literatury se řídí pravidly dětského vnímání světa (tzv. dětský aspekt).
- Základními funkcemi literatury pro děti a mládež jsou estetická, poznávací a výchovná. Ostatní funkce se od těchto tří základních odvozují.
- Literární výchova má tyto dva základní cíle: jazykový a literárněvýchovný.
- Percepce (vnímání) literárního textu čtenářem je ovlivněna jeho mentálním vývojem. Čtenář na I. stupni ZŠ se zaměřuje především na děj, literární postavu a na neobvyklé situace. Díky absenci abstraktního myšlení ještě neodhaluje hlubší smysl literárního textu.
- Učitelova podpora při rozvoji percepce literárního textu je zakotvena především v motivaci a interpretaci textu, při které dochází ke kvalitnějšímu pochopení literárního textu.
- Literární interakce je založena na rovnocennosti aktérů – autor (kniha), čtenář + v literární výchově popř. učitel.
- Sociální učení je založeno např. na sociálním posilování (odměna/trest), nápodobě a identifikaci, kdy se jedinec od svého vzoru obohacuje, přijímá jeho názory za své vlastní...
- U identifikace se rozlišují pozitivní vzory (představující kladné životní hodnoty) a negativní vzory (představující záporné životní hodnoty). Dále se člení na reálné (např. rodiče, učitel) a zobrazené (literární hrdina) vzory.
- Prvotními a nejdůležitějšími vzory jsou/měly by být pro děti rodiče, následně učitelé, vrstevníci či starší žáci. K těmto reálným vzorům se často přidávají zobrazené vzory (např. literární postavy a postavy z filmů).

- Biblioterapie pomáhá jedinci vyrovnávat se s problémy prostřednictvím literárních vzorů, které zažívají podobné problémy jako čtenáři samotní.
- Literární postava je dominantní složkou epického díla. Čtenář se o ní dozvídá její vnitřní i vnější podobu. Rozlišují se kladné/záporné, fantastické/reálné, dívčí/chlapecké/zvířecí literární postavy. Čtenáři blízká (po stránce sociální, psychické, věkové...) literární postava se nazývá referenční.
- Každý žánr literatury pro děti a mládež představuje typizované literární postavy. Nejvýznamnějšími žánry jsou lidová a autorská pohádka, bajka, pověst, příběhová próza ze života dětí, dobrodružná literatura, sci-fi a fantasy a literatura s dívčí hrdinkou.
- Převážně lidová pohádka nejvíce odpovídá psychickému a sociálnímu vývoji a potřebám malého čtenáře (např. bílo-černé vidění světa, kde nalezne čtenář výhradně kladnou a zápornou literární postavu = jednoduchý model světa).

II. EMPIRICKÁ ČÁST

9 Metodologická východiska pedagogického průzkumu

9.1 Cíle průzkumu

Cílem diplomové práce je zanalyzovat záznamy o možné identifikaci s literárním hrdinou žáků 4. a 5. tříd základní školy. Cíl zrealizovat na základě kvantitativní analýzy žakovského záznamu o četbě z hlediska možné identifikace s literárním hrdinou.

9.2 Formulace výzkumných problémů a stanovení hypotéz

Vytvořili jsme sedm výzkumných problémů, na které jsme následně sestavili konkrétní dotazníkové položky. Výzkumné problémy se zabývají identifikací žáků 4. a 5. tříd ZŠ s jejich vybranými literárními postavami a následně s námi vybranými literárními postavami. Každý výzkumný problém je postaven na nulové a alternativní hypotéze.

Chráška (2007) vysvětluje rozdíl mezi nulovou a alternativní hypotézou: Nulová hypotéza (H_0) je předpoklad, že mezi sledovanými prvky není rozdíl. To znamená, že je jejich vztah neutrální. Naopak alternativní hypotéza (H_A) uvádí předpoklad, že mezi sledovanými prvky je rozdíl.

VÝZKUMNÝ PROBLÉM Č. 1:

Identifikují se žáci 4. a 5. tříd ZŠ (dále už jen žáci) s literárními postavami stejného věku?

Hypotéza H_0 :

Věk žáků se neliší od věku literárních postav, se kterými se identifikují.

Hypotéza H_A :

Věk žáků se liší od věku literárních postav, se kterými se identifikují.

VÝZKUMNÝ PROBLÉM Č. 2:

Identifikují se žáci 4. a 5. tříd ZŠ (dále už jen žáci) s literárními postavami stejného pohlaví?

Hypotéza H_0 :

Pohlaví žáků se neliší od pohlaví literárních postav, se kterými se identifikují.

Hypotéza H_A :

Pohlaví žáků se liší od pohlaví literárních postav, se kterými se identifikují.

VÝZKUMNÝ PROBLÉM Č. 3:

Jaké prvky identifikace (vzhled, povaha chování, kamarádi, příhody, bydlení...) jsou pro žáky nejvýznamnější?

Hypotéza H_0 :

Dle žáků není rozdíl v důležitosti jednotlivých prvků identifikace s literární postavou.

Hypotéza H_A :

Dle žáků je rozdíl v důležitosti jednotlivých prvků identifikace s literární postavou.

VÝZKUMNÝ PROBLÉM Č. 4:

Z jakých žánrů literatury pro děti a mládež jsou literární postavy, se kterými se žáci nejčastěji identifikují?

Hypotéza H_0 :

Frekvence identifikace žáků s literárními postavami z jednotlivých žánrů či subžánrů se neliší.

Hypotéza H_A :

Frekvence identifikace žáků s literárními postavami z jednotlivých žánrů či subžánrů se liší.

VÝZKUMNÝ PROBLÉM Č. 5:

Identifikují se žáci ve stejné míře s nadpřirozenými literárními postavami jako s reálnými?

Hypotéza H_0 :

Není rozdíl v míře identifikace žáků s nadpřirozenými literárními postavami a s reálnými literárními postavami.

Hypotéza H_A :

Je rozdíl v míře identifikace žáků s nadpřirozenými literárními postavami a s reálnými literárními postavami.

VÝZKUMNÝ PROBLÉM Č. 6:

Identifikují se žáci více s kladnými literárními postavami než se zápornými?

Hypotéza H_0 :

Není rozdíl v míře identifikace žáků s kladnými a zápornými literárními postavami.

Hypotéza H_A :

Je rozdíl v míře identifikace žáků s kladnými a zápornými literárními postavami.

VÝZKUMNÝ PROBLÉM Č. 7:

Identifikují se žáci s literárními postavami, se kterými mají něco podobného?

Hypotéza H_0 :

Není rozdíl v míře identifikace žáků s literárními postavami, se kterými mají něco podobného a s literárními postavami, se kterými nemají nic podobného.

Hypotéza H_A :

Je rozdíl v míře identifikace žáků s literárními postavami, se kterými mají něco podobného a s literárními postavami, se kterými nemají nic podobného.

9.3 Průzkumná metoda

Z důvodu toho, že téma diplomové práce může být pro respondenty citlivé, protože je to o jejich subjektivních postojích k literárním hrdinům, rozhodli jsme se zvolit dotazníkovou metodu sběru dat, která zachovává potřebnou anonymitu a umožňuje respondentům svobodu ve vyjádření vlastních názorů a myšlenek. Prostřednictvím písemného projevu se respondent může hlouběji zamyslet nad vlastním literárním hrdinou, kdy není časově ani myšlenkově omezován. Na druhou stranu jsme uvažovali i o rozhovoru, který může rovněž sloužit jako metoda sběru dat, avšak k této metodě je zapotřebí s respondentem navázat intenzivnější interakci, kterou lze ve školním prostředí s jednotlivými respondenty zajistit velice obtížně. Dále ne každý respondent se dokáže plně otevřít neznámému člověku (diplomantce), a proto jsme raději zvolili písemnou formu dotazování.

Jak uvádí Chráska (2007), dotazník je častou metodou získávání dat v oblasti pedagogiky.

Maňák (1994, s. 50) definuje dotazník jako: „*Soubor přesně formulovaných, standardizovaných otázek předkládaných respondentům v písemné podobě za účelem zjištění specifických údajů, názorů, postojů nebo mínění.*“

Existují různé druhy dotazníků a dotazníkových položek (otázek). Maňák (1994) uvádí tři druhy dotazníků, které se od sebe liší typem dotazníkových položek:

- Strukturovaný dotazník obsahující uzavřené otázky
- Nestrukturovaný dotazník obsahující otevřené otázky
- Kombinovaný dotazník obsahující uzavřené i otevřené otázky

Chráska (2007) vysvětluje charakter uzavřených otázek, které respondentovi nabízí předem určité množství přesně stanovených odpovědí. Výhoda strukturovaného dotazníku je v rychlém a jednoduchém vyhodnocení. Respondenti se většinou lehce rozhodnou pro jednu odpověď a nemusí se nad otázkou dlouho zamýšlet. Z toho vyplývá nevýhoda uzavřených otázek, protože všechny možné odpovědi jsou těsně uspořádány do určitého schématu zvolených odpovědí a neukazují přesný názor respondenta.

Autor dále uvádí dva druhy uzavřených otázek. Existují otázky dichotomické a polytomické. Jakmile lze na otázku odpovědět pouze ano/ne, jedná se o položku dichotomickou (např. „Máš nějakého oblíbeného literárního hrdinu? Možné odpovědi

jsou Ano/NE.“). Na druhou stranu u polytomických otázek se nacházejí více než dvě odpovědi (např. „Co se ti nejvíce líbí na zvoleném literárním hrdinovi? Možné odpovědi jsou pak např. vzhled, charakter, prostředí, kde žije, příhody, které zažívá...“). U uzavřených otázek se často využívá tzv. škály, kdy respondent vybere určitý bod na dané škále (např. „Líbí se ti, jak vypadá Harry Potter? Respondent vybere bod na škále: ANO, SPÍŠE ANO, SPÍŠE NE, NE VŮBEC.“)

Surynek, Komárková, Kašparová (2001) vysvětlují charakter otevřených otázek, u kterých se nepředkládá respondentům žádná odpověď. Celá odpověď záleží pouze na respondentovi (např. Jaký je tvůj oblíbený literární hrdina?). Otevřené otázky umožňují respondentovi uveřejnit jeho subjektivní názor na danou problematiku. Nevýhodou otevřených otázek je, že při nich vzniká široká škála odpovědí, které se od sebe často liší úrovní obecnosti, a proto jsou náročnější na zpracování.

Dále upřesňují charakter polootevřených otázek (kombinovaných otázek), které stojí na pomezí otevřených a uzavřených otázek. Pokud si respondenti nevyberou žádnou možnou odpověď z nabídky, mají možnost doplnit svou vlastní (např. „Co u svého literárního hrdiny nejvíce obdivuješ? Odpovědi jsou vzhled, charakter, postavení ve společnosti, něco jiného – uveďte.....“)

Vytvořili jsme kombinovaný dotazník, obsahující otevřené i uzavřené otázky. Uzavřené otázky jsou postaveny na škálách (ANO, SPÍŠE ANO, SPÍŠE NE, NE VŮBEC). Uzavřené otázky jsme doplnili tzv. podotázkami (např. „Napiš, proč jsi zaškrtl, že bys chtěl být zvolenou literární postavou či nikoliv“), které nám umožní hlubší proniknutí do identifikace s literárním hrdinou. Samozřejmě, že záleží na respondentovi, zda bude chtít danou podotázku vyplnit či nikoliv, je to dobrovolné. Prostřednictvím zodpovězení těchto podotázek se nám budou snáze interpretovat výsledky z průzkumu a budou mít kvalitnější charakter, protože budou opřeny o zdůvodnění respondentů.

Chráška (2007) shrnuje několik pravidel, zásad a požadavků, které jsou důležité při sestavování dotazníku:

- Otázky by měly zjišťovat skutečně to, co je výzkumným záměrem (validita dotazníku). Tvorba dotazníku by měla vycházet ze zdůvodněné vědecké hypotézy.
- Otázky musí být respondentům srozumitelné. Musí se respektovat např. věk a vzdělání respondentů.

- Otázky by měly být stručné.
- Otázky nesmí respondentovi napovídat, jaká odpověď je správná.
- Každý dotazník by měl obsahovat úvod, ve kterém se stručně vysvětlí potřebnost daného výzkumu a vysvětlí se jasné pokyny pro vyplňování.
- Je vhodné vyzkoušet si daný dotazník alespoň na 30 respondentech nanečisto, následně případné nedostatky poopravit.
- Pro úspěšné dotazníkové šetření je nezbytné, aby respondenti byli ubezpečeni, že co napíše do dotazníku, nebude zneužito proti nim. Nejvhodnější je užívat anonymní dotazníky.

9.3.1 Kombinovaný dotazník pro žáky 4. a 5. tříd ZŠ

Vytvořený anonymní dotazník obsahuje tři části. V první části si dáváme za cíl zjistit, s jakými konkrétními literárními hrdiny (žánrově) se žáci 4. a 5. tříd identifikují. První část je tvořena sedmi otázkami, tři z nich jsou otevřené a čtyři uzavřené s podotázkami, proč/z jakého důvodu respondent vybral danou odpověď.

První část dotazníku je nazvána „*Dotazník pro Tebe o literární postavě, kterou bys chtěl(a) být...*“. Před vlastními otázkami je instrukce pro vyplnění dotazníku („*Zvolenou odpověď zaškrtni. U doplňujících otázek napiš vše, co Tě napadne. Vše je správně.*“). Následuje zaznamenání informace, zda respondent je dívka či chlapec. Dotazník je anonymní, ale informace o pohlaví nám ve vyhodnocení ukáže, zdali jsou v prvcích identifikace rozdíly mezi pohlavím či nikoliv. Výzkumný problém č. 1 této diplomové práce se zabývá podstatou pohlaví při procesu identifikace, proto jsme tento dotaz zahrnuli do našeho dotazníku.

Popis jednotlivých otázek první části dotazníku:

K jednotlivým otázkám uvádíme, o jakou problematiku identifikace se jedná a do jakého výzkumného problému spadá.

- **Jakou konkrétní literární postavou bys chtěl(a) být?**

Jedná se o otevřenou otázku, kde žáci napíší konkrétní literární postavu, která se jim líbí, chtěli by být jako je ona, něčím je zaujala... V případě, že respondent není schopen si žádnou takovou literární postavu vybavit, první část dotazníku nevyplňuje a dostane náhradní činnost, kterou mu zadá učitel.

Respondenti mají napsat název knihy, ze které je daný literární hrdina a věk literární postavy, abychom z toho mohli vyvodit, zda se identifikují se stejně starými literárními postavami či nikoliv. Pokud si na ni nevzpomenou, nezpůsobí to žádný problém. Je to pouze informace, která nám pomůže rychleji zařadit daného literárního hrdinu do určitého žánru. Je to z důvodu toho, že počítáme s tím, že ne všechny literární hrdiny našich respondentů budeme znát. Ujistili jsme naše respondenty, že pokud napsali literární postavu, která není věkem ohraničená, je to v pořádku (např. antropomorfizované postavy jako je Medvídek Pú, Kuky, Krteček...). Dále jsme jim vysvětlili, že pokud je příběh dané literární postavy postaven na větší časový úsek, mohou napsat věk literární postavy, kdy je příběh nejvíce bavil (např. iniciační příběh Harryho Pottera – začíná v deseti letech a končí v dospělosti).

Celá první část dotazníku se následně zabývá konkrétním literárním hrdinou, kterého si každý respondent sám vybral. Dalšíh šest otázek se tedy bude týkat konkrétního literárního hrdiny.

Výzkumný problém č. 1, 2, 4 a následně i 5. se zabývá touto otázkou.

- **Čím Tě tato literární postava zaujala? Proč bys chtěl(a) být jako ona? (napíš vše, co Tě napadne)**

V této další otevřené otázce se respondenti zamyslí nad tím, proč si konkrétní literární postavu vybrali. Závorku s textem „*napiš vše, co Tě napadne*“ jsme přidali kvůli tomu, že žáci, na kterých jsme zkoušeli vhodnost a adekvátnost dotazníku, se nás doptávali: „*A můžu napsat tohle/ A myslíte toto...?*“. Byly to přirozené otázky, protože žáci se s dotazníkem nesetkávají tak často jako např. s testem, ve kterém je např. jen jedna odpověď správná. Potřebovali se ujistit, že to co napsali, je správně.

Výzkumný problém č. 3 se opírá o tuto otevřenou otázku, protože zde respondenti napíší to, co je na jejich vybrané literární postavě skutečně zaujalo, a proto by chtěli být jako ona. Zvolili jsme tuto otázku jako otevřenou, abychom respondenty nijak neovlivňovali a dostali relevantní odpověď.

- **Jaké vlastnosti u své literární postavy obdivuješ?**

Tato otázka je také otevřená. Je tomu tak ze stejného důvodu jako u otázky druhé, nechceme respondenty v ničem omezovat a na druhou stranu by ani nebylo možné vypsát obecné vlastnosti, které by pasovaly na každou literární postavu.

U této otázky prvně nahlížíme na identifikaci skrz určitý prvek – vlastnost literární postavy. Jedná se o dílčí část identifikace, která se zabývá charakterem literární postavy.

Výzkumný problém č. 3 se zabývá touto otázkou.

Chtěl(a) bys vypadat podobně jako Tvá literární postava?

Dalším možným prvkem identifikace je vzhled. Tato otázka je prvně uzavřená a doplněná podotázkou. Jak již bylo výše řečeno, vybrali jsme pro uzavřené otázky škálu odpovědí (ANO, VELMI/SPÍŠE ANO/SPÍŠE NE/NE, VŮBEC), aby měli respondenti větší možnost rozhodnutí. Podotázka nám hlouběji vysvětlí, proč danou odpověď respondenti zaškrtnli, co je k tomu konkrétně vedlo. Zkvalitní nám to následnou interpretaci vyhodnocení dotazníku.

Tato otázka spadá do výzkumného problému č. 3.

- **Chtěl(a) bys žít v podobném prostředí jako Tvá literární postava?**

To, kde literární postava žije, může čtenáře ovlivnit v procesu identifikace stejně jako charakter či vzhled literární postavy. Cílem není přesně specifikovat, s jakým prostředím se respondent identifikuje. Jde nám o to, zda to v celkovém procesu identifikace hraje významnou roli či nikoliv.

Výzkumný problém č. 3 se tímto prvkem zabývá.

- **Chtěl(a) bys zažívat podobné příhody jako Tvá literární postava?**

Prostřednictvím této uzavřené otázky zjišťujeme, do jaké míry je pro identifikaci s literární postavou důležitý děj neboli co literární postava zažívá. Podotázka následně upřesní, jaký děj (příhody, zápletky...) čtenáři mladšího školního věku upřednostňují.

Tato otázka byla vytvořena také pro účel výzkumného problému č. 3.

- **Jsi si se svou literární postavou v něčem podobný?**

Závěrečná otázka ukazuje, zda je důležité, aby si čtenář a vybraná literární postava byli v něčem navzájem podobní či nikoliv. V podotázce respondenti uvedou, v čem konkrétně si jsou podobní.

Výzkumný problém č. 7 se zabývá podobností mezi literární postavou a čtenářem.

Další části dotazníku se jmenují: „*Otázky pro Tebe o Harry Potterovi/Pipi Dlouhé punčocha*“. V této části si již respondenti neurčují sami literární postavy, ale jsou jim přiděleny v podobě Harryho Pottera a Pipi Dlouhé punčochy.

Než vysvětlíme další část dotazníku, objasníme výběr konkrétních dvou literárních postav, u kterých budeme zjišťovat možnost identifikace žáků s nimi.

Pro další část dotazníku jsme záměrně vybrali jednu dívku a jednoho chlapce z literárního světa, kteří jsou podobně staří jako naši respondenti. Pipi Dlouhou punčochu a Harryho Pottera jsme vybrali po vyhodnocení obecného dotazníku, ve kterém byla odpověď Harry Potter zastoupena jednoznačně nejvíce. Nebylo proto snadné nalézt k němu podobně oblíbenou literární postavu dívčího pohlaví. Stanovili jsme si podmínku, že námi vybrané literární postavy nesmí být ze stejné knihy, proto jsme ihned vyloučili poměrně oblíbenou Hermionu z knihy o Harry Potterovi. Navštívili jsme proto ředitelku knihovny v Lounech, aby nám zprostředkovala konkrétní výpůjční databázi našich respondentů. Výpůjční databáze nám byla zpřístupněna na základě písemného souhlasu rodičů našich respondentů, který se získal při rodičovských schůzkách (rodiče, kteří chyběli, dostali dopis přes dceru či syna domů). Z výpůjční databáze nás zajímaly nejčastěji půjčované knihy s dívčí literární postavou ve věku našich respondentů. Mezi nejčastěji půjčované knihy s dívčí literární postavou patřily tyto: Deník Mimoňky (příhody čtrnáctileté dívky v pubertě), Heidi, děvčátko z hor, Červená Karkulka, Stmívání (upíří romantický příběh, dívčí literární postava osmnáctiletá Bella Swan), dívčí romány od Lenky Lanzové (např. Panna nebo blázenec, Ve znamení blíženců), Pipi Dlouhá punčocha a Čarodějka Lilly (desetiletá zprvu obyčejná dívka později čarodějnice).

Zúžili jsme výběr na dívčí literární postavy ve věku našich respondentů, takže nám zbyly tři možnosti: Heidi, děvčátko z hor, Pipi Dlouhá punčocha a čarodějka Lilly. Domnívali jsme se, že by Lilly vedle Harryho Pottera neobstála a jako další důvod jsme si zvolili, že bychom rádi našli postavu, která není z kouzelného světa. Heidi, děvčátko z hor jsme vyloučili kvůli tomu, že je to ryze dívčí literární postava. Tato kniha spadá do prózy s dívčí hrdinkou, a proto by bylo pro chlapce přirozeně těžké se s ní identifikovat. Vybrali jsme tedy Pipi Dlouhou punčochu, která není typickou dívčí literární postavou, na které by čtenáři obdivovali její ženskost či něžnost. U Pipi Dlouhé punčochy snad ani tolik nejde o to, jakého je pohlaví, spíše o to, jakým způsobem žije a jaká je. Je to zvláštní dítě se zvláštním životním stylem, a proto jsme usoudili, že se ji pokusíme postavit v oblasti identifikace vedle nyní nejoblíbenější literární postavy Harryho Pottera. Samozřejmě se

nejedná v našem průzkumu o soutěž těchto dvou literárních postav, spíše o určité srovnání, poukázání na dominantní prvky možné identifikace u těchto postav.

V následující tabulce jsou uvedeny některé základní informace o těchto literárních postavách. Snažili jsme se nalézt co možná největší množství podobností mezi nimi, ale každý z nich je originál a o to ve světě literatury jde. Je tomu tak jako v reálném světě, kde každý z nás je jiný a tedy má právo i na identifikaci s jakýmkoliv literárním hrdinou.

Tabulka 1 – Literární postava Harry Potter a Pipi Dlouhá punčocha

Literární postava	Harry Potter	Pipi Dlouhá punčocha
žánr	fantasy (s dětským hrdinou)	příběhová próza ze života dětí
	dobrodružná próza	dobrodružná próza
	autorská pohádka	autorská pohádka
věk na začátku děje	10 let	9 let
rodinné zázemí	sirotek	polosirotek
bydlení	u příbuzných/v Bradavicích	na moři/ve vile Vilekule
vzhled	jinakost	jinakost
nadpřirozenost	čaroděj	síla
předurčenost	ano	ne
boj	se zlem	se zlem
síla kamarádství	ano	ano
dominantní vlastnosti	dobrosrdečnost	dobrosrdečnost
	nebojácnost	nebojácnost - drzost
	samostatnost, skromnost	samostatnost, skromnost
typ literárního hrdiny	kladný	kladný
počet dílů knihy	7	3

Děj těchto knižních publikací, ze kterých jsou vybrané literární postavy, zde neuvádíme, protože s respondenty jsme pracovali na základě několika ukázek z daných knih, na kterých se dané literární postavy představily.

Při rozhovoru s třídními učitelkami a následně s respondenty bylo zjištěno, že knihu o Harry Potterovi každý zná a kniha Pipi Dlouhá punčocha byla či je jejich společná četba v hodině literární výchovy. Z toho vyplynulo, že práce s ukázkami bude spíše opakovací než seznamovací. Jednalo se o pozitivní zjištění, protože proces identifikace trvá delší dobu a ne každý čtenář se s literárním hrdinou identifikuje po několika ukázkách.

Popis jednotlivých otázek druhé části dotazník o Harry Potterovi a Pipi Dlouhé punčoše:

Otázky na Harryho Pottera a Pipi Dlouhou punčochu jsou koncipovány shodně, liší se pouze v konkrétních rozdílech, které mezi těmito literárními hrdiny jsou.

- **Harry Potter/Pipi Dlouhá punčocha je v ukázce podobně starý/á jako ty. Je to pro Tebe při čtení ukázky důležité?**

První uzavřená otázka druhé části dotazníku o konkrétních literárních postavách (Harry Potterovi a Pipi Dlouhé punčoše) zjišťuje, zda se naši respondenti domnívají, že je podobný věk literární postavy pro ně důležitý či nikoliv. Možnosti odpovědí jsou zaneseny do škály (ANO-NE), jak tomu bylo i v obecné části dotazníku. Jde nám o to zjistit, zda je to významný prvek identifikace. Přiložená podotázka nám objasní uvedené odpovědi.

Tato otázka může být použita pro výzkumný problém č. 1.

Výzkumné problémy jsou postaveny především na obecné části dotazníku. Část o Harry Potterovi či Pipi Dlouhé punčoše však může doplnit celkový závěr výzkumného problému.

- **Chtěl(a) by ses vzhledově podobat Harrymu/Pipi?**

Další otázka druhé části dotazníku je také uzavřená a doplněná podotázkou k odůvodnění odpovědi. Objasňuje, do jaké míry je pro naše respondenty důležitý prvek identifikace vzhled u literární postavy Harry a Pipi.

Tato otázka se vztahuje k výzkumnému problému č. 3, který zkoumá jednotlivé možné prvky identifikace.

- **Chtěl(a) bys být čaroděj/ka jako Harry? Chtěl(a) bys mít sílu jako má Pipi?**

Zde dochází k první odchylce mezi otázkami, protože každý z nich představuje jinou odlišnost od normálních dětí. U Harryho Pottera je to obecně role čaroděje a u Pipi Dlouhé punčochy neuvěřitelná síla, pomocí které uzvedne naprosto všechno. Samozřejmě, že role čaroděje je významnější nadpřirozenost, protože v sobě také zahrnuje např. kouzlo, které udělá Harryho nadpřirozeně silného, ale na druhou stranu je příběh Pipi značně vykreslen na její neuvěřitelné síle, díky které pomáhá ostatním.

Otázka je opět uzavřená s možností podotázky, ve které respondenti mohou dopsat svá zdůvodnění odpovědi.

Tato otázka patří k výzkumnému problému č. 3.

- **Chtěl(a) bys žít u strýce, tety a bratrance jako má Harry? Chtěl(a) bys žít a studovat ve škole čar a kouzel v Bradavicích jako Harry? Chtěl(a) bys žít sám/sama v domě s koněm a opičkou jako má Pipi?**

Harry Potter i Pipi Dlouhá punčocha žijí poněkud odlišně od běžných dětí. Harry nejprve bydlí u zlých příbuzných a následně ve škole čar a kouzel v Bradavicích. Z toho důvodu jsou pro Harryho v dotazníku vytvořeny dvě otázky o bydlení, protože obě bydliště jsou v knize popsány a patří k Harrymu. Pipi žije nejprve s tatínkem na lodi, ale o tom se čtenář dozvídá pouze v krátkosti (pár vět) a následně se z vlastního rozhodnutí přestěhuje do vily Vilekuly, kde žije sama se svou opičkou a se svým koněm. Přiznáváme, že jsme mohli začlenit otázku týkající se Pipi a jejího života na lodi do dotazníku, ale na základě ukázky a práce s touto literární postavou nás to při sestavování položek dotazníků nenapadlo, protože to není tak výrazně popsáno jako např. Harryho život u strýce a tety.

Uzavřená otázka s podotázkou si dává za cíl, zjistit, do jaké míry by si takový život naši respondenti dokázali představit, a co by se jim na tom líbilo či naopak nelíbilo.

Výzkumný problém č. 3 je postaven i na této otázce.

- **Chtěl(a) bys být slavný/á jako Harry Potter?**

Následující otázka se týká pouze Harryho Pottera, u kterého je jeho sláva neobvykle vystavěna na předurčeném osudu, aniž by o tom věděl. Harry se teprve ve svých deseti letech začíná dozvídat pravdu o svém životě a osudu. Do té doby žil ve lžích a byl tzv. „kusem hadru“ svých příbuzných. Tuto předurčenost u Pipi nenacházíme, proto se jí tato otázka netýká.

Otázka je zařazena do výzkumného problému č. 3, kdy může prvek sláva ovlivnit proces identifikace.

- **Chtěl(a) bys mít kamarády jako má Harry/Pipi?**

Obě literární postavy tráví hodně času se svými dvěma kamarády, kteří je při dobrodružstvích doprovází a společně se na všem podílí. Uzavřená otázka

s podotázkou nám objasňuje, do jaké míry je pro naše respondenty kamarádství těchto literárních postav důležité.

Kamarádství je další prvek identifikace, proto spadá do výzkumného problému č. 3.

- **Napiš vlastnosti Harryho/Pipi, které považuješ pro sebe za důležité a chtěl(a) bys je také mít.**

První otevřená otázka druhé části dotazníků se zaměřuje na vlastnosti uvedených literárních postav, které jsou pro respondenty zásadní. Zvolili jsme otevřenou otázku stejně jako v obecné části dotazníku, aby nedošlo k ovlivnění respondentů. Chceme nalézt skutečné vlastnosti, které u těchto literárních postav čtenáři obdivují.

Z předvýzkumu obecného dotazníku jsme poznali, že respondenti nejčastěji uváděli nějakou charakterovou vlastnost vybraného literárního hrdiny, proto jsme tento dominantní prvek dali do zvláštního výzkumného problému.

Otázka je zařazena do výzkumného problému č. 6.

- **Jste si v něčem s Harrym/Pipi podobní?**

Předposlední otázka je uzavřená s možností odpovědi ANO/NE a v případě zodpovězení ANO doplněná podotázkou, v čem konkrétně jsou si s literární postavou podobní. Jak už bylo řečeno v obecné části dotazníku u shodné otázky, jde nám o to, zda se žáci identifikují spíše s literárními postavami, se kterými mají něco podobného či nikoliv.

Výzkumný problém č. 7 se zabývá problematikou podobnosti.

- **Chtěl(a) bys být Harry/Pipi (s jeho/jejím osudem, chováním, kamarády, vzhledem...)?**

Závěrečná uzavřená otázka celého dotazníku shrnuje nahlížení na tyto dvě vybrané literární postavy. V průběhu jednotlivých otázek v druhé části dotazníku si žáci uvědomovali své názory na konkrétní prvky identifikace s literárním hrdinou, a nyní se v této otázce pokusí o obecný – globální názor na daného literárního hrdinu. Jedná se o celkovou identifikaci s Harry Potterem a Pipi Dlouhou punčochou. Podotázka zjišťuje, jaký konkrétní důvod respondenty ovlivnil v jejich odpovědi.

Tato otázka je celkovým shrnutím výzkumného problému č. 3.

9.4 Průzkumný soubor

Základní soubor našeho průzkumu tvoří žáci ve věku 9 až 11 let, kteří věkově spadají do 4. a 5. tříd ZŠ.

Tuto věkovou kategorii žáků jsme zvolili na základě stanovené průzkumné metody (dotazníkové) tak, aby byla schopna pochopit dotazníkové otázky a následně na ně adekvátně zodpovědět. To lze v okamžiku, kdy žáci dokážou plynule číst a písemně vyjadřovat vlastní názory. Na základě pohovoru s učitelkami I. stupně ZŠ nad vytvořenými dotazníky jsme se shodli na respondentech ze 4. a 5. tříd základní školy. Respondenti byli záměrně vybráni pouze z jedné základní školy, která nám byla doporučena ředitelkou městské knihovny v Lounech. Proběhl tedy nepravděpodobnostní záměrný výběr, na základě kterého nelze zobecňovat na celou populaci žáků 4. a 5. tříd. Slovy ředitelky se jedná o základní školu, ve které se dbá na rozvoj čtenářské gramotnosti a jako jediná v Lounech dochází pravidelně každý měsíc na besedu, při které si žáci mohou zapůjčit knihy. Výzkumy návštěvnosti městské knihovny v Lounech dokazují, že děti z této základní školy chodí do knihovny pravidelně.

Respondenti pochází z Ústeckého kraje, konkrétně z města Louny. Průzkum se realizoval v květnu a září 2011. V dubnu 2011 proběhl předvýzkum.

Výběrový soubor činil celkem 239 respondentů, z toho 129 dívek a 110 chlapců. Vyplnění dotazníků bylo dobrovolné, přičemž žádný žák neodmítl účast na průzkumu. Objevily se však případy (celkem 20 žáků), kdy se žáci neidentifikovali s žádnou literární postavou. Dotazníky těchto žáků byly z analýzy vyřazeny.

9.5 Realizace průzkumného šetření

Vypracovali jsme informační dopis pro ředitele základní školy, pro konkrétní třídní učitelky a pro rodiče našich budoucích respondentů. Průzkumné šetření se uskutečnilo po domluvě s ředitelem školy. Třídní učitelky nám umožnily využít celou vyučovací hodinu k realizaci průzkumného šetření.

Průzkumné šetření probíhalo ve třech týdnech. V prvním týdnu se žáci zabývali první částí kombinovaného dotazníku a v dalších týdnech pak částí s Harry Potterem a Pipi Dlouhou punčochou.

9.5.1 Pilotní šetření dotazníku

Abychom zjistili, zda námi vytvořený kombinovaný dotazník je přiměřený ke zvolené věkové skupině žáků, zvolili jsme jednu 4. třídu dané školy pro předvýzkum. Předvýzkum proběhl v dubnu 2011 v rámci projektu „Kniha je můj kamarád“, který paní učitelka měla připravený na jeden den. Domluvili jsme se, že by se náš předvýzkum k danému projektu hodil, a proto jsme vyplnění kombinovaného dotazníku zvolili jako jednu ze závěrečných aktivit projektu. Žáci měli za úkol přinést knihu, kterou mají rádi. Při skupinové práci si je navzájem představili. Úkolem bylo zjistit, zda knihy v dané skupině nemají něco společného (např. děj, stejného ilustrátora, prostředí děje, věk literární postavy, charakterové vlastnosti literární postavy...). Jednotlivé skupiny představily zjištěné údaje ostatním skupinám. Následovala výtvarná práce, kdy žáci vytvářeli pro svou knihu obal, aby se jim nezničila. Na obal žáci následně napsali poděkování autorovi knihy (co žákovi kniha dala, proč ho bavila...). Dále následovalo vyplnění našeho kombinovaného obecného dotazníku.

Dotazník jsme vyplňovali společně, otázku po otázce, jak nám bylo doporučeno paní učitelkou. Žáci se mohli kdykoliv zeptat na upřesnění otázky.

Na základě předvýzkumu jsme upravili kombinovaný dotazník:

- U 2. otázky („*Čím Tě tato literární postava zaujala?*“) jsme doplnili ještě otázku: „*Proč bys chtěl být jako ona?*“. Sloveso zaujmout bylo pro žáky příliš abstraktní, proto jsme jim to ústně vysvětlili připsanou otázkou, která je pro žáky srozumitelnější. Z důvodu častého dotazování typu: „*A můžu napsat toto? Je to takhle správně?*“, jsme do úvodu dotazníku dopsali: *Napiš vše, co Tě napadne. Vše je správně.* To samé (*Napiš vše, co Tě napadne*) jsme raději připsali ještě i k této konkrétní otázce, abychom žákům zdůraznili, že mohou uvést všechny varianty svých odpovědí.
- U 3. otázky („*Jaké charakterové vlastnosti u své literární postavy obdivuješ?*“) byl problém se slovem charakterové. Žáci se několikrát ptali, zda je ta vlastnost, kterou zapsali do dotazníku, charakterová či nikoliv. Z toho jsme usoudili, že toto slovo je také pro žáky zbytečně abstraktní a akorát je přivádí do rozpaků. Proto jsme toto slovo z otázky vymazali a ponechali tam pouze slovo *vlastnosti*.

- U 6. otázky („*Chtěl/a bys zažívat podobné dobrodružství jako Tvá literární postava?*“) se několik žáků ptalo, co mají k této otázce napsat, když jejich literární postava žádné dobrodružství nezažívá. Žáci chápali slovo dobrodružství konkrétně jako něco významně neobvyklého či nebezpečného, a proto jim např. nepřišlo, že jejich literární postava něco takového zažívá. Ano, žáci měli pravdu, zvolili jsme příliš silné slovo, proto jsme ho nahradili slovem *příhoda* a pozměnili otázku („*Chtěl/a bys zažívat podobné příhody jako Tvá literární postava?*“). Slovo *příhoda* je přijatelnější, protože to, že se něco literární postavě přihodí, ještě žák nemusí považovat za dobrodružství.

Předvýzkum poukázal na některé zásadní chyby dotazníku, na které bychom sami nepřišli, protože máme více abstraktní myšlení od žáků 4. třídy a díky tomu, že nemáme takovou pedagogickou praxi, jsme si to prvotně neuvědomili. Co se grafické úpravy dotazníku týká, vše jsme ponechali, nebyl problém s pochopením, kam danou odpověď zapsat. Domníváme se, že je to dáno zvolením „rámečkového členění dotazníku“.

Vyhodnocení předvýzkumu zde neuvádíme, protože z 25 respondentů by výsledné hodnoty nebyly významné. Pro nás bylo nejdůležitější upravit dotazníkové položky tak, aby byly co nejčitelnější pro naše zvolené respondenty.

Otázky u druhé části dotazníku jsou sestaveny zcela totožně jako u obecného, proto jsme nedokonalosti z obecného dotazníku následně upravili i u druhé části dotazníku.

9.5.2 Průběh realizace dotazníkového šetření

Před vlastním dotazníkovým šetřením jsme jednotlivé 4. a 5. třídy navštívili, abychom se jim představili a poprosili je o spolupráci. Požádali jsme je, aby si do příštího týdne popřemýšleli o své oblíbené literární postavě (jméno konkrétní literární postavy, proč se jim líbí, jaké má vlastnosti, kde žije, co zažívá...). Tento postup jsme zvolili kvůli tomu, že kdybychom rovnou přišli s dotazníky, někteří žáci by nebyli schopni ho ihned vyplnit. Je to subjektivní záležitost, a proto každý žák potřebuje individuální čas na rozmyšlenou.

Vyplnění obecné části dotazníku:

V dalším týdnu jsme zrealizovali vyplnění obecného dotazníku ve 4. a 5. třídách vždy po jedné vyučovací hodině, která nám byla paní učitelkou přidělena. Žáci již z minulého týdne věděli, co je bude čekat (ti žáci, kteří v minulém týdnu chyběli, se dozvěděli základní informace od jejich paní učitelky), a proto jsme mohli ihned na začátku hodiny

zahájit vyplňování dotazníku. Zeptali jsme se žáků, zda vědí co je to dotazník a jak se vyplňuje. Šlo nám o to, aby si žáci sami uvědomili, že cokoliv do něj napíší, je správně, není to tedy písemná práce, ve které by byla jedna odpověď správná. Dále jsme zjišťovali, zda vědí, co to znamená, že je dotazník anonymní. To, že se respondent nepodepíše, mu dává pocit větší svobody a více se nám otevře a jeho odpovědi budou pravdivější.

Z důvodu toho, že jsme byli při vyplňování dotazníků přítomni, dotazník neobsahuje obvyklý úvod a poděkování. To vše jsme žákům řekli před a po vyplnění dotazníku osobně.

Postupovali jsme společně při vyplňování otázek v dotazníku, aby následné problémy byly ihned společně vyřešeny. Vyplňování trvalo přibližně půl hodiny, proto měli žáci ještě individuální prostor pro doplnění jednotlivých odpovědí. Jedna vyučovací hodina byla pro tento dotazník optimální.

Poděkovali jsme žákům za vyplnění dotazníku, zeptali se na jejich názor, zda jim přišlo vyplnění tohoto dotazníku jednoduché/složitě apod., abychom získali zpětnou vazbu.

Při rozloučení jsme jim sdělili, že se nevidíme naposledy a že je na začátku nového školního roku opět navštívíme.

Vyplnění části dotazníku o Harry Potterovi/Pipi Dlouhé punčoše:

Na každou část dotazníku třídní učitelky poskytly dvě vyučovací hodiny. V první jsme si s respondenty přečetli ukázky, které jsou k nahlédnutí v příloze a ve druhé společně vyplnili dotazníkovou část o Harry Potterovi/Pipi Dlouhé punčoše. V jednom říjnovém týdnu respondenti vyplňovali část o Harry Potterovi a za čtrnáct dní potom o Pipi Dlouhé punčoše.

U obou literárních postav jsme vybrali ukázky stejným způsobem. První ukázku jsme volili z úplného začátku knihy, aby si respondenti připomněli (popř. objasnili), jak Harry Potter/Pipi Dlouhá punčocha vyrůstal(a). Další se vztahovala ke vzhledovému popisu literární postavy či k charakterovým vlastnostem. Závěrečná ukázka vystihovala, jaký typ dobrodružství - příhod daná literární postava zažívá.

Respondenti obdrželi ukázky do dvojic. Po každé přečtené ukázce jsme si společně shrnuli, co jsme se o dané literární postavě dozvěděli. Vyhýbali jsme se otázkám, které by

se ptaly na subjektivní názory respondentů na Harryho Pottera/Pipi Dlouhou punčochu, abychom následně nezmanipulovali odpovědi respondentů v dotazníku.

Dotazníkovou část o Harry Potterovi/Pipi Dlouhé punčoše jsme vyplňovali společně stejným způsobem jako první (obecnou) část dotazníku.

10 Výsledky průzkumového šetření

Průzkumné šetření mělo dvě části: obecnou část o oblíbené literární postavě a konkrétní části o Harry Potterovi a Pipi Dlouhé punčoše. Z tohoto důvodu je vyhodnocení průzkumného šetření poněkud rozsáhlejší. Z dotazníkových položek (celkem 25) vychází 7 výzkumných problémů, které budeme interpretovat v další kapitole. Aby interpretace zvolených výzkumných problémů byla statisticky podložena, uveďme si získané statistické výsledky průzkumného šetření.

10.1 Charakteristika zkoumaného vzorku

239 respondentů pocházelo z devíti tříd (4. a 5. ročníků základní školy). Konkrétně bylo v našem výběrovém souboru 129 respondentek a 110 respondentů. Všichni žáci navštěvovali stejnou školu, která byla záměrně vybrána kvůli vyššímu výskytu čtenářství mezi žáky. Respondenti tedy shodně navštěvovali základní školu v Lounech v Ústeckém kraji.

10.2 Statistické vyhodnocení získaných údajů

Pro přehlednost jsme zvolili znázornění získaných údajů do tabulek, ve kterých je četnost shodných odpovědí uspořádaná od nejčetnější po nejméně četnou odpověď, či do sloupcových grafů. Jednotlivé tabulky či sloupcové grafy jsme doplnili slovní interpretací díky podotázkám, ve kterých respondenti odůvodnili svá rozhodnutí.

U otevřených otázek jsme z odpovědí respondentů vytvořili kategorie odpovědí (např. když žáci vypisovali vlastnosti literární postavy u otázky: Proč by chtěl(a) být jako ona, nazvali jsme tuto obecnou odpověď jako charakter).

Uvědomujeme si, že na základně 239 respondentů nemůžeme získané údaje zobecňovat na všechny žáky stejného věku, proto když v interpretaci píšeme např. „*Chlapci obdivují nadpřirozenost u literární postavy*“, myslíme konkrétní respondenty daného pohlaví v našem dotazníkovém šetření. Je to dáno také tím, že jsme si pro naše šetření vybrali základní školu, která žáky podporuje ve čtenářství. Z tohoto důvodu nemůžeme globálně interpretovat naše výsledky na celkovou českou populaci daného věku.

Nemožnost zobecnění na celou populaci je rovněž způsobena nepravděpodobnostním záměrným výběrem, který neumožňuje aplikovat indukční statistiku, a tudíž zobecňovat výsledky na celou populaci. (Soukup 2007)

Statistické vyhodnocení dotazníkového šetření uvádíme v procentech. Jednotlivé četnosti odpovědí jsme zaokrouhlovali na jedno desetinné místo. Na základě tohoto systému zaokrouhlování jsme si vědomi určitého zkreslení výsledků dotazníkového šetření, ale domníváme se, že pro náš průzkum je to dostačující. K jednotlivým grafům a tabulkám jsou v příloze k nahlédnutí tabulky položek dotazníkového šetření s konkrétními četnostmi odpovědí.

10.2.1 Dotazníková položka č. 1

Z 239 respondentů se nedokázalo s literární postavou identifikovat celkem 19 respondentů. Celkově se tedy s literární postavou identifikovalo 220 respondentů 115 dívek a 105 chlapců.

92 % respondentů dokázalo nalézt literárního hrdinu, který se jim líbí a chtěli by být jako on. 8 % respondentů nedokázalo nalézt takového hrdinu. Hlavní důvod, proč někteří nedokázali nalézt takového literárního hrdinu byl, že neradi čtou či se ještě s literárním hrdinou, který by je natolik zaujal nesetkali.

Následující tabulka a graf představují míru zastoupení žánrů, ze kterých jsou jejich vybraní literární hrdinové. Tabulka dále uvádí rozlišení dle pohlaví.

Tabulka 2 – Zastoupení žánrů literatury pro děti a mládež při identifikaci

žánr	počet respondentů	počet dívek	počet chlapců
sci-fi, fantasy	76	23	53
dobrodružná próza	46	20	26
detektivní příběh	15	13	9
s kolektivním hrdinou	10	2	10
zvířecí hrdina	5	3	2
námořní	5	0	5
indiánky	2	2	0
pohádka	35	25	10
autorská	29	19	10
lidová	6	6	0
próza s dívčí hrdinkou	33	33	0
próza ze života dětí	30	14	16
	220	115	105

žánr	počet respondentů v %	počet dívek v %	počet chlapců v %
sci-fi, fantasy	34,5	20	50,5
dobrodružná próza	20,9	17,4	24,8
pohádka	15,9	21,7	9,5
próza s dívčí hrdinkou	15	28,7	0
próza ze života dětí	13,7	12,2	15,2
celkem v %	100	100	100

Jestliže se nezabýváme pohlavím našich respondentů, můžeme obecně z výsledků říci, že třetina respondentů našla literárního hrdinu k identifikaci v žánru sci-fi či fantasy. Pětina respondentů našla literárního hrdinu v dobrodružné próze. Nejvíce respondentů, kteří mají oblíbenou literární postavu z dobrodružné prózy, našlo literární postavu k identifikaci v detektivním příběhu či v dobrodružném příběhu s kolektivním hrdinou. Třetím nejčastějším žánrem, ve kterém nalézají respondenti oblíbenou literární postavu, je pohádka. Čtvrtým nejčastějším žánrem se stala próza s dívčí hrdinkou a následně próza ze života dětí.

Pokud přihlédneme k pohlaví respondentů, chlapci si nejvíce vybírají literární hrdiny k identifikaci ve sci-fi a fantasy literatuře, následně pak v dobrodružné literatuře, pohádce (pouze v autorské) a v próze ze života dětí.

Dívky nejvíce nacházejí své literární hrdiny k identifikaci v próze s dívčí hrdinkou, následně v pohádce, sci-fi či fantasy literatuře, dobrodružné próze a próze ze života dětí.

Pro představu uvádíme k jednotlivým žánrům nejčastější literární postavy, se kterými se naši respondenti identifikují. Uvedené literární postavy jsou řazeny od nejfrekventovanější po méně frekventované. Literární postavy, které se objevily pouze u několika respondentů, zde neuvádíme.

SCI-FI, FANTASY

CHLAPCI:

- **Harry Potter** (většinou respondenti uváděli I. díl Harry Potter a Kámen mudrců, autorka J. K. Rowlingová)
- **Will Dohoda** (kniha Hraničářův učeň – I. díl, autor J. Flanagan)
- **Petr** (kniha Letopisy Narnie – I. díl Lev, čarodějnice a skříň, autor C. S. Lewis)
- **Eragon** (kniha Eragon, autor Ch. Paolini)
- **Bilbo Pytlík, Legolas** (kniha Pán prstenů – I. díl Společenstvo prstenu, autor: J. R. R. Tolkien)
- **Darren Shan** (kniha Darren Shan – I. díl Darren Shan a Madame Okta, autor: D. O'Shaughnessey)
- **Darth Vader** (kniha Star Wars – díl Zrádce, vytvořil dle filmového zpracování M. Stoverů)
- **Voldemort** (I. díl Harry Potter a Kámen mudrců, autorka J. K. Rowlingová)

DÍVKY:

- **Hermiona Grangerová** (I. díl Harry Potter a Kámen mudrců, autorka J. K. Rowlingová)
- **Bella Swan** (I. díl Stmívání, autorka S. Meyer)
- **Mildred** (kniha Čarodějnice školou povinné, autorka J. Murphyová)
- **Harry Potter** (většinou respondenti uváděli I. díl Harry Potter a Kámen mudrců, autorka J. K. Rowlingová)

DOBRODRUŽNÁ PRÓZA

CHLAPCI:

- **Mirek Dušín** (1. díl Dobrodružství v temných uličkách a 2. díl Záhada hlavolamu, autor J. Foglar)
- **Doktor Lupa** vlastním jménem Richard Trojný (kniha Agáta a doktor Lupa, autorka G. Kopietzová)
- **Jupiter Katz** (kniha Klub záhad, autor T. Brezina).
- **Luk** (kniha Klub tygrů, autor T. Brezina)
- **Vrtáпка** (kniha Komisař Vrtáпка, autoři P. Etrychová a P. Morkes)

DÍVKY:

- **Agáta** (kniha Agáta a doktor Lupa, autor G. Kopietzová)
- **Biggi** (kniha Klub tygrů, autor T. Brezina)

POHÁDKY

CHLAPCI:

- **Medvídek Pú** (kniha Medvídek Pú, autor A. A. Milne)
- **Kuky** (kniha Kuky se vrací, autor J. Svěrák)
- **Karlík** (kniha Karlík a továrna na čokoládu, autor R. Dahl)
- **Rumcajs** (kniha Rumcajs, autor V. Čtvrtek)

DÍVKY:

- **Popelka** (kniha: Pohádky, autoři bratři Grimmové)
- **Červená Karkulka** (kniha: Pohádky, autoři bratři Grimmové)
- **Ronja** (kniha Ronja dcera loupežníka, autorka A. Lindgrenová)
- **Maková panenka** (kniha Maková Panenka, autor V. Čtvrtek)

- **Manka** (kniha Rumcajs, autor V. Čtvrtek)
- **Alenka** (kniha Alenka v Říši divů, autor L. Carroll)

PRÓZA ZE ŽIVOTA DĚTÍ (kolektivní hrdina, dívčí/chlapecký hrdina)

CHLAPCI:

- **Lasse** (kniha Děti z Bullerbynu, autorka A. Lindgrenová)
- **Petr Bajza** (kniha Bylo nás pět, autorka K. Poláček)
- **Greg** (kniha Deník malého poseroutky, autor J. Kinney)

DÍVKY:

- **Pipi Dlouhá punčocha** (pozn. tato literární postava se nachází na pomezí autorské pohádky a příběhové prózy ze života dítěte)
(kniha: Pipi Dlouhá punčocha, autorka A. Lindgrenová)
- **Lisa** (kniha Děti z Bullerbynu, autorka A. Lindgrenová)
- **Greg** (kniha Deník malého poseroutky, autor J. Kinney)

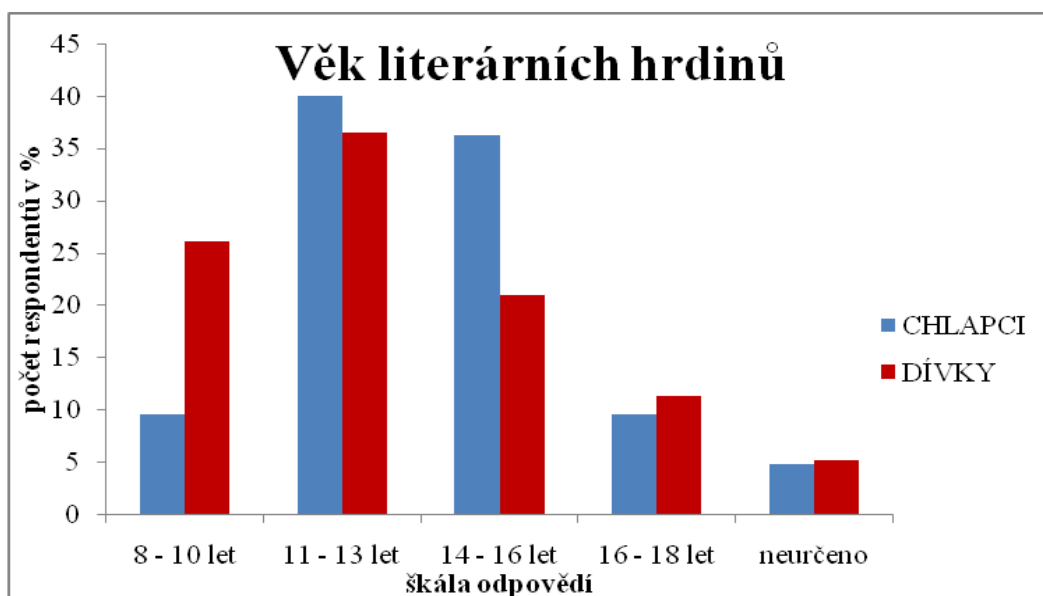
PRÓZA S DÍVČÍ HRDINKOU

- **Mimoňka** (kniha Deník Mimoňky, autorka R. R. Rusellová)
- **Rósa** (kniha Jak přežít tuhle třídu?, autorka F. Oomen)
- **Heidi** (kniha Heidi, děvčátko z hor, autorka J. Spyriová)
- **Polyanna** (kniha Polyanna, autorka E. H. Porterová)
- **Annejet** (kniha Annejet a kluci, autorka M. Diekmann)

Následující tabulka představuje věkové rozmezí literárních postav, se kterými se respondenti identifikují. Jsme si vědomi faktu, že většina literárních postav se v knize vyvíjí a příběh není vystaven většinou na jednom roce jedince. Respondenti měli za úkol napsat takový věk své literární postavy, kdy je příběh nejvíce bavit, proto můžeme toto věkové rozvrstvení provést.

Tabulka 3 – Věk literárních hrdinů

věk literárního hrdiny	počet respondentů	v %	počet dívek	v %	počet chlapců	v %
8 - 10 let	40	18,2	30	26,1	10	9,5
11 - 13 let	84	38,2	42	36,5	42	40
14 - 16 let	62	28,2	24	20,9	38	36,2
16 - 18 let	23	10,5	13	11,3	10	9,5
neurčeno	11	4,9	6	5,2	5	4,8
celkem	220	100	115	100	105	100

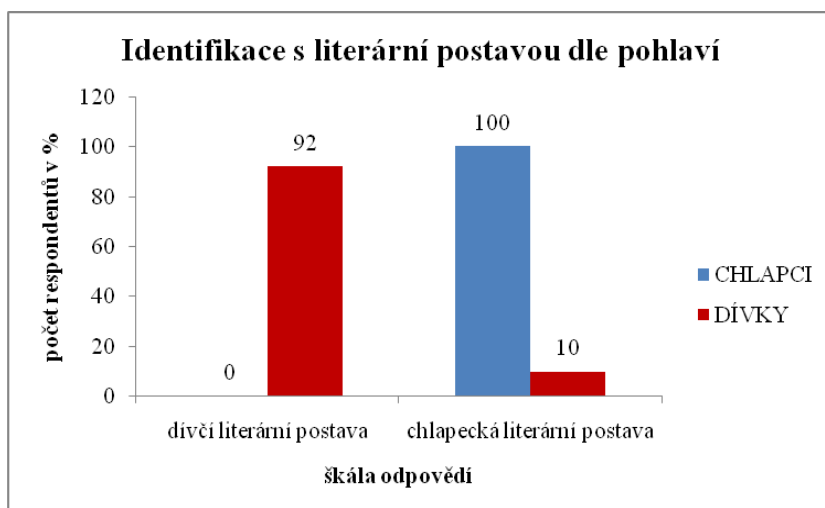
Graf 1 – Věk literárních hrdinů

Z grafu je patrné, že dívky se nejvíce identifikují s literární postavou ve věku 11 – 13 let (např. s Hermionou v II. díle o Harry Potterovi, s Ronjou dcerou loupežníka, s Rósou z knihy Jak přežít tuhle třídu?, s Polyannou), následně s literární postavou ve věku 8 – 10 let (např. s Pipi Dlouhou punčochou, s Lisou z Děti z Bullerbynu, s Heidi, děvčátkem z hor). Dále se dívky identifikují s literární postavou ve věku 14 a 16 let. Jedná se převážně o identifikaci s Nikkou z knihy Mimoňka, která představuje typickou pubertální dívku. Především kvůli literární postavě Bella Swan z knihy Stmívání se dívky identifikují s literární postavou ve věku 16 – 18 let. Romantický příběh ze střední školy představuje vznik milostného vztahu mezi upírem a obyčejnou dívkou. Na druhou stranu se dívky v menší míře ještě identifikují s antropomorfizovanými postavami (jako je např. Krteček, Vochomůrka, Maxi pes Fík), u kterých se věk neuvádí.

Chlapci se nejvíce identifikují s literárními postavami ve věku 11- 13 let a 14 – 16 let. Jedná se především o literární postavy ze sci-fi a fantasy žánru a z prózy s dětským hrdinou či kolektivním hrdinou. Identifikují se např. s Harry Potterem, s Jupiterem Katzem z knihy Klub záhad, s Petrem Bajzou z knihy Bylo nás pět, s Gregem z knihy Deník malého poseroutky, s Willem Dohodou z knihy Hraničářův učeň... V menší míře se pak jedná o literární postavy ve věku 8 – 10 let (např. s Lassem z knihy Děti z Bullerbynu, s Karlíkem z knihy Karlík a továrna na čokoládu) a s antropomorfizovanými postavami (např. s Krtečkem, s Kukym z knihy Kuky se vrací a s Medvídkem Pú).

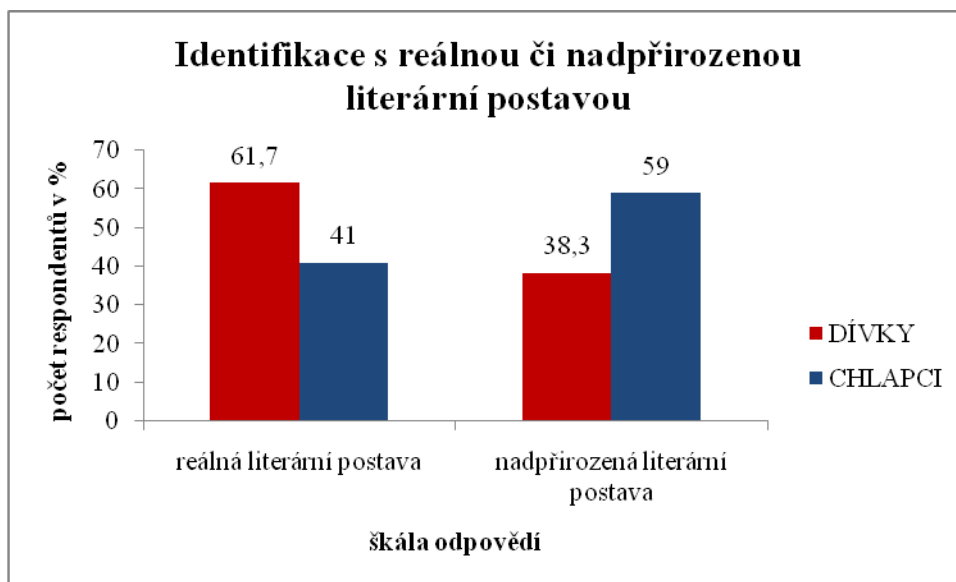
Z uvedených konkrétních literárních postav a jejich věků je patrné, že mezi čtenáři 4. a 5. tříd ZŠ jsou značné rozdíly, co se žánru týká a následně věku literárních postav a oblasti reálných, nadpřirozených a antropomorfizovaných literárních postav. Různorodost poukazuje na individuální psychický a sociální vývoj každého našeho respondenta. Někdo stále obdivuje pohádkové literární postavy a na druhou stranu v těchto třídách ZŠ již nalezneme zaujaté čtenáře sci-fi a fantasy literaturou či u dívek prózou s dívčí hrdinkou. Z tohoto důvodu usuzujeme, že je značně náročné vybírat pro tak různorodé čtenářské zájmy vhodné knihy pro společnou četbu ve škole apod. Při rozhovoru s třídními učitelkami se nám potvrdilo, že již přestaly zcela dávat žákům povinnou literaturu, ale naopak se snaží, aby si čtenáři sami prostřednictvím besed v knihovně postupně nacházeli vlastní zájmovou četbu.

Následující graf představuje výběr literární postavy k identifikaci z hlediska pohlaví.

Graf 2 – Identifikace s literární postavou dle pohlaví

Chlapci se 100 % identifikují pouze se stejným pohlavím. U dívek se objevily tři konkrétní literární postavy opačného pohlaví, se kterými se identifikují. Jedná se o Harryho Pottera, Petra z knihy Letopisy Narnie a Gega z knihy Deník poseroutky. Obecně lze říci, že dívky se sice ve větší míře identifikují se stejným pohlavím, ale nemají problém i s opačným. Otázka pohlaví bude dále rozebírána v další části dotazníku o Harry Potterovi a Pipi Dlouhé punčoše.

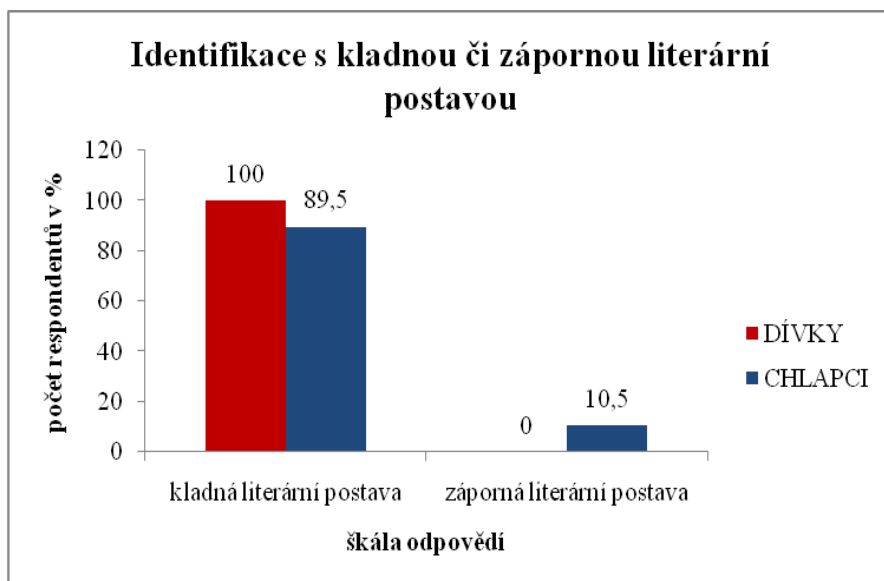

Graf 3 – Identifikace s reálnou či nadpřirozenou postavou

Výzkumný problém č. 4 je postaven na problematice identifikace respondentů s reálnou či nadpřirozenou literární postavou. 41 % chlapců a 62 % dívek se identifikuje s reálnou literární postavou. Chlapci nejčastěji s Mirkem Dušinem (kniha Záhada hlavolamu), Petrem Bajzou (kniha Bylo nás pět) a Gregem (kniha Deník malého poseroutky). U dívek je to např. Mimoňka (kniha Deník Mimoňky), Lisa (kniha Děti z Bullerbynu), Rósa (kniha Jak přežít tuhle třídu?) či Heidi (kniha Heidi, děvčátko z hor).

Nadpoloviční většina chlapců se identifikuje s nadpřirozenými literárními postavami. Jedná se především o Harryho Pottera (kniha I. díl Harry Potter a Kámen mudrců), Petra (kniha Letopisy Narnie), Bilbo Pytlíka (kniha Pán prstenů společnost prstenu), Eragona (kniha Eragon) či Dartha Vadera (kniha Star Wars). 38 % dívek se také identifikuje s nadpřirozenými literárními postavami. Jedná se především o Hermionu Grangerovou (knihy o Harry Potterovi), Bellu Swan (kniha Stmívání), Mildred (kniha Čarodějnice školou povinné) a Harryho Pottera.

Jak již předešlé otázky ukázaly, chlapci se více zajímají o nadpřirozené literární postavy než dívky.

Graf 4 – Identifikace s kladnou či zápornou literární postavou

Závěrečný graf týkající se první dotazníkové položky se zabývá problematikou kladné a záporné literární postavy v procesu identifikace. 100 % dívek se identifikuje s kladnou literární postavou, ke které z morálního hlediska vzhlíží a oceňují její charakter (především dobrosrdečnost, samostatnost, smysl pro spravedlnost...). 11 % chlapců se identifikuje se zápornou literární postavou (jedná se konkrétně o Voldemorta z knihy o Harry Potterovi), u kterého obdivují zlou povahu, které se ostatní literární postavy bojí, a proto se mu raději vyhýbají. 90 % chlapců se identifikuje s kladnou literární postavou, u které obdivují především bojovnost proti zlu (např. Harryho Pottera).

10.2.2 Dotazníková položka č. 2

ČÍM TĚ TVÁ LITERÁRNÍ POSTAVA ZAUJALA – PROČ BYS CHTĚL(A) BÝT JAKO ONA?

Tabulka 4 – Čím Tě tvá literární postava zaujala?

Chlapci	počet	počet v %	Dívky	počet	počet v %
charakter	27	25,7	charakter	38	33
umí kouzlit	22	21	vzhled	26	22,6
bojuje se zlem	19	18,1	zažívá dobrodružství	21	18,3
zažívá dobrodružství	14	13,3	stará se o zvířata	14	12,2
je sportovně nadaný	10	9,5	má normální život	7	6,1
je slavný	10	9,5	žije v přírodě	5	4,3
ostatní	3	2,9	ostatní	4	3,5
celkem chlapců	105	100	celkem dívek	115	100

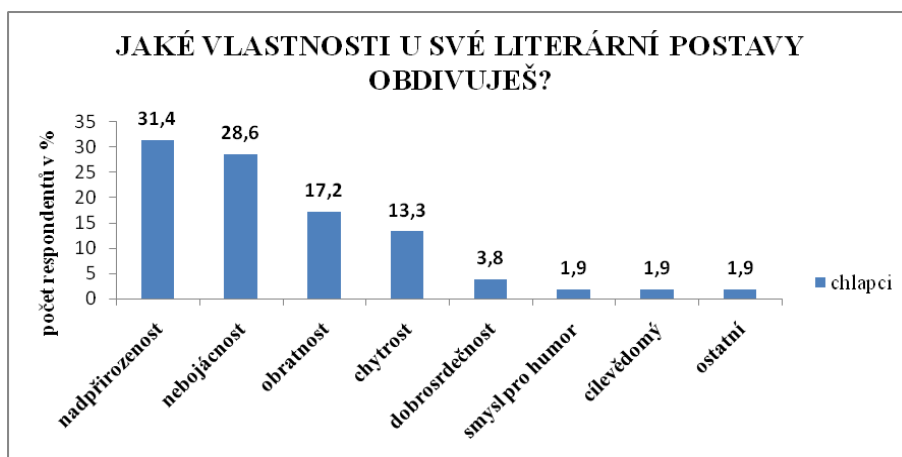
Z odpovědí lze konstatovat, že respondenti vytvořili významné prvky identifikace pro danou věkovou skupinu čtenářů. Nejvíce jsou chlapci i dívky ovlivněni charakterovými vlastnostmi literární postavy, ať už se jedná o vlastnosti dobré či špatné.

U dalšího prvku identifikace se nám rozcházejí názory mezi pohlavím. Pro chlapce je dále důležité, že jejich zvolená literární postava (konkrétně především Harry Potter) umí kouzlit. Obdivují tedy u své literární postavy nadpřirozenost, kterou oni nemohou nikdy získat. Dívky oproti tomu obdivují vzhled literární postavy.

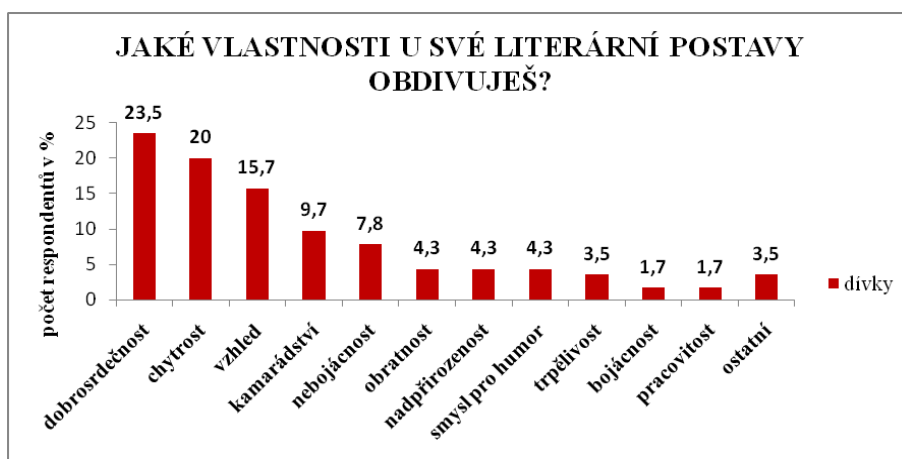
Chlapci do značné míry oceňují u své literární postavy to, že je ochotna bojovat se zlem. 18 % dívek si oblíbilo literární postavu kvůli tomu, že zažívá dobrodružství. Tento prvek identifikace je u chlapců zastoupen pouze ve 13 %. Nadpoloviční většina dívek v této odpovědi poznamenala, že u své literární postavy obdivuje její dobrodružství, protože ony samotné by se bály něco takového zažít či k tomu nemají možnost. Z toho usuzujeme, že dívky v daném věku touží po dobrodružství stejně jako chlapci, ale chlapcům se daří více jejich touhy v reálném světě uskutečňovat, a proto je tolik u své literární postavy už neobdivují.

Další prvky identifikace jsou již dle pohlaví rozdílné. Chlapci obdivují sportovní nadání a slávu, dívky to že se jejich literární postava stará o zvířata či žije normální život, popřípadě žije v přírodě. Tyto ne tolik frekventované odpovědi poukazují na rozdíl mezi chlapci a dívkami. Dívky mají racionálnější prvky identifikace, obdivují normální život, kdy se literární postava např. stará o svá zvířata, či žije v souladu s přírodou. Jsou to prvky, které jsou reálné a dívky tak mohou také žít či žijí. Oproti tomu chlapci obdivují prestižní sportovní nadání a s tím následně spojenou slávu či obecně slávu jakéhokoliv druhu. Jsou to prvky identifikace, které se nemohou stát každému, každý nemůže být slavný či sportovně nadaný. Chlapecké prvky identifikace jsou proto méně reálné než dívčí. Závěrem lze říci, že dívky se identifikují více s podobnými typy, kdy jejich literární postava může zažívat podobné příhody jako ony samy (např. toulat se přírodou, starat se o zvířata, hrát si v přírodě...). Chlapci potřebují ve větší míře, aby byla jejich literární postava něčím významná (ať už sportovním nadáním nebo obecně slávou). Vyhledávají u své literární postavy něco neobyčejného, vzácného.

10.2.3 Dotazníková položka č. 3

Graf 5 – Jaké vlastnosti u své literární postavy obdivuješ?

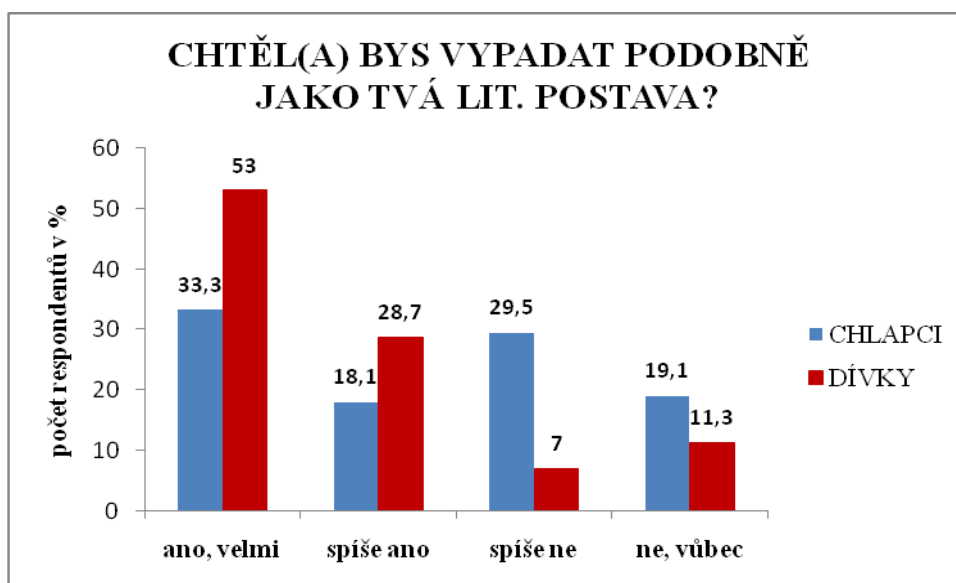

Graf 6 – Jaké vlastnosti u své literární postavy obdivuješ?

Z grafů je patrné, že chlapci se více shodnou na vlastnosti, kterou u své literární postavy obdivují než dívky. Samozřejmě je to zcela individuální, protože každý respondent si vybral vlastní literární postavu, takže u této otázky obecně zjišťujeme, jaké jsou dominantní vlastnosti, které čtenáři daného věku mohou upřednostňovat.

Dominantní vlastnosti se dle pohlaví liší. Pro chlapce jsou nejdůležitější vlastnosti nadpřirozenost, nebojácnost, obratnost či chytrost. Pro dívky dobrosrdečnost, chytrost a vzhled. Chlapci a dívky se shodují ve vlastnosti chytrost. V této otázce se opět ukazuje, že chlapci více obdivují nadpřirozenost – něco nereálného oproti dívkám. Dívky vyzdvihují např. dobrosrdečnost či kamarádství, které u chlapců nezaznělo.

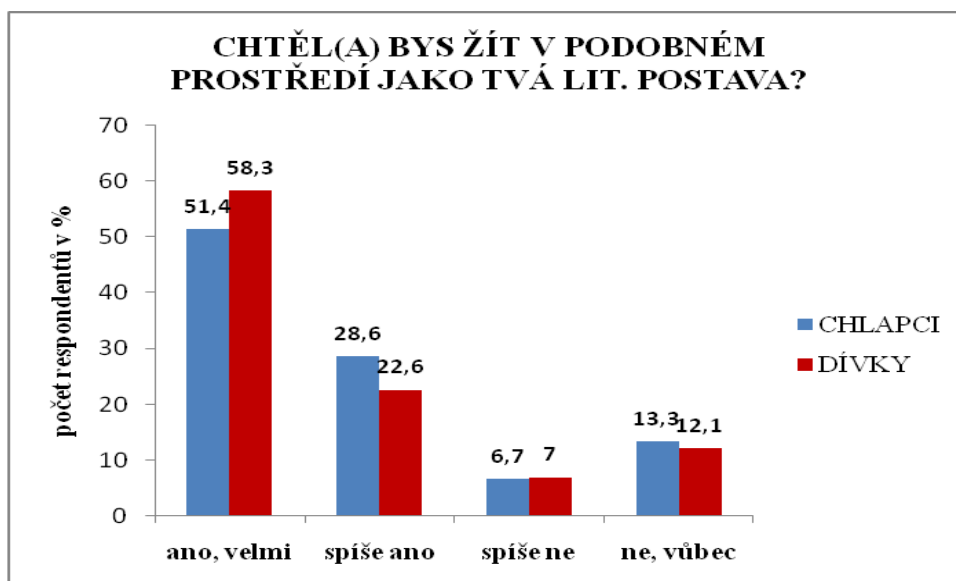
10.2.4 Dotazníková položka č. 4

Graf 7 – Chtěl(a) bys vypadat podobně jako Tvá literární postava?

V této otázce jsme zjišťovali, do jaké míry je rozhodující při identifikaci prvek vzhled. Jak již vyšlo v předchozích otázkách, prvek identifikace vzhled se týká převážně dívek, pro které je to přes 80 % procent (pokud shrneme obecně odpověď Ano, velmi a spíše ano) pozitivní stránka literární postavy a chtěly by se jí podobat. Pro polovinu chlapců je vzhled pozitivní a chtěli by také vypadat jako jejich literární hrdina.

10.2.5 Dotazníková položka č. 5

Graf 8 – Chtěl(a) bys žít v podobném prostředí jako Tvá literární postava?

Tento prvek identifikace je téměř shodný u obou pohlaví. Nadpoloviční většina respondentů by si přála žít v podobném prostředí jako jejich literární postava. Téměř třetina by k tomu měla jisté výhrady, ale také by si to uměla představit.

V následujících tabulkách zjistíme, o jaká konkrétní prostředí jde a jak na ně naši respondenti nahlíží.

K některým prostředím přidáváme nejčastěji zmiňované konkrétní literární postavy s knihou.

Tabulka 5 – V jakém konkrétním prostředí žije Tvá literární postava?

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
kouzelný svět	22,8	16,2	1,9	2,9
příroda	17	6,7	1	2,9
Bradavice	5,6	3,8	1	3,8
stále cestovat	2,9	1,9	1,9	1,9
město	1,9	0	1	1,9
ostatní	1	0	0	0
celkem chlapců v %	51,2	28,6	6,8	13,4
	100			

80 % chlapců by si obecně přálo žít v podobném prostředí jako jejich vybraný literární hrdina. Nejvíce by chtěli žít v kouzelném světě s nadpřirozenými jevy. Dále by si přáli žít v přírodě a být obklopeni zdravým vzduchem a zvířaty. Desetina by ráda žila v konkrétním kouzelném světě v Bradavicích. Je to dáno tím, že více jak třetina chlapeckých respondentů se identifikuje s Harry Potterem, který žije a studuje ve škole čar a kouzel v Bradavicích. Slovo Bradavice se tak postupně u dětí stává symbolem pro kouzelný svět.

V menší míře by chtěli dotazovaní chlapci stále cestovat jako jejich vybraný hrdina a tedy být všude jako doma. Nebo naopak by volili život ve městě (velkoměstě), kde má jejich literární hrdina svou partu kamarádů, s kterými zažívá dobrodružství na podobné úrovni jako čtenář sám (např. u literárních postav z knihy Rychlé Šípy či Záhada hlavolamu).

Tabulka 6 - V jakém konkrétním prostředí žije Tvá literární postava?

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
příroda - vesnice	30,4	12,3	0	0
kouzelný svět	19,1	7	3,5	6,1
vlastní pokoj	6,1	0	0	0
Bradavice	4,3	1,7	1,7	2,6
město	2,6	0	0	2,6
celkem dívek v %	62,5	21	5,2	11,3
	100			

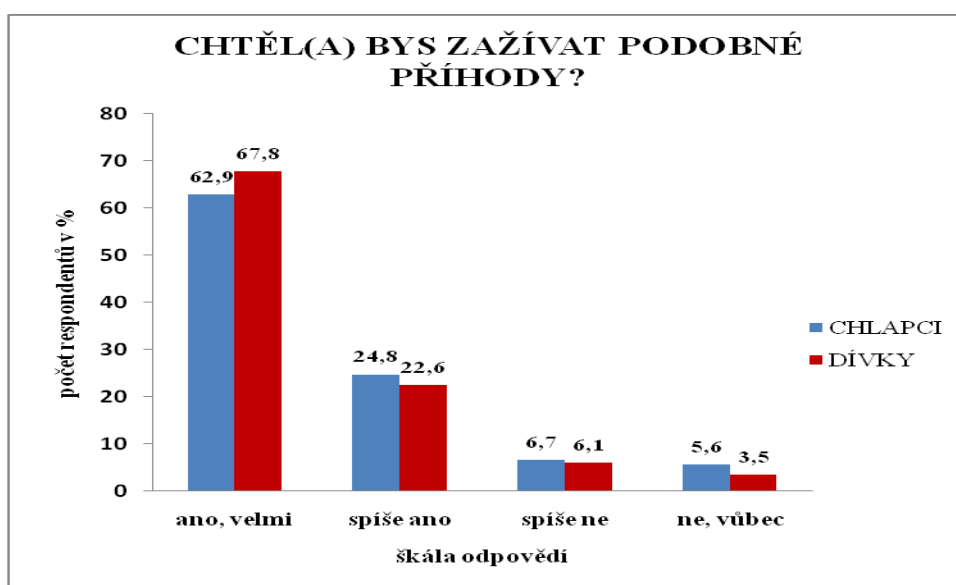
Téměř polovina dívek by ráda žila v přírodě jako jejich literární postava (např. Heidi děvčátko z hor, Lisa z knihy Děti z Bullerbynu, Ronja dcera loupežníka, Manka z knihy Rumcajs...). Druhé nejčastěji zmiňované prostředí byl kouzelný svět (Hermiona z knihy Harry Potter a Kámen mudrců, Alenka z knihy Alenka v říši divů, Bella z knihy Stmívání, Mildred z knihy Čarodějnice školou povinné...). Kouzelný svět Bradavice uvedly dívky v menší míře než chlapci. Je to dáno tím, že větší procento chlapců se identifikuje s Harry Potterem.

U dotazovaných dívek se nám objevilo prostředí vlastní pokoj (Pipi Dlouhá punčocha), u všech odpovědí bylo poznamenáno, že samy vlastní pokoj nemají a touží po něm. U Pipi Dlouhé punčochy je dominantní prvek vlastní vila, ve které žije sama, proto dívky napadlo mít alespoň vlastní pokoj, jak některé poznamenaly. Jeden pokoj by jim stačil, nepotřebovaly by celou vilu pro sebe. V malé míře dívky uvedly prostředí město (Saxana

z knihy *Dívka na koštěti*). Dívky, které se identifikují se Saxanou, v dotazníku uvedly, že by rády poznávaly město jako ona. Objevovaly by např. technické věci, které zatím nepoznaly. Tyto respondentky se u Saxany neidentifikovaly s jejím kouzelným světem, nýbrž s poznáváním něčeho nového.

Tato otázka opět ukázala, že chlapci se více identifikují s něčím nadpřirozeným či nereálným a dívky naopak s něčím reálným např. v podobě žití v přírodě. U dívek se objevil další prvek identifikace a to mít vlastní pokoj a s tím spojené soukromí, které se s přibývajícím věkem dívek stále zvyšuje.

10.2.6 Dotazníková položka č. 6

Graf 9 – Chtěl(a) bys zažívat podobné příhody jako Tvá literární postava?

Největší část respondentů by chtěla zažívat podobné příhody jako jejich literární postava. Pouze 13 % chlapců a 11 % dívek by takové příhody nechtělo zažívat, a proto pro ně není tento prvek identifikace významný.

Uvedené tabulky objasňují, o jaké konkrétní příhody se jedná.

Tabulka 7 – Jaké konkrétní příhody Tvá literární postava zažívá?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
úspěšný boj se zlem	25,7	11,3	0	0
dobrodružství	25,7	8,6	0	0
čarování	4,8	4,8	0	0
legrace	4,8	0	0	0
boj proti dobru	1,9	0	0	0
nebezpečí	0	0	6,7	5,7
celkem chlapců	62,9	24,7	6,7	5,7
100				

Více jak třetina chlapců by ráda zažívala boj proti zlu se šťastným koncem, jak tomu ve většině uvedených příběhů, ze kterých uvedli respondenti své literární postavy, bývá. Z psychologického hlediska je přirozené, že respondenti uvedli šťastný konec, protože je pro jejich věkovou skupinu důležité, aby jim četba dávala naděje na lepší zítřky, pokud oni sami např. zažívají nějaký boj se zlem ve vlastním životě. Druhá třetina chlapců obecně uvedla zažívání dobrodružství, ať už podobného, jaká zažívají oni sami či neobvyklá. Samozřejmě, že boj se zlem je založen na dobrodružství, ale ponechali jsme ho jako samostatnou odpověď, protože to tak sami respondenti zapsali. Desetina respondentů uvedla, že by chtěli zažívat příhody s čarováním jako jejich literární postavy. Dále pak v menší míře by chtěli zažívat příhody spojené s legrací.

Dvě procenta chlapců uvedla, že by chtěli zažívat „boj proti dobru“ jako jejich literární hrdina. Tito chlapci se identifikovali se zápornou literární postavou Voldemort z knih o Harry Potterovi. Voldemort představuje zlo a hlavního nepřítele Harryho Pottera. Tito respondenti uvedli, že by se jim líbilo, kdyby ostatní lidé z nich měli strach.

13 % chlapců by nechtělo zažívat podobné příhody jako jejich vybrané literární postavy kvůli tomu, že je to nebezpečné, popř. že by takové příhody nezvládli prožít. Jednalo se především o identifikaci s literární postavou typu Harry Potter, Will Dohoda z knihy Hraničářův učeň či Petr z knihy Letopisy Narnie. Jsou to hrdinové, kteří překonávají různorodá dobrodružství spojená s nebezpečím, o kterém se dotazovaní domnívají, že by to v jejich kůži nezvládli tak jako oni. Obdivují je za jejich činy, ale nepřáli by si je zažít. Harry Potter a Will Dohoda jsou sirotci, kteří při svých dobrodružstvích zažívají mnoho

nebezpečí, díky kterým objevují vlastní sílu a smysl života. U Petra z knihy Letopisy Narnie se jedná o nejstaršího bratra, který se stará o své další sourozence, se kterými navštíví imaginární zemi, ve které bojuje se zlem, aby ochránil své sourozence. Je to typ rodinného vůdce, který se postaví čemukoliv, jen aby zachránil své blízké.

Tabulka 8 – Jaké konkrétní příhody Tvá literární postava zažívá?

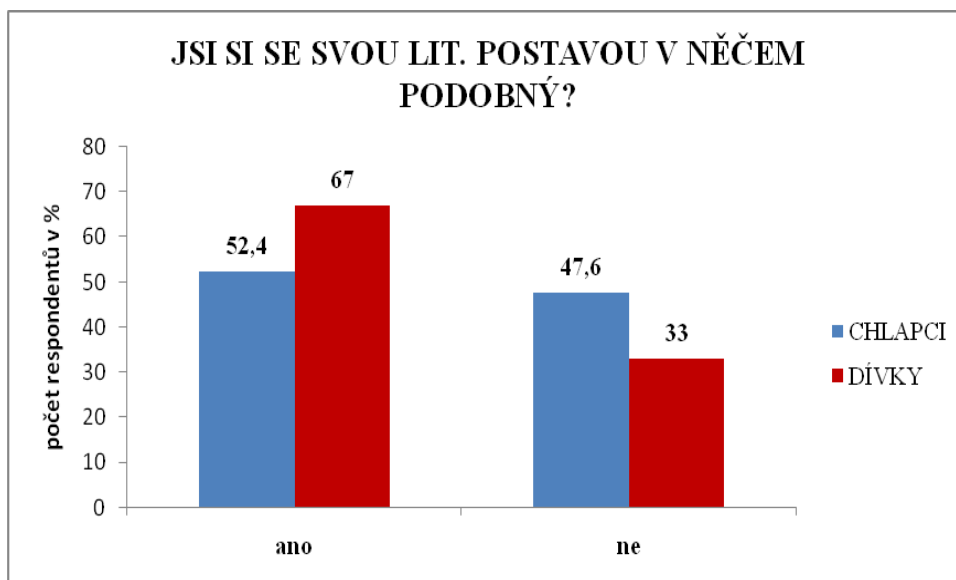
Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
dobrodružství	31,3	11,3	1,7	0
legrace	13,8	5,2	0	0
boj se zlem	6,1	3,5	0	0
čarování	8,7	0	0	0
kamarádství	4,4	0,9	0	0
nalezení sourozence	3,5	1,7	0	0
nebezpečí	0	0	4,4	3,5
celkem dívek	67,8	22,6	6,1	3,5
100				

43 % dívek by si přálo zažívat dobrodružství jako jejich literární postavy. Dominuje obdiv nebojácnosti, samostatnosti a obratnosti při realizaci dobrodružných příhod. Druhým nejfrekventovanějším důvodem, proč by chtěly dotazované dívky zažívat stejné příhody jako jejich literární postavy, byla legrace, díky které se jejich literární postavy nenudí či si ze sebe umí udělat legraci a neurazí se a žádnou legraci nepokazí. Dále dívky obdivují boj se zlem, u kterého ale nezdůrazňují, že by měl končit šťastně, jako tomu bylo u chlapců.

Rozdílnost mezi respondenty dle pohlaví nacházíme v tom, že dívky považují za zajímavé reálnější příhody než je tomu u chlapců. Dívkám se u jejich literárních postav líbí jejich rodinný život či kamarádství. U 5 % dotazovaných dívek jsme se setkali s příhodou spojenou s nalezením sourozence. Jednalo se o dívky, které se identifikovaly buďto s Heidi z knihy Heidi, děvčátko z hor či s Luisou/Lotkou z knihy Luisa a Lotka. Heidi je sirotek, který pozná dobré kamarády, kteří jí nahradí sourozence, a Luisa s Lotkou zjistí, že nejsou jedináčci, protože jsou sestry – dvojčata. Jsou to tedy příběhy, které čtenářkám odhalují, že je možné nalézt opravdového přítele či dokonce následně sourozence.

Respondenti dle pohlaví se shodli převážně v touze po dobrodružství jako takovém, konkrétněji v boji se zlem a v neposlední řadě v prožitku legrace. Pokud by nechtěli prožívat dané příhody, jedná se o to, že by to pro ně bylo příliš nebezpečné.

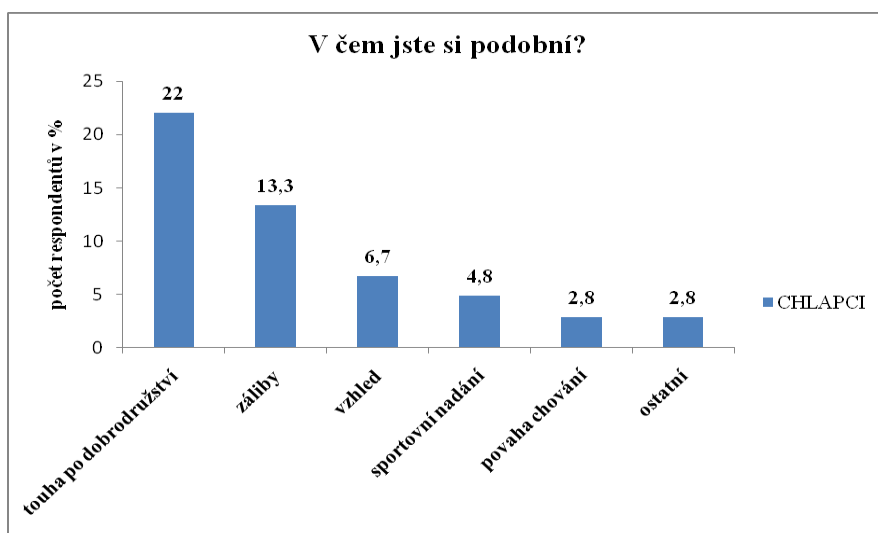
10.2.7 Dotazníková položka č. 7

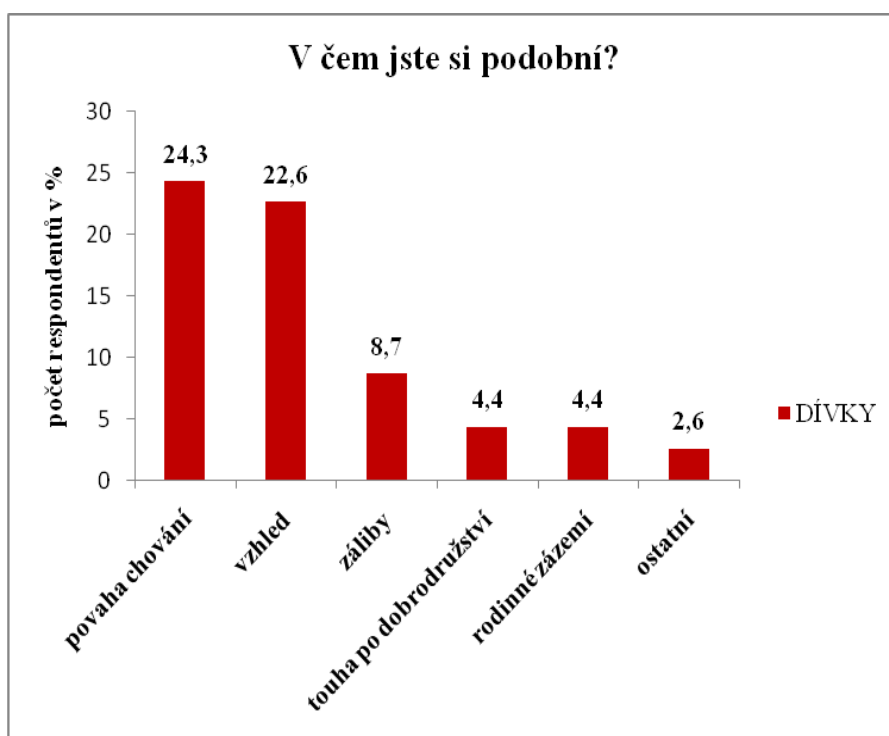
Graf 10 – Jsi si se svou lit. postavou v něčem podobný?

V této otázce respondenti ukázali, zda je pro ně důležité, mít něco společného s literární postavou, se kterou se identifikují, či nikoliv. Z výsledků vyplývá, že nadpoloviční většina chlapců má něco podobného s vybranou literární postavou. Téměř 70 % dívek také nachází určitou podobnost s literární postavou.

Grafy upřesňují, v čem si jsou konkrétně naši respondenti podobní se svými literárními postavami.

Graf 11 – V čem jste si podobní?

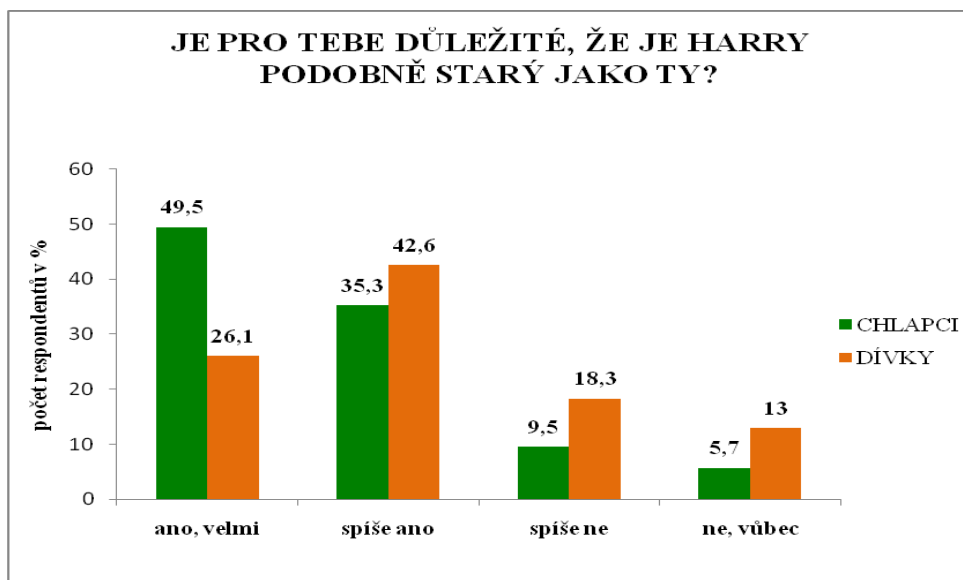
Graf 12 – V čem jste si podobní?

Rozdílnost v podobnosti s literární postavou mezi dívkami a chlapci je zjevná. Chlapci jsou si podobní se svou literární postavou převážně díky touze po dobrodružství či stejné zálibě. Dívky naopak nalézají podobnost v povaze a ve vzhledu.

U chlapců se dále v menší míře objevuje podobnost ve vzhledu či ve sportovním nadání a u dívek v touze po dobrodružství či v rodinném zázemí.

Následuje první otázka druhé části dotazníku, který se vztahuje již ke konkrétnímu námi vybranému literárnímu hrdinovi Harrymu Potterovi (Pipi Dlouhé punčošce). Od této otázky se respondenti zamýšlí pouze nad touto konkrétní literární postavou.

10.2.8 Dotazníková položka č. 8 o Harry Potterovi

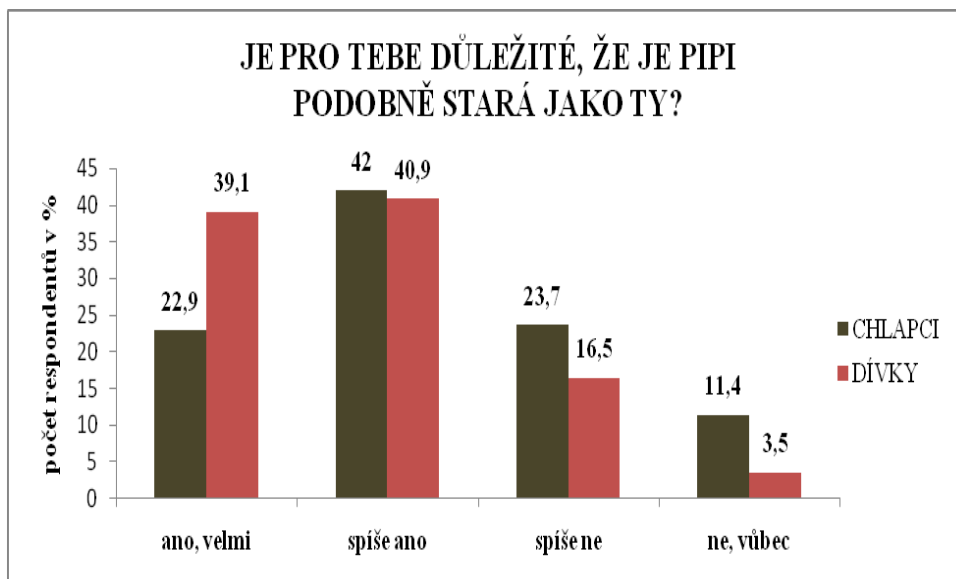
Graf 13 – Je pro Tebe důležité, že je Harry podobně starý jako ty?

Necelá pětina dotazovaných chlapců a třetina dotazovaných dívek se domnívá, že na věku literárního hrdiny nezáleží. Důležitý je podle nich především děj a typ příhod, které hrdina zažívá.

Ostatní respondenti usuzují, že když je Harry Potter podobně starý jako oni, dokážou se lépe vžít díky tomu do děje, protože může mít podobné zájmy, kamarády, nápady, stejný smysl pro humor jako oni. Jednoduše řečeno si mohou spolu více rozumět, než kdyby mu bylo např. čtyřicet. Tyto komentáře jsme získali pomocí podotázky Proč?, ve které respondenti vysvětlují svou odpověď.

10.2.9 Dotazníková položka č. 8 o Pipi Dlouhé punčoše

Pro srovnání uvádíme ihned vyhodnocení třetí části dotazníku o Pipi Dlouhé punčoše.

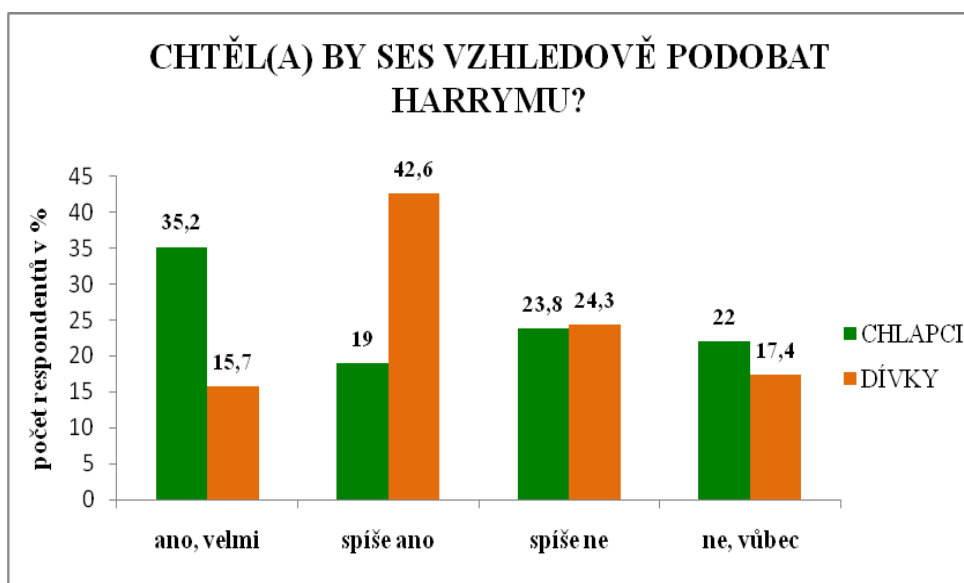

Graf 14 – Je pro Tebe důležité, že je Pipi podobně stará jako ty?

U této literární postavy se více jak třetina chlapců a pětina dívek domnívá, že na věku nezáleží, hlavní je, že je baví charakter příhod, které Pipi zažívá.

Zbylí respondenti se naopak domnívají, že podobný věk čtenáře a literární postavy přináší lepší porozumění ději příběhu.

10.2.10 Dotazníková položka č. 9

Graf 15 – Chtěl(a) by ses vzhledově podobat Harrymu?

Nadpoloviční většina chlapců i dívek by se chtěla vzhledově podobat Harrymu Potterovi.

Tabulky upřesní, v čem konkrétně by se chtěli respondenti podobat Harrymu Potterovi či nikoliv.

Tabulka 9 – V čem by ses chtěl/nechtěl vzhledově podobat Harrymu?

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
má vkus	6,7	8,6	0	0
jízva	7,6	0	7,6	1,9
oblečení	4,8	6,7	0,9	0,9
zelené oči	10,5	1,9	0	0,9
brýle	5,7	1,9	15,2	18,2
celkem chlapců v %	35,3	19,1	23,7	21,9
	100			

Nejvíce chlapci obdivují u Harryho Pottera originalnost – nemá typickou postavu, nenosí normální oblečení jako jeho vrstevníci, protože vše je mu velké po jeho bratranci či je vše roztrhané a následně jinakost v oblékání ve škole čar a kouzel v Bradavicích (např. plášť, klobouk, hůlka...). Obdiv vytváří v menší míře i jeho zelené oči. To vše dělá Harryho Pottera originálního - odlišného.

Osudová jizva rozděluje chlapce na dvě skupiny. 8 % obdivuje jeho jizvu ve tvaru blesku a připadá jim zajímavá a mužná, proto by ji také rádi měli na čele jako Harry Potter. Téměř desetině chlapců se naopak tato jizva nelíbí a nepřáli by si ji mít na svém čele. Dotazování se dále rozchází v názoru na jeho kulaté (polorozbité) brýle.

Tabulka 10 – V čem by ses chtěla/nechtěla vzhledově podobat Harrymu?

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
štíhlost	14	8,7	1,7	1,7
černé vlasy	12,2	8,7	2,6	1
originálnost	0	10,4	0	0
zelené oči	0	12,2	0	0
jizva	0	0	9,5	0
brýle	0	2,6	4,3	10,4
celkem dívek v %	26,2	42,6	18,1	13,1
	100			

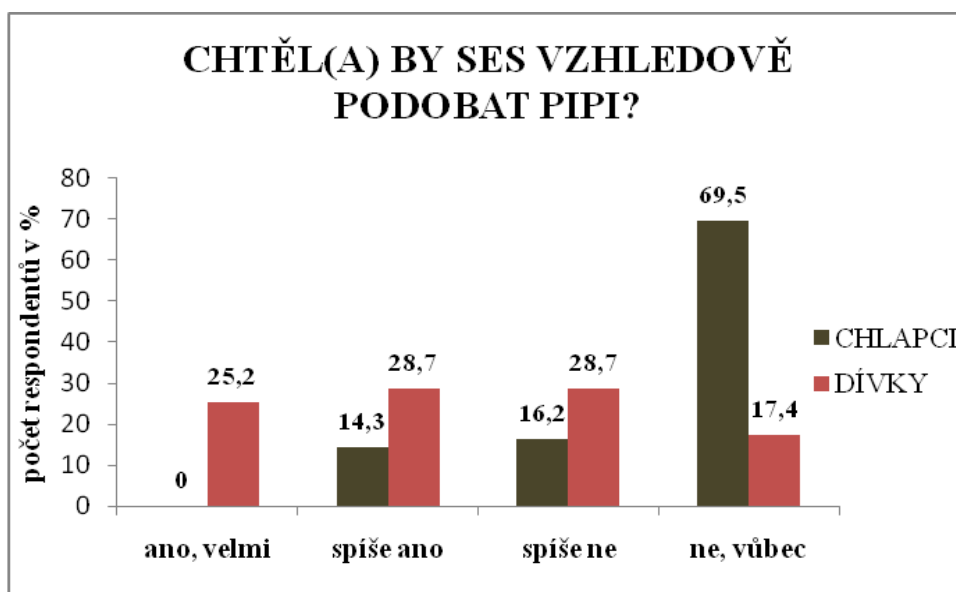
Dívky se více zaměřily na fyzickou stránku Harryho Pottera, např. zcela se nezajímají o jeho oblečení.

Preferují u Harryho Pottera štíhlost, kvalitní husté černé vlasy, které dokážou přes noc dorůst do potřebné délky.

Originálnost je u dotazovaných dívek také zmíněna. Tu konkrétně vnímaly např. osudovou jizvou na čele, kterou jen tak někdo nemá, dorůstajícími vlasy, které také jen tak někdo nemá. O oblečení ani v tomto vzhledovém prvku nebyl žádný komentář. Podle našeho názoru je to dáno tím, že tato literární postava je opačného pohlaví a dívky nepřemýšlí nad tím, zda by chtěly nosit chlapecké oblečení či nikoliv. Pouze řeší, zda by chtěly mít brýle, jako má Harry Potter či nikoliv. Necelých 15 % dívek by nechtělo nosit brýle, je to pro ně negativní dominantní vzhledový prvek u Harryho Pottera.

Dívky neměly problém s identifikací s opačným pohlavím prostřednictvím Harryho Pottera. Každá dívka našla odpověď týkající se pouze vzhledu, nikoliv toho, že se mu nechce podobat, protože je to chlapec.

10.2.11 Dotazníková položka č. 9 o Pipi Dlouhé punčošě

Graf 16 – Chtěl(a) by ses vzhledově podobat Pipi?

Necelých 86 % chlapců a 46 % dívek by spíše nebo vůbec nechtělo vypadat jako Pipi. Nadpoloviční většina dívek a 14 % chlapců si to umí představit zcela nebo s jistými výhradami.

Následující tabulky poukážou na konkrétní vzhledové prvky, které respondentům u Pipi vadí či je obdivují.

Tabulka 11 – V čem by ses chtěl/nechtěl vzhledově podobat Pipi?

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
originalita	0	7,6	0	0
výška postavy	0	4,8	0	0
zrzavé vlasy	0	1,9	10,5	19
dívka	0	0	3,8	19
pihy	0	0	1,9	17,1
divný vkus	0	0	0	14,3
celkem chlapců v %	0	14,3	16,2	69,4
	100			

Největší problém mají chlapci obecně s tím, že je Pipi opačného pohlaví, než jsou oni. Z toho vyplývá, že se nad jejím vzhledem již dále nezamýšlí. Ti chlapci, kteří se

přes opačné pohlaví Pipi dokázali přenést, mají největší problém s jejími zrzavými vlasy, následně s pihami a obecně s divným vkusem (např. velké boty, zvláštní šaty...). V menší míře u ní obdivují její originalitu, výšku a dva chlapci zrzavé vlasy.

Tabulka 12 – V čem by ses chtěla/nechtěla vzhledově podobat Pipi?

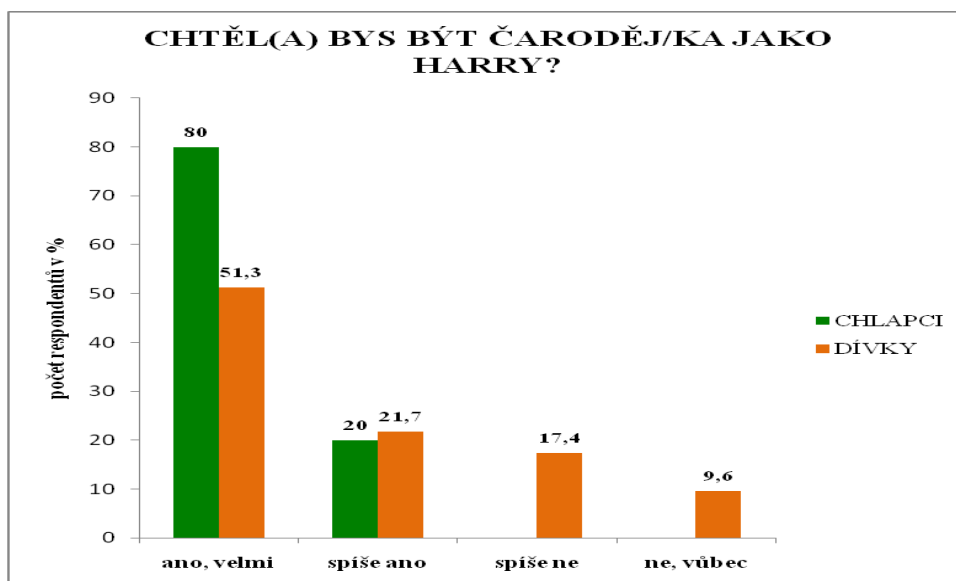
Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
zrzavé vlasy	7,8	13,9	19,1	12,2
dlouhé copy	11,3	9,6	0	0
originalita	5,2	2,6	0	0
hubenost	0,9	2,6	9,6	5,2
celkem dívek v %	25,2	28,7	28,7	17,4
100				

Polovina dívek by si uměla představit, že by vypadala jako Pipi především díky jejím zrzavým vlasům, dlouhým legračním copům a díky její originalitě. U odpovědi originalita se objevilo několik respondentek, které poznamenaly, že se jim jejich postava nelíbí, a proto by braly jakoukoliv jinou. Z tohoto typu odpovědi je patrné, že dívky v tomto věku začínají řešit více vzhledové otázky a začínají mít kvůli své postavě méněcenné myšlenky o sobě samé. Ostatní dívky si nedokážou představit, že by měly zrzavé vlasy a tolik hubenou postavu (až „nezdravě vychrtlou“).

V originalitě či jinakosti nacházíme u obou literárních postav shodu. Respondenti tento vzhledový prvek oceňují.

V této otázce byli chlapci výrazně ovlivněni opačným pohlavím Pipi. Jak již bylo řečeno u Harryho, s tímto jevem dívky tolik problém nemají. Bylo by zajímavé prozkoumat tuto problematiku i u jiných vzorů (např. filmových či obecně reálných – rodiče, vrstevníci...).

10.2.12 Dotazníková položka č. 10 o Harry Potterovi

Graf 17 – Chtěl(a) bys být čaroděj/ka jako Harry?

Může se tato otázka jevit jako sugestivní, ale díky podotázce, ve které měli respondenti zdůvodnit svou odpověď, jsme mohli rozpoznat hlavní důvody, které vedou respondenta k tomu, zda by chtěl(a), či nechtěl(a) být čarodějem či čarodějkou jako Harry Potter. Bez použité podotázky by tato položka neměla objektivní výpověď respondentů.

Všichni chlapci si umí zcela nebo zčásti představit, že by byli čarodějem jako Harry Potter. Necelá třetina dívek si to spíše či vůbec nedokáže představit a nechtěla by být Harry Potterem v roli čaroděje.

Z tabulky pochopíme zásadní důvody, proč respondenti chtějí či nechtějí být čarodějem či čarodějkou jako Harry Potter.

Tabulka 13 – Proč bys chtěl/nechtěl být čaroděj jako Harry?

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano
zábava	23,8	7,6
užitečnost kouzlení	21,9	4,7
vítězit nad zlem	20	2,9
snazší život	11,4	2,9
mít samé jedničky	1,9	1,9
zpomalit čas	1	0
celkem chlapců v %	80	20
	100	

Třetina chlapců by si přála být čarodějem jako Harry Potter kvůli zábavě. Necelá třetina chlapců v umění čarovat spatřuje jistou užitečnost, která se může kdykoliv hodit. Dále by chtěli být čarodějem jako Harry Potter, aby mohli vítězit nad zlem. Obecně se někteří domnívají, že by jim to usnadnilo život, i když vědí, že Harry Potter neměl jednoduchý život, ale jsou přesvědčeni o tom, že kdyby neměl dané nadpřirozené schopnosti, nemohl by tolik vítězit nad zlem a uskutečnit tak svůj osud.

Tabulka 14 – Proč bys chtěla/nechtěla být čarodějka jako Harry?

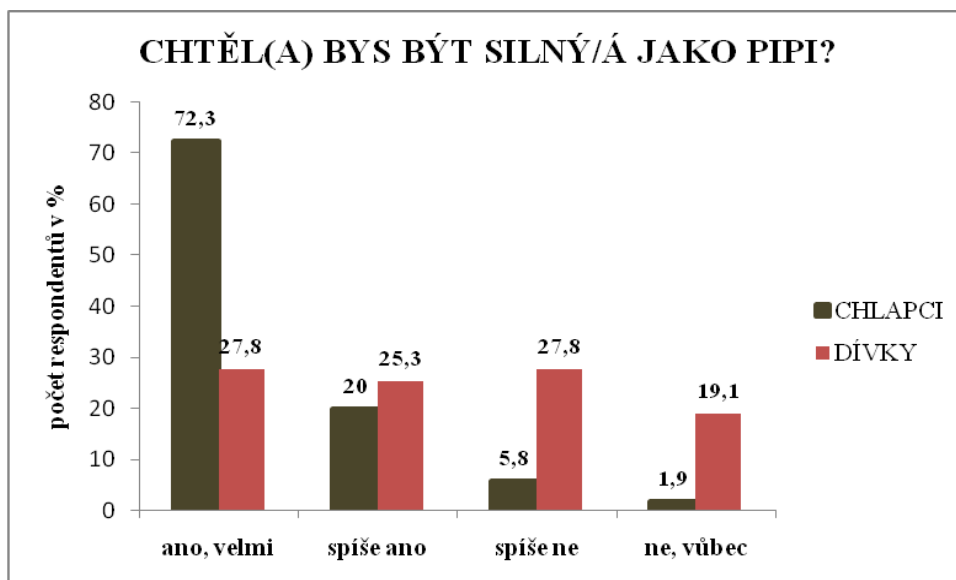
Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
zábava	19,1	6,1	0	0
pomoci druhým	18,2	10,4	0	0
užitečnost kouzlení	7	5,2	1,7	2,6
splnění snu	7	0	0	0
nebezpečí	0	0	15,7	7
celkem dívek v %	51,3	21,7	17,4	9,6
	100			

Dívky se shodují s chlapci v dominantním důvodu, proč by chtěly být čarodějnice, a to v zábavě. Další významný důvod je pro ně moci pomoci druhým. Tento důvod se u opačného pohlaví neobjevil. Z toho je patrné, že dívky u Harryho Pottera více obdivují jeho altruismus.

Užitečnost kouzlení rozděluje dívky na dvě nerovnoměrné skupiny. Větší skupina se domnívá, že kouzlení je užitečné a menší nikoliv. Další důvod, který se u opačného

pohlaví neobjevuje, je splnění snu. 7 % dívek si přeje, naučit se kouzlit či získat nadpřirozené schopnosti. Přes 20 % dívek by nechtělo být čarodějkou jako Harry Potter z důvodu nebezpečí.

10.2.13 Dotazníková položka č. 10 o Pipi Dlouhé punčošě

Graf 18 – Chtěl(a) bys být silný/á jako Pipi?

Tato otázka byla kladně zodpovězena především chlapci, kteří sílu obecně obdivují více než dívky. Téměř většina chlapců a nadpoloviční většina dívek by si přála mít takovou sílu jako má Pipi. Tabulky vytvořené z podotázek poodhalí konkrétní důvody, proč by si respondenti přáli či nepřáli její sílu.

Tabulka 15 – Proč bys chtěl/nechtěl být silný jako Pipi?

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
pomoc slabším	26,7	8,6	0	0
zábava	17	3,8	0	0
moci vše uzvednout	6,7	5,7	0	0
mužnost	12,4	1,9	0	0
výhoda ve sportu	9,5	0	0	0
využívání druhými	0	0	5,8	1,9
celkem chlapců v %	72,3	20	5,8	1,9
	100			

Nejvíce chlapců by využilo nadpřirozené síly k pomoci slabším v nouzi, následně k zábavě a k možnosti vše jednoduše a rychle uzvednout. Dalším důvodem, proč by si chlapci přáli velkou sílu, je to, že síla souvisí s celkovou mužností a také by ji mohli uplatnit při sportu. Neustálé využívání síly druhými by některé chlapce příliš otravovalo, a proto by o ni nestáli.

Tabulka 16 – Proč bys chtěl(a) být silná jako Pipi?

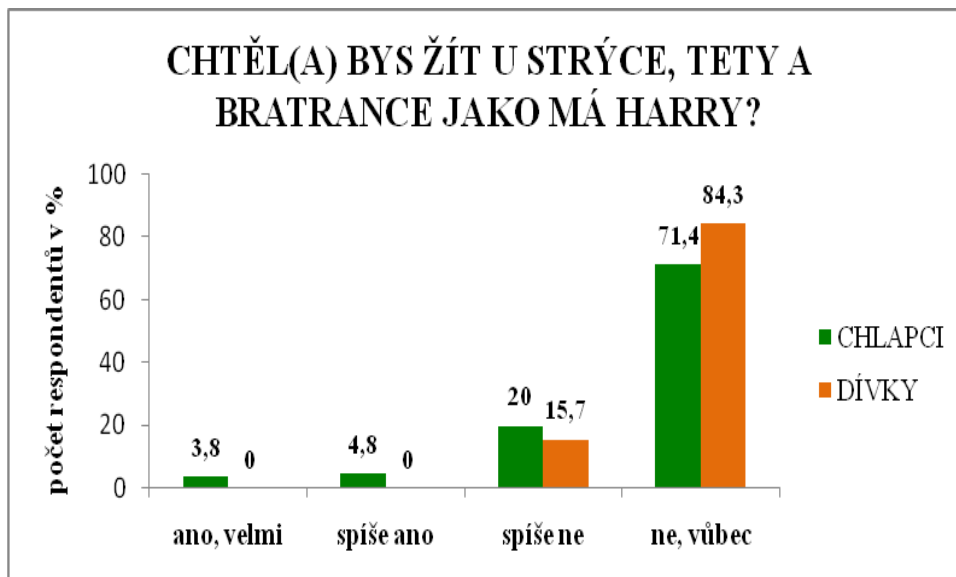
Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
pomoc slabším	20	11,4	0	0
sebeobrana	6,1	6,1	0	0
zábava	1,7	7,8	0	0
nebezpečí	0	0	6,1	5,2
neženskost	0	0	21,7	13,9
celkem dívek v %	27,8	25,3	27,8	19,1
	100			

Nejvíce by dívky využily nadpřirozenou sílu k pomoci slabším, jako tomu bylo i u chlapců, dále pak k sebeobraně. Tento důvod se u chlapců nevyskytoval, chlapci o sebe takový strach jako dívky přirozeně nemají, protože chlapci jsou obecně bráni jako silnější pohlaví co se fyzické stránky týká od pradávna. V menší míře by dívky využily nadpřirozenou sílu k zábavě. Kvůli možnému nebezpečí, které z nadpřirozené síly může vzejít (např. nechtěné ublížení na zdraví) a neženskosti by o takovou sílu téměř polovina

dívek nestála. Zde se nám opět objevuje pradávné rozlišení mezi pohlavími (fyzická síla = mužnost, fyzická „křehkost“ = ženskost).

Prvek ženskosti a naopak mužnosti se u Harryho Pottera neobjevil, protože u něho je nadpřirozená síla ukrytá pod obecnou rolí čaroděje.

10.2.14 Dotazníková položka č. 11 s Harry Potterem

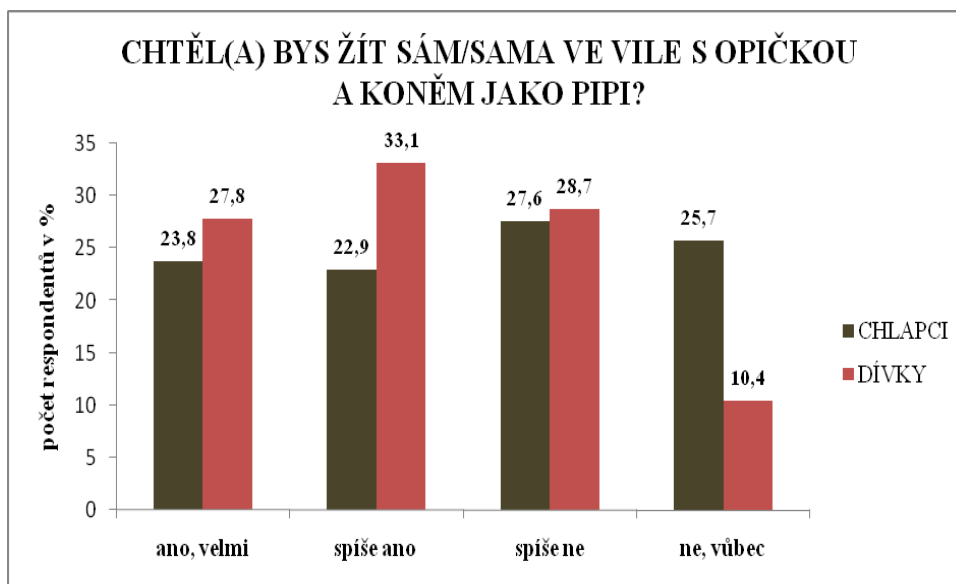

Graf 19 – Chtěl(a) bys žít u strýce, tety a bratrance jako má Harry?

Z grafu je patrné, že identifikace s nešťastným životem Harryho Pottera u jeho strýce a tety, je minimální. Pouze necelá desetina dotazovaných chlapců by chtěla zakusit takový život jako Harry Potter u svých příbuzných. Z podotázek vyplynulo, že by je bavilo dělat naschvály rozmazlenému bratranci. Byla by to pro ně zábava. Ostatní soucítí s nešťastným životem, který Harry Potter ze strany vlastních příbuzných, vytrpěl. Většina dotazovaných v podotázce poznamenala, že by u nich nechtěli žít, protože jsou na Harryho Pottera zlí či si ho nevšímají, nechávají ho spát s pavouky pod schody a obecně, že mu musí být smutno, když žije v tak nevlídném prostředí a ještě bez rodičů.

U této otázky respondenti ukázali, jak se čtenář může empaticky vcítit do nešťastné životní situace vrstevníka, a proto s ním na další cestě chtějí zažívat jeho dobrodružství. Jednoduše řečeno mu za sebe přejí, aby se jeho osud zlepšil a měl naději na šťastnější život.

10.2.15 Dotazníková položka č. 11 s Pipi Dlouhou punčochou

Graf 20 – Chtěl(a) bys žít sám/sama ve vile s opičkou a koněm jako Pipi?

Nadpoloviční většina chlapců a téměř 40 % dívek by si nepřály žít podobně jako Pipi. Ostatní by si to více či méně dokázali představit. Tabulky nám konkrétní důvody bydlení či nebydlení ve vile Vilekule nastíní.

Tabulka 17 – Proč bys chtěl/nechtěl žít jako Pipi?

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
zábava	14,3	17,2	0	0
volnost	9,5	5,7	0	0
nemít rodiče	0	0	14,3	11,4
nutno uklízet	0	0	5,7	2,9
nutno vařit si	0	0	3,8	6,7
život se zvířaty	0	0	3,8	4,7
celkem chlapců v %	23,8	22,9	27,6	25,7
100				

Dominantní důvod, proč bydlet ve vile Vilekule je pro chlapce zábava a volnost. Naopak by takto žít nezvládli kvůli tomu, že by neměli rodiče, museli by sami uklízet a vařit (a to neumí, jak v podotázkách poznamenali). Dalším důvodem, proč by nechtěli žít jako Pipi jsou zvířata. Tito respondenti mají alergie na srst zvířat či je obecně nemají rádi.

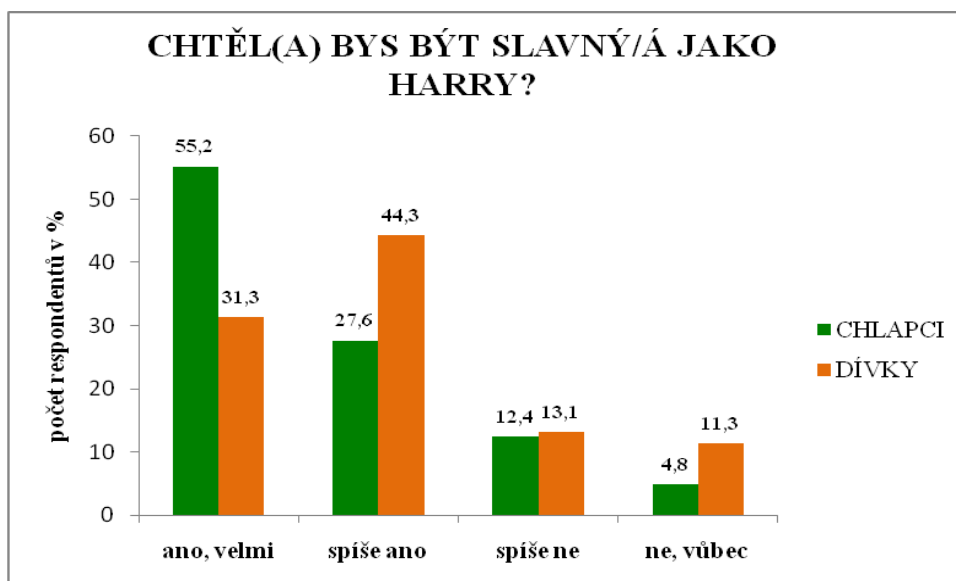
Tabulka 18 – Proč bys chtěla/nechtěla žít jako Pipi?

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
zábava	7,8	13,1	0	0
prostor	10,4	9,6	0	0
život se zvířaty	6,1	7,8	4,3	0
volnost	3,5	2,6	0	0
nemít rodiče	0	0	24,4	10,4
celkem dívek v %	27,8	33,1	28,7	10,4
	100			

Dívky se domnívají stejně jako chlapci, že Pipi ve vile Vilekule zažívá legraci, a proto by si toto bydlení dokázaly představit. Dále ve velké míře oceňují prostor, který by měly samy pro sebe. Jak už se v obecném dotazníku ukázalo, dívky více touží po vlastním pokoji či osobním prostoru než chlapci. Důvod život se zvířaty je u dívek převážně pozitivní, u chlapců je tomu naopak. I tento jev se nám již potvrdil v obecném dotazníku, kdy dívky více inklinují k příhodám spojeným s trávením času se zvířaty než chlapci. Více jak třetina dívek by nedokázala být bez rodičů, a proto by takto nechtěla žít. Chlapci uvedli více konkrétních důvodů (nutno vařit, uklízet, starat se o sebe...), dívky to vyjádřily pouze jedním obecným důvodem, vše shrnuly v jedno.

Harry Potter a Pipi Dlouhá punčocha se nedají v této oblasti nijak srovnávat. Pipi byla všude šťastná, protože se k ní až na výjimky chovali všichni dobře. Tak tomu ale nebylo u Harryho, který nejprve přebýval ve strašných podmínkách u příbuzných a až po čase se dostal do lepšího světa v Bradavicích, kde k němu byli někteří hodní, a jiní naopak zlí.

10.2.16 Dotazníková položka č. 12 o Harry Potterovi

Graf 21 – Chtěl(a) bys být slavný/á jako Harry?

Tato otázka se může jevit jako zcela sugestivní, ale využili jsme podotázku, ve které nám respondenti zdůvodnili svou odpověď.

17 % chlapců a 24 % dívek by nechtělo být slavný jako Harry Potter. Ostatní dotazovaní si to umí v různé míře představit a přáli by si být slavní.

Tabulky nám vysvětlí konkrétní důvody, proč by chtěli/nechtěli být naši respondenti slavní jako Harry Potter.

Tabulka 19 – Proč by chtěl/nechtěl být slavný jako Harry?

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
obdiv	19,1	12,4	0,9	0
dobrodružství	17,1	8,6	0	0
mít peníze	13,3	5,7	0	0
více kamarádů	5,7	0,9	0	0
nebezpečí	0	0	8,6	2,9
nenormální život	0	0	2,9	1,9
celkem chlapců v %	55,2	27,6	12,4	4,8
100				

Třetina dotazovaných chlapců by chtěla být slavná kvůli obdivu ostatních lidí (spolužáků). 26 % dotazovaných chlapců se domnívá, že být slavný přináší dobrodružný styl života, který by si přáli zažít. Necelá dvacetina chlapců si spojuje slávu Harryho Pottera s jeho bohatstvím. Tedy sláva by jim přinesla peníze, a to by se jim líbilo. V menší míře se domnívají, že by měli více kamarádů, kdyby byli slavní jako Harry Potter.

17 % chlapců by nechtělo být slavných jako Harry Potter kvůli nebezpečí či obecně upřednostňují obyčejný život.

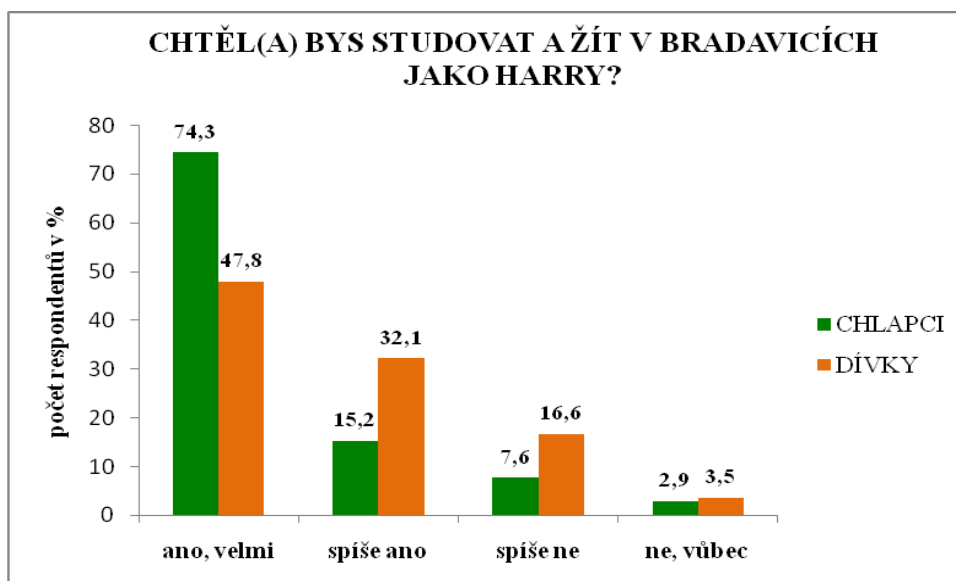
Tabulka 20 – Proč bys chtěla/nechtěla být slavná jako Harry?

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
obdiv	18,3	20,9	0	0
„žít v jiném světě“	12,2	13	8,8	4,3
dobré známky	0,8	10,4	0	0
nebezpečí	0	0	4,3	7
celkem dívek v %	31,3	44,3	13,1	11,3
	100			

39 % dívek by chtělo být slavný jako Harry Potter kvůli obdivu u spolužáků. 25 % se domnívá, že jedinec, který je slavný, žije v poněkud „jiném světě“, řeší jiné věci než obyčejní lidé apod., a proto by si dotazované dívky rády vyzkoušely, jaké to tedy je. Na druhou stranu by o tuto životní zkušenost 13 % dívek spíše či vůbec nestálo. V menší míře by slávu Harryho Pottera využily k lepšímu hodnocení ve škole. Z toho je patrné, že se tyto respondentky domnívají, že to měl Harry Potter snazší ve škole než ostatní spolužáci, kteří nebyli tolik slavní. 11 % dívek by nechtělo být slavný jako Harry Potter kvůli možnému nebezpečí, které ze slávy plyne (např. závist, větší míra nepřátelství...).

K dotazníkovým položkám 12. a 13. nepřikládáme žádnou otázku ohledně Pipi Dlouhé punčochy, jak již bylo objasněno v kapitole 9.3.1.

10.2.17 Dotazníková položka č. 13 o Harry Potterovi

Graf 22 – Chtěl(a) bys studovat a žít v Bradavicích jako Harry?

Desetina chlapců a dvacetina dívek by si nepřála žít a studovat v Bradavicích, ať už kvůli nebezpečí nebo bydlení bez rodičů na školní koleji. Někteří respondenti zmínili, že by se báli, na jaký typ koleje by byli umístěni, proto by to raději nechtěli zažít. Nechtěli by konkrétně bydlet na stejné koleji jako zlý Voldemort (název koleje Zmijozel). Ostatní respondenti si umí velmi nebo s určitými výhradami život v Bradavicích představit.

V tabulkách nalezneme hlavní důvody, proč by chtěli či nechtěli naši respondenti žít v Bradavicích.

Tabulka 21 – Proč bys chtěl/nechtěl žít a studovat v Bradavicích jako Harry?

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
předmět kouzlení	38,1	1,9	0	0
praktické učení	11,4	2,9	0	0
dobrodružství	10,4	5,7	1	1
školní hra Famfrpál	8,6	4,7	0	0
více kamarádů	2,9	0	0	0
zábavnější učitelé	2,9	0	0	0
bydlet ve škole	0	0	4,7	1,9
nebezpečí	0	0	1,9	0
celkem chlapců v %	74,3	15,2	7,6	2,9
	100			

40 % chlapců by rádo studovalo v Bradavicích kvůli předmětu kouzlení. 14 % nahlíží na Bradavice jako na školu ryze praktickou, kde se neučí zbytečnosti jako na základní škole, proto by do ní rádi chodili. Obecně kouzlení přijde chlapcům užitečnější než např. předměty český jazyk, přírodověda...Rádi by také dělali alespoň nějaké pokusy či kouzla. V neposlední řadě jde v Bradavicích zažít všemožné dobrodružství, které na základní škole dle respondentů chybí. Na druhou stranu se zde objevil i názor, že by do Bradavic nechtěli docházet kvůli zvýšenému dobrodružství, ze kterého vychází nebezpečí. Speciální školní hra Bradavic tzv. Famfrpál se stal také významným důvodem, proč žít a studovat na této škole. Někteří se domnívají, že by si v Bradavicích našli více přátel než v reálném světě a že tam učí zábavnější a zajímavější učitelé. Důvod bydlení na školní koleji uvedli respondenti, kteří by nechtěli kvůli tomu studovat v Bradavicích. Stýskalo by se jim po rodičích.

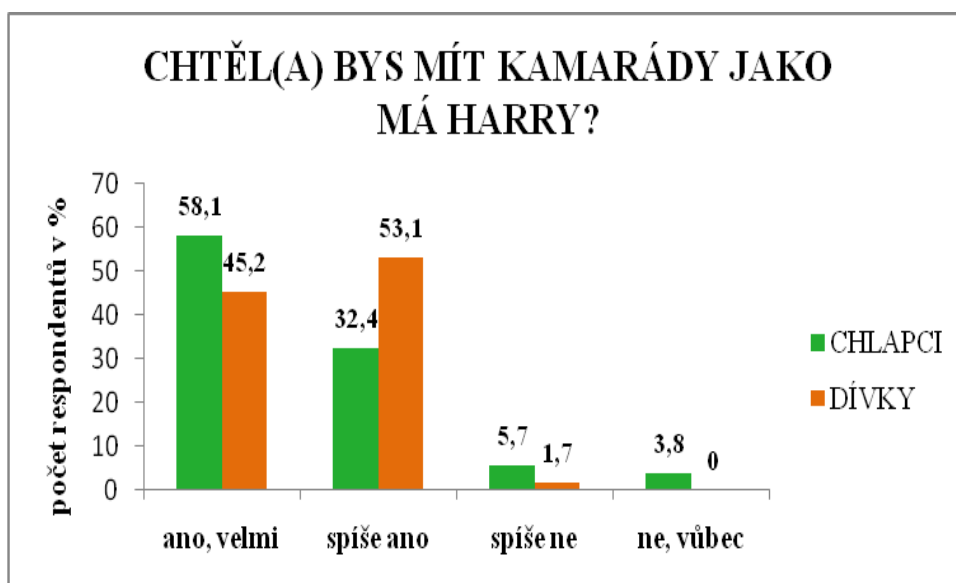
Tabulka 22 – Proč bys chtěla/nechtěla studovat a žít v Bradavicích jako Harry?

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
zábava	12,2	13,9	0	0
předmět kouzlení	20	2,6	0,9	0
noví kamarádi	8,7	7,8	0	0
praktičtější učení	2,6	5,2	0	0
být bez rodičů	1,7	0,9	0	0
bydlet ve škole	2,6	1,7	13,1	3,5
nebezpečí	0	0	2,6	0
celkem dívek v %	47,8	32,1	16,6	3,5
100				

Dominantní důvod proč bydlet a studovat v Bradavicích se shoduje v obou pohlavích. Jedná se o předmět kouzlení. Nejvíce však dívky vyzdvihly důvod zábava. Důvod zábava se u chlapců nevyskytl. Důvod praktické učení nebyl u dívek tolik frekventovaný jako u chlapců. Domníváme se, že je to dáno psychickými rozdíly mezi pohlavími, kdy v tomto věku chlapci potřebují více „dobrodružství“ ve školním prostředí než dívky.

Důvod bydlet ve škole rozdělil dívky na dvě skupiny. Menší skupina by si přála vyzkoušet život se spolužačkami na koleji, větší skupina si tuto možnost nepřipouští, nechtěla by to zažít, především kvůli strachu ze samostatnosti a možným hádkám s kamarádkami, kdy před nimi nikam člověk neuteče, když chce být chvíli sám. Naopak 3 % dívek uvedla, že by ráda žila chvíli bez rodičů na školní koleji a jezdila by domů pouze na svátky jako je tomu v Bradavicích.

10.2.18 Dotazníková položka č. 14 o Harry Potterovi

Graf 23 – Chtěl(a) bys mít kamarády jako má Harry?

Tato otázka se může jevit jako sugestivní, protože Harry má kamarády s kladnými charakterovými vlastnostmi (převážně Ron a Hermiona). Podotázka nám dovysvětlí, proč by o takové kamarády naši respondenti stáli či naopak nestáli. Jde nám tedy o to objevit zásadní důvody, proč jsou to dobří či nedobří kamarádi Harryho Pottera.

Necelá desetina chlapců by o takové kamarády nestála, protože se domnívají, že mají lepší. Důvody, proč by se s nimi chtěli naši respondenti kamarádit, nalezneme v následujících tabulkách.

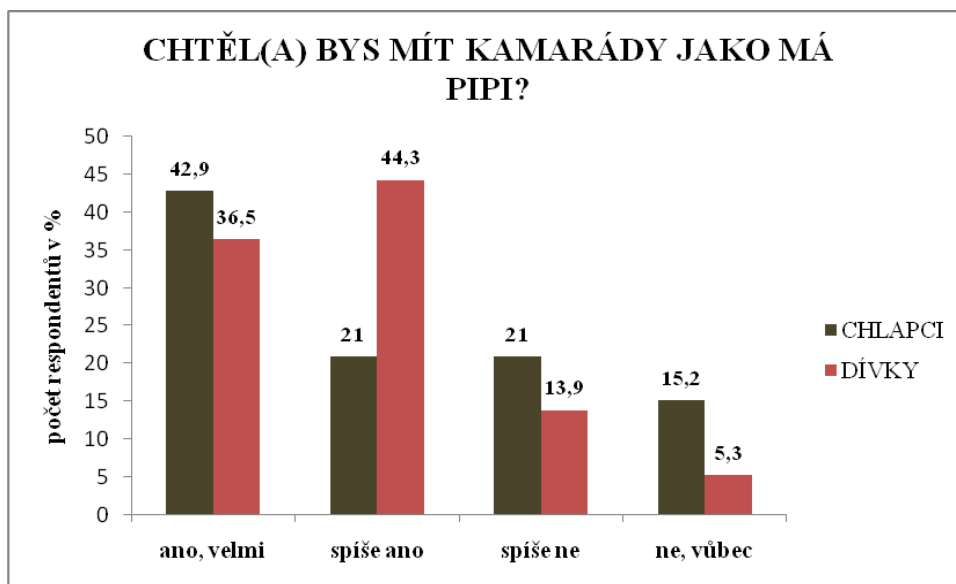
Tabulka 23 – Proč bys chtěl(a)/nechtěl(a) mít takové kamarády jako má Harry?

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
pomáhají si	33,3	12,4	0	0
přejí si úspěch	9,5	14,3	2,85	0
umí kouzlit	5,7	5,7	0	0
zábava	6,7	0	0	0
doplňují se	2,9	0	0	0
ne, mám lepší	0	0	2,85	3,8
celkem chlapců v %	58,1	32,4	5,7	3,8
	100			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano
pomáhají si	20	24,3
zábava	13	16,5
chytrost Hermiony	9,6	8,7
skromnost Rona	2,6	5,3
celkem dívek v %	45,2	54,8
	100	

Téměř polovina dívek a polovina chlapců nachází na kamarádství Harryho, Rona a Hermiony pomocnou funkci. To, že si navzájem pomáhají je na jejich kamarádství nejdůležitější a nejvíce by o to stáli, mít oporu ve svých kamarádech jako má Harry Potter. Chlapci dále poukazují na to, že Ron a Hermiona přejí Harrymu úspěch a nezávidí mu. Tento důvod se u dívek nevyskytuje. Dívky více než chlapci oceňují, že spolu zažívají hodně legrace. Chlapci nezapomněli na nadpřirozené vlastnosti Rona a Hermiony. Dívky vyzdvihly dominantní vlastnost Hermiony – její chytrost. Přály by si mít také tak chytré kamarádky, které vždy vymyslí nějaký způsob řešení problému. Dále upozornily na dominantní vlastnost Rona, a to na jeho skromnost. Dívky se více pozastavily nad vlastnostmi Harryho přátel než chlapci. Opět to může být způsobeno tím, že dívky v tomto věku začínají své blízké okolí (kamarády, rodinu, učitele, literární postavy, filmové postavy) více analyzovat než chlapci. Je to dáno rychlejším vývojem v sociální oblasti. Chlapci obecně vyzdvihli, že se tito tři kamarádi (Harry, Hermiona a Ron) doplňují. Každý umí něco, a když dají hlavy dohromady, vždy něco vymyslí. Z toho lze vyvodit, že se již u chlapců objevuje smysl pro spolupráci, ve které spatřují výhody.

10.2.19 Dotazníková položka č. 14. o Pipi Dlouhé punčoše

Graf 24 – Chtěl(a) bys mít kamarády jako má Pipi?

64 % chlapců a 81 % dívek by si ve větší či menší míře dokázalo představit, že by měli za kamarády Toma a Aniku. Ostatním respondentům se do určité míry nezamlouvá jejich přehnaná slušnost.

Tabulky ukazují na hlavní důvody, proč by o takové kamarádství naši respondenti stáli či nestáli.

Tabulka 24 – Proč bys chtěl/nechtěl mít takové kamarády jako má Pipi?

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
společná dobrodružství	20	13,3	0	0
kamarádi v sousedství	9,5	3,8	0	0
dobrosrdečnost	8,6	1,9	0	0
chytrkost	2,9	1,9	0	0
doplňují se	1,9	0	0	0
„přeslušnost“	0	0	21	15,2
celkem chlapců v %	42,9	20,9	21	15,2
	100			

Uvedenými důvody, proč by o takové kamarády chlapci stáli, jsou společná dobrodružství, kamarádi v sousedství, dobrosrdečnost a v menší míře chytrkost a fakt, že

se s Pipi navzájem doplňují (např. ona je drzá a oni slušní, když to dají dohromady, je to nejlepší). Naopak se jim na nich nelíbí jejich slušnost až „přeslušnost“. Důvod kamarádi v sousedství často respondenti doplnili poznámkou, že oni sami nemají v blízkosti svého bydliště dobrého kamaráda a že v tom má Pipi výhodu.

Tabulka 25 – Proč bys chtěla/nechtěla mít kamarády jako má Pipi?

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
společná dobrodružství	13,9	17,4	0	0
dobrosrdečnost	16,5	2,6	0	0
spolehlivost	4,4	16,5	0	0
doplňují se	1,7	7,8	0	0
přeslušnost	0	0	13,9	5,3
celkem dívek v %	36,5	44,3	13,9	5,3
	100			

U dívek se také stejně jako u chlapců vyskytuje nejdůležitější důvod pro kamarádství společná dobrodružství, následně dobrosrdečnost, spolehlivost. Také v menší míře poukazují na to, že se Pipi se svými kamarády přirozeně doplňuje. Negativní jev v tomto kamarádství spatřují podobně jako chlapci, a to až v přeslušné výchově Aniky a Toma.

Přílišná slušnost představuje pro naše respondenty nudu a nechtěli by Anice a Tomovi stále něco vysvětlovat a dovolovat.

Tato otázka nemůže být porovnána se stejnou otázkou o Harry Potterovi, protože oba literární hrdinové mají zcela odlišné kamarády. Je ale pravda, že v obou případech na kamarádech Harryho či Pipi respondenti obdivují převážně dobrosrdečnost (chuť pomoci druhému) a zábavu, která by nebyla taková, kdyby vše prožívaly literární postavy samy.

10.2.20 Dotazníková položka č. 15 o Harry Potterovi

Otázka zněla: „Napiš vlastnosti Harryho Pottera, které považuješ pro sebe za důležité a chtěl(a) bys je také mít.“

V následujících tabulkách jsou zaneseny významné vlastnosti Harryho, které naši respondenti považují za důležité a chtěli by je také mít (nebo je již mají a je to jejich podobnost s Harrym).

Tabulka 26 – Jakou vlastnost Harryho považuješ pro sebe za důležitou?

Chlapci	počet chlapců v %	celkem chlapců v %
nadpřirozenost	57,1	100
chytrost	19	
dobrosrdečnost	14,3	
nebojácnost	6,7	
pracovitost	2,9	

Dívky	počet dívek v %	celkem dívek v %
nebojácnost	31,3	100
nadpřirozenost	16,5	
dobrosrdečnost	15,7	
chytrost	13,9	
skromnost	12,2	
trpělivost	10,4	

Nadpoloviční většina chlapců obdivuje u Harryho jeho nadpřirozenost. Tento prvek se nám ukazuje ve více otázkách. 17 % dívek tuto vlastnost také bere jako pozitivní. Třetina dívek vyzdvihuje Harryho nebojácnost, která jim ve větší míře chybí a přály by si být více odvážné. Chlapci nebojácnost také obdivují, ale již to není pro ně tak dominantní vlastnost jako pro dívky. Shodu u dívek a chlapců nalézáme u třetí nejfrekventovanější vlastnosti dobrosrdečnosti. To, že Harryho životním smyslem je boj se zlem, vyzdvihuje jeho chuť pomoci slabším apod. Chlapci také v menší míře upozornili na jeho pracovitost a dívky na jeho skromnost, chytrost a trpělivost.

Harry Potter je obecně kladná literární postava, tedy není překvapením, že naši respondenti obdivují pozitivní vlastnosti. Šlo nám především o to, nalézt konkrétní kladné vlastnosti, které děti v daném věku upřednostňují a vyhledávají na svých oblíbených literárních postavách. Toto jsme dále zjišťovali v obecné části dotazníku, ve které respondenti uváděli v největší míře shodné vlastnosti jako u Harryho. Tedy můžeme říci, že obecně nadpřirozenost, nebojácnost, dobrosrdečnost naši respondenti nejvíce obdivují jak u Harryho, tak u jiných kladných literárních postav. Autoři knih pro děti a mládež se snaží vyzdvihovat tyto kladné vlastnosti u svých literárních postav, aby čtenářům vštěpovali určité pozitivní stránky člověka a oni si tak z nich mohli vzít příklad. Jak jsme psali v teoretické části, na tom je založena identifikace s literárním hrdinou. Čtenář tohoto věku se potřebuje ze sociálního hlediska (procesu socializace) seznamovat s tzv. polárními literárními hrdiny, u kterých jsou kladné charakterové vlastnosti významně vykresleny. Je tomu tak i následně u záporných postav, které jsou pouze zlé, a téměř vždy se na nich nic dobrého nalézt nedá.

10.2.21 Dotazníková položka č. 15 o Pipi Dlouhé punčoše

Otázka zněla: „*Napiš vlastnosti Pipi, které považuješ pro sebe za důležité a chtěl(a) bys je také mít.*“

Tabulky představují vlastnosti Pipi, které naši respondenti nejvíce oceňují a přáli by si je také mít (nebo je již mají).

Tabulka 27 – Jakou vlastnost Pipi považuješ pro sebe za důležitou?

Chlapci	počet chlapců v %	celkem chlapců v %
nadpřirozená síla	41,9	100
dobrosrdečnost	28,6	
nebojácnost	14,3	
šikovnost	9,5	
rozhodnost	5,7	

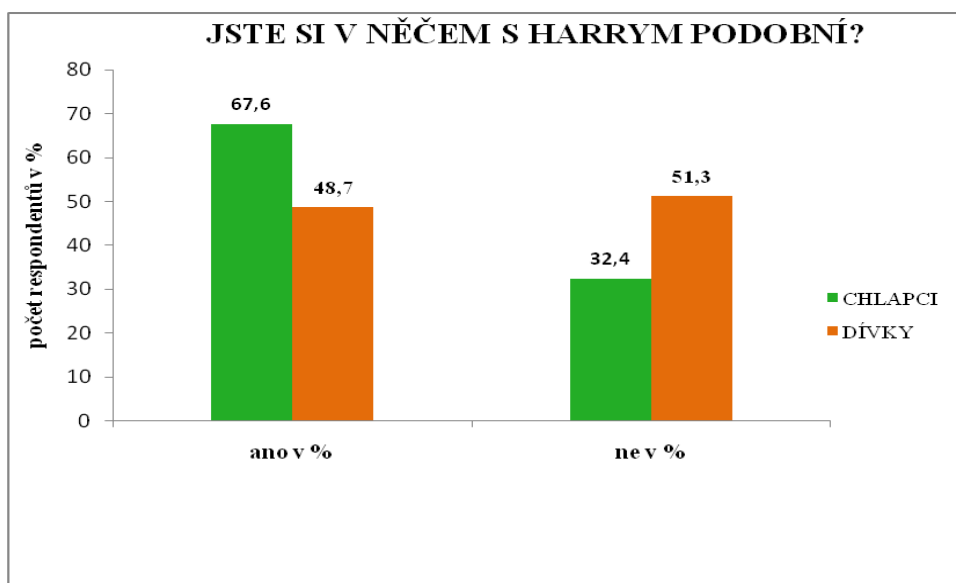
Dívky	počet dívek v %	celkem dívek v %
nebojácnost	38,3	100
dobrosrdečnost	27	
samostatnost	20,9	
vynalézavost	13,9	

Pro chlapce je nejdůležitější její nadpřirozená síla, následně dobrosrdečnost, nebojácnost, šikovnost a rozhodnost. U vlastnosti dobrosrdečnost bylo často připsáno, že se kdykoliv podělí o cokoli (i o zlatáky) a že není vůbec lakomá, ráda ostatním pomůže s čímkoliv. U vlastnosti rozhodnost někteří respondenti poznamenali, že ji obdivují za to, že si jednoho dne řekla: „*A já se teď přestěhuji do vily Vilekuly...*“. To je pro ně něco nepředstavitelného.

Dívky nejvíce obdivují její nebojácnost, následně dobrosrdečnost, samostatnost a vynalézavost. Vlastnost samostatnost některé respondentky podrobně rozepsaly ve smyslu sama si uklízí, vaří, stará se o zvířata, to na ní upřímně obdivují.

I u Harryho Pottera nejvíce chlapců obdivuje jeho nadpřirozenost, stejně tak je tomu u Pipi prostřednictvím její nadpřirozené síly. Tento jev se již ukázal i v obecném dotazníku, kdy u svých vlastních literárních postav, se kterými se chlapci identifikují, obdivovali nejčastěji nadpřirozenost.

10.2.22 Dotazníková položka č. 16 o Harrym Potterovi

Graf 25 – Jste si v něčem s Harrym podobní?

Nadpoloviční většina chlapců našla společnou podobnost s Harrym Potterem a necelá polovina dívek také. Následující tabulky nám odhalí, o jaké konkrétní podobnosti se nejčastěji jedná.

Tabulka 28 – V čem jste si s Harrym podobní?

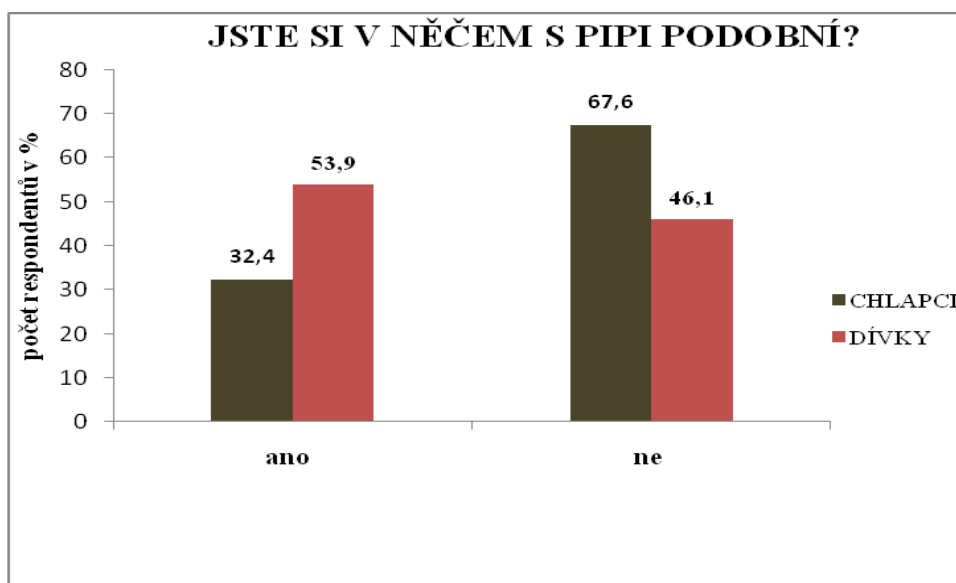
Chlapci	počet chlapců v %	celkem v %
nebojácnost	14,3	67,6
dobrosrdečnost	13,3	
kamarádství	11,3	
nosíme brýle	9,5	
máme nepřátele	4,8	
chytrost	4,8	
umíme kouzlit	4,8	
hubenost	4,8	

Dívky	počet dívek v %	celkem v %
hubenost	13	48,7
nosíme brýle	12,3	
chytrost	11,3	
dobrosrdečnost	6,1	
černé vlasy	4,3	
umíme kouzlit	1,7	

U chlapců nalezneme nejfrekventovanější podobnosti v nebojácnosti, dobrosrdečnosti, kamarádství a ve vzhledovém prvku v nošení brýlí. První tři podobnosti se týkají charakterových vlastností. Tedy se nám ukazuje, že prvek vlastnost literární postavy je dominantní při identifikaci, ve které hledá čtenář s literární postavou určitou podobnost a nejedná se tedy o touhu být někým jiným. Dívky mají na prvních místech vzhledový prvek konkrétně hubenost a nošení brýlí, v menší míře se potom objevují černé vlasy. Až na dalších místech poukazují na společnou vlastnost dobrosrdečnost či chytrost. Je to poprvé co chlapci více vyzdvihli vlastnosti než dívky. Dívky se u podobnosti více zaměřily na vzhled, i když jsou opačného pohlaví. Z toho usuzujeme, že dívky nemají problém nalézat vzhledovou podobnost s opačným pohlavím.

Objevila se v malé míře i podobnost v umění kouzlit jak u dívek tak chlapců. Zde vidíme, že čtenáři v tomto věku ještě stále nezapomínají na fantazii i ve svém reálném světě a někteří z nich opravdu mají zálibu v kouzlení.

10.2.23 Dotazníková položka č. 16 o Pipi Dlouhé punčose

Graf 26 – Jste si v něčem s Pipi podobní?

Třetina chlapců a nadpoloviční většina dívek našla podobnost s Pipi. U chlapců se nejčastěji objevovala doplňující odpověď: „*Nejsem holka*“. Opět se potvrdilo, že chlapci mají větší problém s identifikací s opačným pohlavím než dívky.

V následujících tabulkách nalezneme konkrétní podobnosti respondentů s Pipi.

Tabulka 29 – V čem jste si s Pipi podobní?

Chlapci	počet chlapců v %	celkem v %
síla	9,5	32,4
nebojácnost	6,7	
dobrosrdečnost	6,7	
divnost	3,8	
tvrdohlavost	3,8	
dlouhé vlasy	1,9	

Dívky	počet dívek v %	celkem v %
záliba ve zvířatech	14,8	53,9
dobrosrdečnost	11,4	
drzost	9,6	
dělání hloupostí	7,8	
zrzavé vlasy	4,3	
pihy	4,3	
samostatnost	1,7	

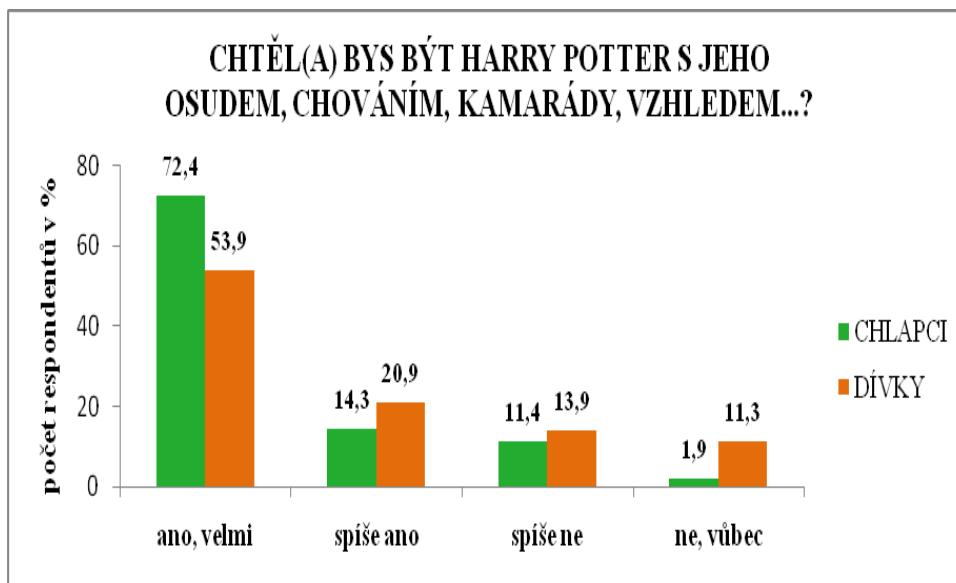
U chlapců se objevila největší podobnost v síle (ať už ve smyslu, že by ji také uměli využít jako Pipi, a nebo že jsou dostatečně silní v reálné podobě), v menší míře potom v nebojácnosti, dobrosrdečnosti, divnosti, tvrdohlavosti a ve vzhledovém prvku dlouhé vlasy. Tito dva respondenti, kteří uvedli dlouhé vlasy, si občas také udělají copánek, i když se jim ostatní smějí.

Dívky nacházejí největší podobnost s Pipi v lásce ke zvířatům, následně v dobrosrdečnosti, drzosti, dělání hloupostí, hubenosti, v zrzavých vlasech, ve velkém množství pih a v samostatnosti. Podobnost v drzosti a dělání hloupostí se u chlapců neobjevuje, naopak s Pipi mají podobnou divnost a tvrdohlavost. Drzost respondentky myslí ve smyslu občas udělat něco mimo normu slušného chování, ale neublížit při tom nikomu. Většinou je drzost spojená s legrací, udělat něco pro radost, i když se to např. paní učitelce nelíbí.

Nejčastěji respondenti nalézali podobnost s Harrym a Pipi v charakterových či nadpřirozených vlastnostech, vzhledu a společných zálibách (kouzlení, zvířata).

10.2.24 Dotazníková položka č. 17 o Harry Potterovi

Závěrečná otázka o Harry Potterovi je tzv. shrnující, ve které se naši respondenti pokusili nahlédnout na tuto literární postavu globálně a následně zhodnotit, zda se mohou celkově identifikovat s Harrym či nikoliv a tedy se jedná pouze o částečnou (prvkovou) identifikaci.

Graf 27 – Chtěl(a) bys být Harry s jeho osudem, chováním, kamarády, vzhledem...?

13 % chlapců a 25 % dívek by se celkově nedokázalo s Harry Potterem identifikovat. Celkové identifikaci brání zvýšený pocit nebezpečí či nevidění výhody v tom být čarodějem, mít tedy nadpřirozené schopnosti. Dále pak Harryho osud spojený s tím, že nemá rodiče, vede dívky k nemožnosti se s ním identifikovat, nedokážou si to představit. Ostatní respondenti ano. Shrňme si nyní pomocí následujících tabulek, jak svá rozhodnutí odůvodnili, co konkrétně je vedlo k tomu, že se s Harry Potterem identifikují. Z toho nám vyplyne, jaké prvky identifikace jsou zásadní pro celkovou identifikaci.

Tabulka 30 – Proč bys chtěl/nechtěl být Harry Potter?

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
stát se čarodějem	23,8	1,9	0	0
dobrodružství	21	1,9	0	0
být slavný	13,3	2,9	2,9	0
hrát famfrpál	8,6	6,7	0	0
mít určený osud	1,9	0	2,9	1,9
mít jizvu	3,8	0,9	1,9	0
nebezpečí	0	0	3,7	0
celkem chlapců	72,4	14,3	11,4	1,9
100				

Téměř třetina chlapců touží stát se nadpřirozenou bytostí – čarodějem jako Harry Potter. Tedy pro chlapce je identifikace s Harry Potterem založena z velké části na nadpřirozenosti. Dále se jedná o neobvyklé dobrodružství, které s nadpřirozenými jevy úzce souvisí, důvod být slavný či hrát famfrpál. V menší míře se ukazuje, že pro chlapce je důležité, že je Harry Potter obecně slavný už od začátku svého života, aniž by o tom věděl. Určitá předurčenost je pro chlapce zajímavá. S tím souvisí i další odůvodnění mít daný osud. S osudem souvisí i jeho jizva, kterou má Harry od narození.

Tabulka 31 – Proč bys chtěla/nechtěla být Harry Potter?

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
mít stejné kamarády	15,6	3,6	0	0
stát se čarodějkou	12,2	8,7	0	0
být nebojácná	8,7	5,2	0	0
dobrodružství	8,7	1,7	0	0
mít sovu	8,7	1,7	0	0
nemít rodiče	0	0	9,6	8,7
nebezpečí	0	0	4,3	2,6
celkem dívek	53,9	20,9	13,9	11,3
100				

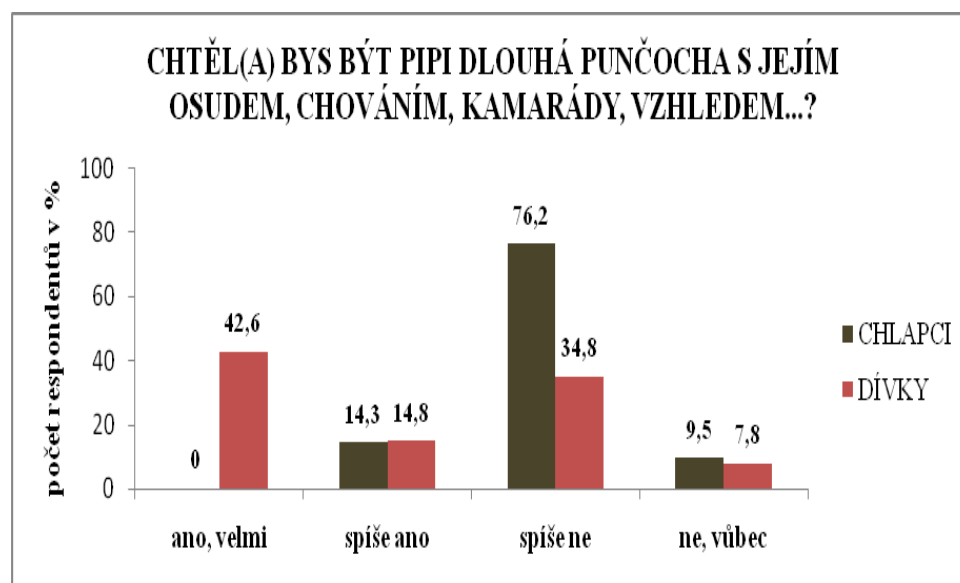
Pro dívky je podstatné Harryho kamarádství. Bez kamarádství by nebyl tím, kým je. Stejně podstatné je pro ně možnost mít nadpřirozené schopnosti a stát se čarodějkou. Místo slávy dívky upřednostňují Harryho nebojácnost. Dále vyzdvihují dobrodružství, které by v Bradavicích zažily.

Ve stejné míře jako důvod dobrodružství se objevuje prvek vlastnit osobní sovu. Tento prvek se u chlapců ani jednou neobjevil. Mít své zvíře, je pro dívky důležité, jak už se ukázalo i v jednotlivých otázkách v obecném dotazníku, kde preferují život v souladu s přírodou a zvířaty.

Nemít rodiče a zažívat nebezpečí je pro 25 % dívek nepředstavitelné, a proto jim tyto okolnosti brání v celkové identifikaci s Harrym.

Jak už bylo řečeno výše, dívky neměly problém se identifikovat s opačným pohlavím, které Harry Potter představuje. V následující poslední části našeho dotazníku zkusíme odhalit, jak jsou na tom s problematikou identifikace s opačným pohlavím chlapci prostřednictvím Pipi Dlouhé punčochy. Samozřejmě musíme brát v potaz, že Pipi Dlouhá punčocha není tolik populární u čtenářů jako Harry Potter, ale při rozhovorech s učitelkami či pracovníky knihovny jsme významnější a oblíbenější dívčí literární postavu neobjevili. Uvědomujeme si tedy, že nelze tyto dvě postavy zcela porovnávat, i když jsme se o určité rysy pokusili.

10.2.25 Dotazníková položka č. 17 o Pipi Dlouhé punčoše

Graf 28 – Chtěl(a) bys být Pipi s jejím osudem, chováním, kamarády, vzhledem?

14 % chlapců a nadpoloviční většina dívek se identifikuje s touto postavou. Ostatní si to spíše či vůbec neumějí představit. Závěrečné tabulky představují, jaké konkrétní důvody k tomu naši respondenti zaznamenali.

Tabulka 32 – Proč bys chtěl/nechtěl být Pipi Dlouhá punčocha?

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
nadpřirozená síla	0	3,8	0	0
volnost	0	1,9	0	0
originalita	0	1,9	0	0
dobrodružství	0	4,8	0	0
bohatství	0	1,9	0	0
opačné pohlaví	0	0	57,1	3,8
život bez rodičů	0	0	19,1	5,7
celkem chlapců v %	0	14,3	76,2	9,5
100				

14 % chlapců u Pipi obdivuje především nadpřirozenou sílu, dále volnost, originalitu, dobrodružství a bohatství. Volnost mají chlapci spojenou s tím, že Pipi si může dělat co chce a např. nemusí chodit do školy. Nadpoloviční většina chlapců se nemůže s Pipi identifikovat kvůli tomu, že je to dívka. 25 % chlapců se dále nedokáže identifikovat s Pipi kvůli tomu, že nežije se svými rodiči.

Tabulka 33 – Proč bys chtěla/nechtěla být Pipi Dlouhá punčocha?

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
dobrosrdečnost	14	2,6	0	0
bydlení se zvířaty	11,3	5,3	0	0
prostorné bydlení	7,8	2,6	0	0
dobrodružství	4,3	0	0	0
hodní kamarádi	3,5	0	0	0
vzhled	1,7	4,3	17,4	2,6
život bez rodičů	0	0	13	5,2
drzost a lhaní	0	0	4,3	0
celkem dívek v %	42,6	14,8	34,7	7,8
100				

Třetina dívek touží být jako Pipi především kvůli její dobrosrdečnosti a bydlení se zvířaty. Mnoho respondentek uvedlo, že si již dlouho přejí nějaké zvíře, ale že jim to bohužel rodiče zatím nepovolili. Následně je hlavním důvodem k identifikaci s Pipi její prostorné bydlení, ve kterém má soukromí a nikdo jí nebere věci nebo nepůjčuje si je

bez dovolení jako je tomu u některých respondentek. V menší míře se jedná o dobrodružství, které Pipi s kamarády zažívá a ze kterého je vždy nějaký malér. Vzhled představuje především důvod, proč dívky nechtějí být jako Pipi. Zrzavá barva vlasů, obličej samé pihy, příliš hubená postava, to vše se dívkám na Pipi nezamlouvá. Život bez rodičů je dalším významným důvodem, proč si neumí dívky identifikaci s Pipi představit. Ano, Pipi sice někde v nebi či v moři rodiče má, ale není s nimi ve skutečném kontaktu. V menší míře se potom dívkám nelíbí její drzost a občasné lhaní. Lhát se prostě nemá.

Možná identifikace s literární postavou Pipi Dlouhá punčocha poukázala na velké procento chlapecké nemožnosti identifikovat se s opačným pohlavím. Především její nadpřirozená síla (následně volnost či dobrodružství) dokázala u chlapců vytvořit výjimku a chlapci by se s ní dokázali alespoň v tomto prvku identifikovat. Jak už bylo vysvětleno výše, Pipi má díky síle dominantní mužskou vlastnost, po které většina chlapců touží. Z tohoto důvodu je tato vlastnost pro chlapce u Pipi důležitá. U této vlastnosti trochu zapomínají na to, že je dívka.

10.2.26 Interpretace výsledků průzkumného šetření

K jednotlivým výzkumným problémům je vytvořen obecný závěr vycházející ze statistického vyhodnocení dotazníkového šetření. V kapitole 9.3.1 Kombinovaný dotazník pro žáky 4. a 5. třídy ZŠ jsme zanesli, jaké konkrétní dotazníkové otázky odpovídají daným výzkumným problémům. Procentuální údaje jednotlivých výzkumných problémů jsou popsány v kapitole 10 Výsledky průzkumného šetření.

Abychom mohli statisticky přijmout či odmítnout zvolené hypotézy, zvolili jsme test dobré shody chí-kvadrát. Ten na základě testování nulové hypotézy zjistí, jaká z hypotéz (nulová/alternativní) se statisticky přijímá. Testování jsme realizovali na otázkách z obecné části dotazníku bez rozlišování pohlaví respondentů.

Chráška (2007) uvádí, že tento test významnosti ověřuje, zda odpovědi, které byly shromážděny dotazníkovým šetřením, jsou shodné či rozdílné od tzv. teoretických odpovědí, které si autor dotazníkového šetření zanesl v nulové hypotéze.

Pro naše dotazníkové šetření jsme zvolili hladinu významnosti 0,01 (1%). *Hladina významnosti je pravděpodobnost, že nesprávně odmítneme nulovou hypotézu. Tuto pravděpodobnost lze volit podle situace, ve většině pedagogických výzkumů se pracuje na hladině významnosti 0,05 (5%) nebo 0, 01 (1%).* (Chráška, 2007, s. 72-73)

Postup testu dobré shody chí-kvadrát objasníme na základě výzkumného problému č. 1. U dalších výzkumných problémů již pouze uvádíme tabulku.

VÝZKUMNÝ PROBLÉM Č. 1:

Identifikují se žáci 4. a 5. tříd ZŠ (dále už jen žáci) s literárními postavami stejného věku?

Hypotéza H_0 :

Věk žáků se neliší od věku literárních postav, se kterými se identifikují.

Hypotéza H_A :

Věk žáků se liší od věku literárních postav, se kterými se identifikují.

Závěr:

Respondenti se neidentifikují pouze se stejně starými literárními postavami. Jejich literární postavy jsou staré přibližně od 8 let do 18 let. Jsou to tedy literární postavy

představující dětství a následně i dospívání. Respondenti vyjádřili věk literární postavy, se kterou se identifikují podle toho, kdy je děj knihy nejvíce bavil.

Následující tabulka představuje princip testu dobré shody chí-kvadrát. Pro přehlednost je pod chí-kvadrátovou tabulkou tabulka četností, ze které jsme četnosti odebírali.

Vysvětlení tabulky:

- Prvky = A-E znázorňují všechny odpovědi, které se u této otázky objevily (A znázorňuje odpověď 8-10 let, B 11-13 let atd.)
- P = pozorovaná četnost (Počet respondentů, kteří zvolili danou odpověď. Z tabulek se sečetl počet dívek a chlapců dohromady.)
- O = očekávaná četnost (Tato četnost je závislá na nulové hypotéze, tedy mezi počtem jednotlivých prvků není rozdíl.)
- Červené číslo v tabulce (vpravo dole) představuje tzv. testové kritérium. Získá se součtem všech výsledků z výpočtu $(P - O)^2/O$.

Tabulka 34 – Test dobré shody chí-kvadrát pro výzkumný problém č. 1

prvky	P	O	P - O	(P - O) ²	(P - O) ² /O
A	40	44	-4	16	0,363636364
B	84	44	40	1600	36,36363636
C	62	44	18	324	7,363636364
D	23	44	-21	441	10,02272727
E	11	44	-33	1089	24,75
celkem	220	220	0	3470	78,86363636

Tabulka 35 – Četnosti odpovědí

věk literárního hrdiny	počet respondentů
8 - 10 let	40
11 - 13 let	84
14 - 16 let	62
16 - 18 let	23
neurčeno	11
celkem	220

Testové kritérium je u výzkumného problému č. 1 **78,86**. Toto číslo porovnáme s tzv. kritickou hodnotou, která se nalezne ve statistických tabulkách (např. Chráska 2007, s. 248). Danou kritickou hodnotu nalezneme u hladiny významnosti 0,01 a u příslušného stupně volnosti.

Chráska (2007) uvádí, že počet stupňů volnosti je počet řádků konkrétní tabulky s tím, že jeden řádek z celkového počtu řádků odečteme. Pokud tedy máme 5 řádků, hledáme kritickou hodnotu pro naše testové kritérium na stupni volnosti 4. Stupni volnosti 4 při hladině významnosti 0,01 odpovídá kritická hodnota 13,277.

Chráska (2007) vysvětluje, že pokud je testové kritérium menší než kritická hodnota, přijímá se (nelze odmítnout) nulová hypotéza. Naopak k odmítnutí nulové hypotézy je třeba, aby testové kritérium bylo větší či stejně velké jako hodnota kritická.

Testové kritérium (konkrétně 78,86) je větší než kritická hodnota (konkrétně 13,277), proto se odmítá nulová hypotéza. Přijímá se hypotéza alternativní.

VÝZKUMNÝ PROBLÉM Č. 2:

Identifikují se žáci 4. a 5. tříd ZŠ (dále už jen žáci) s literárními postavami stejného pohlaví?

Hypotéza H_0 :

Pohlaví žáků se neliší od věku literárních postav, se kterými se identifikují.

Hypotéza H_A :

Pohlaví žáků se liší od věku literárních postav, se kterými se identifikují.

100 % chlapců se identifikuje pouze se stejným pohlavím. 8 % dívek samo uvedlo, že se identifikuje s opačným pohlavím, tedy s chlapeckou literární postavou. Potvrdilo se to i u části dotazníku o Harry Potterovi a Pipi Dlouhé punčoše. Dívky neměly problém identifikace s Harry Potterem. Chlapci mnoho otázek týkajících se Pipi Dlouhé punčochy nezodpověděli objektivně, protože byli ovlivněni opačným pohlavím, proto často zapsali odpověď: „*Je to holka*“ a více to nerozváděli (např. u otázky týkající se vzhledu či podobnosti).

Tabulka 36 – Test dobré shody chí-kvadrát pro výzkumný problém č. 2

prvky	P	O	P - O	(P - O) ²	(P - O) ² /O
A	106	110	-4	16	0,145454545
B	114	110	4	16	0,145454545
celkem	220	220	0	32	0,290909091

Tabulka 37 – Četnosti odpovědí

počet	dívčí literární postava	chlapecká literární postava	celkem respondentů
dívek	106	9	115
chlapců	0	105	105

Testové kritérium (konkrétně 0,29) je menší než kritická hodnota (konkrétně 6,635), proto se přijímá nulová hypotéza.

VÝZKUMNÝ PROBLÉM Č. 3:

Jaké prvky identifikace (vzhled, povaha chování, kamarádi, příhody, bydlení...) jsou pro žáky nejvýznamnější?

Hypotéza H_0 :

Dle žáků není rozdíl v důležitosti jednotlivých prvků identifikace s literární postavou.

Hypotéza H_A :

Dle žáků je rozdíl v důležitosti jednotlivých prvků identifikace s literární postavou.

Závěr:

V obecné části dotazníku respondenti odůvodňovali, proč je jejich vybraná literární postava zaujala. Z toho vyplývají dominantní prvky identifikace, na kterých byly následně postaveny další otázky dotazníku.

Nejčastějším důvodem, proč se s danou literární postavou respondenti identifikují je její charakter (např. dobrosrdečnost, nebojácnost, samostatnost). Poté se další důvody rozcházejí podle pohlaví respondentů. Chlapci dále nejvíce obdivují nadpřirozenost svého literárního hrdiny a dívky vzhled. Následuje shoda mezi pohlavími u dobrodružství, která

literární postavy zažívají. Dále se u chlapců jedná o obdiv sportovního nadání a slávy. Dívky oproti chlapcům u svých literárních postav oceňují život se zvířaty či v přírodě a obecně normální život.

U druhé části dotazníku o Harry Potterovi a Pipi Dlouhé punčošce se také potvrdilo, že mezi jednotlivými prvky identifikace jsou co do preferencí významné rozdíly (především u vzhledu či stylu kamarádství).

Tabulka 38 – Test dobré shody chí-kvadrát pro výzkumný problém č. 3

prvky	P	O	P - O	(P - O) ²	(P - O) ² /O
A	60	16,92308	43,076924	1855,621381	109,6503603
B	39	16,92308	22,076924	487,3905733	28,80035363
C	23	16,92308	6,076924	36,9290053	2,182168614
D	37	16,92308	20,076924	403,0828773	23,81853496
E	31	16,92308	14,076924	198,1597893	11,70944273
F	7	16,92308	-9,923076	98,4674373	5,818530703
G	2	16,92308	-14,923076	222,6981973	13,15943965
H	18	16,92308	1,076924	1,159765302	0,06853159
CH	11	16,92308	-5,923076	35,0828293	2,07307639
I	4	16,92308	-12,923076	167,0058933	9,868530597
J	2	16,92308	-14,923076	222,6981973	13,15943965
K	2	16,92308	-14,923076	222,6981973	13,15943965
L	6	16,92308	-10,923076	119,3135893	7,050348843
celkem	242	220	22,000012	4070,3077	240,5182

Tabulka 39 – Četnosti odpovědí

Chlapci	počet	počet v %
nadpřirozenost	33	31,4
nebojácnost	30	28,6
obratnost	18	17,2
chytrost	14	13,3
dobrosrdečnost	4	3,8
smysl pro humor	2	1,9
cílevědomý	2	1,9
ostatní	2	1,9
celkem chlapců	105	100

Dívky	počet	počet v %
dobrosrdečnost	27	23,5
chytrost	23	20
vzhled	18	15,7
kamarádství	11	9,7
nebojácnost	9	7,8
obratnost	5	4,3
nadpřirozenost	5	4,3
smysl pro humor	5	4,3
trpělivost	4	3,5
bojácnost	2	1,7
pracovitost	2	1,7
ostatní	4	3,5
celkem dívek	115	100

Testové kritérium (konkrétně 240,52) je větší než kritická hodnota (konkrétně 26,217), proto se zamítá nulová hypotéza a přijímá se alternativní hypotéza.

VÝZKUMNÝ PROBLÉM Č. 4:

Z jakých žánrů či subžánrů literatury pro děti a mládež jsou literární postavy, se kterými se žáci nejčastěji identifikují?

Hypotéza H_0 :

Frekvence identifikace žáků s literární postavou z jednotlivých žánrů a subžánrů se neliší.

Hypotéza H_A :

Frekvence identifikace žáků s literární postavou z jednotlivých žánrů a subžánrů se liší.

Závěr:

Na tento problém odpovídala pouze jedna otázka z obecného dotazníku. Respondenti nacházejí nejvíce literárních postav k identifikaci ve sci-fi a fantasy literatuře, následně v dobrodružné próze, pohádce, v próze s dívčí hrdinkou a v nejmenší míře v próze ze života dětí (jako jsou např. knihy Děti z Bullerbynu, Bylo nás pět...). Z toho dívky nalézají své literární vzory nejčastěji v próze s dívčí hrdinkou, pohádce, ve sci-fi a fantasy

literatuře a v dobrodružné próze. Chlapci ve sci-fi a fantasy literatuře a dobrodružné próze.

Tabulka 40 – Test dobré shody chí-kvadrát pro výzkumný problém č. 4

prvky	P	O	P - O	(P - O) ²	(P - O) ² /O
A	76	44	32	1024	23,27272727
B	46	44	2	4	0,090909091
C	35	44	-9	81	1,840909091
D	33	44	-11	121	2,75
E	30	44	-14	196	4,454545455
celkem	220	220	0	1426	32,409091

Tabulka 41 – Četnosti odpovědí

žánr	počet respondentů
sci-fi, fantasy	76
dobrodružná próza	46
pohádka	35
próza s dívčí hrdinkou	33
próza ze života dětí	30
celkem	220

Mezi jednotlivými žánry dle oblíbenosti v nacházení literárních vzorů jsou značné rozdíly, a proto se nulová hypotéza nepřijímá. Přijímá se hypotéza alternativní. To potvrdil i test dobré shody chí-kvadrát. Testové kritérium (konkrétně 32,4) je větší než kritická hodnota (konkrétně 13,277), proto se zamítá nulová hypotéza a přijímá se alternativní hypotéza.

VÝZKUMNÝ PROBLÉM Č. 5:

Identifikují se žáci ve stejné míře s nadpřirozenými literárními postavami jako s reálnými?

Hypotéza H_0 :

Není rozdíl v míře identifikace žáků s nadpřirozenými a reálnými literárními postavami.

Hypotéza H_A :

Je rozdíl v míře identifikace žáků s nadpřirozenými a reálnými literárními postavami.

Závěr:

Respondenti se neidentifikují ve stejné míře s nadpřirozenými a reálnými literárními postavami. Více chlapců se identifikuje s nadpřirozenými postavami a naopak více dívek se identifikuje s reálnými postavami. Je to dáno tím, že ve velké míře se chlapci identifikují se sci-fi a fantasy literárními postavami, které mají určité nadpřirozené schopnosti, které na nich respondenti obdivují.

Tabulka 42 – Test dobré shody chí-kvadrát pro výzkumný problém č. 5

prvky	P	O	P - O	(P - O) ²	(P - O) ² /O
A	114	110	4	16	0,145454545
B	106	110	-4	16	0,145454545
celkem	220	220	0	32	0,2909091

Tabulka 43 – Četnosti odpovědí

počet v	reálná literární postava	nadpřirozená literární postava	celkem respondentů
dívek	71	44	115
chlapců	43	62	105

Testové kritérium (konkrétně 0,29) je menší než kritická hodnota (konkrétně 6,635), proto se přijímá nulová hypotéza.

VÝZKUMNÝ PROBLÉM Č. 6:

Identifikují se žáci více s kladnými literárními postavami než se zápornými?

Hypotéza H_0 :

Není rozdíl v míře identifikace žáků s kladnými a zápornými literárními postavami.

Hypotéza H_A :

Je rozdíl v míře identifikace žáků s kladnými a zápornými literárními postavami.

Závěr:

Až na osm respondentů, kteří se identifikují se zápornou literární postavou (Voldemortem z knihy o Harry Potterovi) se všichni respondenti identifikují s kladnou literární postavou.

Tabulka 44 – Test dobré shody chí-kvadrát pro výzkumný problém č. 6

prvky	P	O	P - O	(P - O) ²	(P - O) ² /O
A	209	110	99	9801	89,1
B	11	110	-99	9801	89,1
celkem	220	220	0	19602	178,2

Tabulka 45 – Četnosti odpovědí

počet v	kladná literární postava	záporná literární postava	celkem respondentů
dívek	115	0	115
chlapců	94	11	105

Osm respondentů z 220 je zanedbatelná statistická hodnota, proto se odmítá hypotéza nulová a přijímá se alternativní. To potvrzuje i test dobré shody chí-kvadrát. Testové kritérium (konkrétně 178,2) je větší než kritická hodnota (konkrétně 6,635), proto se zamítá nulová hypotéza a přijímá se alternativní hypotéza.

VÝZKUMNÝ PROBLÉM Č. 7:

Identifikují se žáci s literárními postavami, se kterými mají něco podobného?

Hypotéza H_0 :

Není rozdíl v míře identifikace žáků s literárními postavami, se kterými mají něco podobného a s literárními postavami, se kterými nemají nic podobného.

Hypotéza H_A :

Je rozdíl v míře identifikace žáků s literárními postavami, se kterými mají něco podobného a s literárními postavami, se kterými nemají nic podobného.

Závěr:

Nadpoloviční většina respondentů nachází se svými literárními vzory určité podobnosti (např. charakterové, vzhledové, zájmové...). Identifikace s literární postavou může ale i nemusí být založena na podobnosti se čtenářem.

Tabulka 46 – Test dobré shody chí-kvadrát pro výzkumný problém č. 7

prvky	P	O	P - O	(P - O) ²	(P - O) ² /O
A	132	110	22	484	4,4
B	88	110	-22	484	4,4
celkem	220	220	0	968	8,8

Tabulka 47 – Četnosti odpovědí

Chlapci	ano	ne
celkem chlapců	55	50
	105	
Dívky	ano	ne
celkem dívek	77	38
	115	

Testové kritérium (konkrétně 8,8) je větší než kritická hodnota (konkrétně 6,635), proto se zamítá nulová hypotéza a přijímá se alternativní hypotéza.

10.3 Závěr empirické části

Empirická část diplomové práce měla za cíl zanalyzovat na základě profilu dětského čtenářství I. stupně základní školy žákovský záznam o možné identifikaci s literárním hrdinou.

Pro průzkumnou metodu bylo vybráno kvantitativní dotazníkové šetření. Celkem bylo vytvořeno 7 výzkumných problémů s nulovými a alternativními hypotézami týkajícími se identifikace prepubescentního čtenáře s literární postavou. Pro přijetí či odmítnutí nulové hypotézy byl zvolen test dobré shody chí-kvadrát.

Na základě výzkumných problémů byl vytvořen kombinovaný dotazník se třemi částmi. V obecné části sami respondenti uváděli literární postavu, se kterou se identifikují. Ve druhé a třetí části o Harry Potterovi a Pipi Dlouhé punčoše se respondenti zamysleli, zda by se s těmito literárními postavami mohli identifikovat. Ze zvolených 239 respondentů ze 4. a 5. tříd ZŠ 19 respondentů nedokázalo nalézt literární postavu k identifikaci. Zbylých 220 respondentů se zúčastnilo dotazníkového šetření. Celkem se zkoumalo 115 dívek a 105 chlapců. Všichni respondenti byli vybráni z jedné základní školy (ze 4. a 5. tříd). Dotazování probíhalo od března 2011 do září 2011.

Na základě dotazníkového šetření byly zjištěny následující závěry. Závěry vycházejí ze statistického vyhodnocení testu dobré shody chí-kvadrát, který přijímá či odmítá nulovou hypotézu:

Výzkumný problém č. 1: *Identifikují se žáci 4. a 5. tříd (dále už jen žáci) s literárními postavami stejného věku?*

Respondenti se identifikují s literárními postavami přibližně ve věku od 8 do 18 let. Jsou to tedy literární postavy představující dětství a dospívání. Na základě testu dobré shody chí-kvadrát se zamítla nulová hypotéza a přijímá se alternativní hypotéza.

Závěr: Věk žáků se liší od věku literárních postav, se kterými se identifikují.

Výzkumný problém č. 2: *Identifikují se žáci s literárními postavami stejného pohlaví?*

100 % chlapců se identifikuje pouze se stejným pohlavím. 8 % dívek se dokáže identifikovat s opačným pohlavím. Dívky nemají problém se identifikovat s Harry Potterem či s Petrem z knihy Letopisy Narnie. Na základě testu dobré shody chí-kvadrát se přijala nulová hypotéza.

Závěr: Pohlaví žáků se neliší od pohlaví literárních postav, se kterými se identifikují.

Výzkumný problém č. 3: *Jaké prvky identifikace (např. vzhled, povaha chování, kamarádi, příhody, bydlení...) jsou pro žáky nejvýznamnější?*

Nejčastějším důvodem, proč se s danou literární postavou respondenti identifikují je její charakter (povahové vlastnosti jako dobrosrdečnost, nebojácnost, samostatnost...). Identifikační prvek charakter je shodný pro obě pohlaví. Pro dívky je následně důležitý prvek vzhled a pro chlapce nadpřirozenost. Další shoda u pohlaví se objevuje u prvku dobrodružství. Chlapci v menší míře obdivují sportovní nadání literárních postav a slávu. Dívky naopak oceňují život se zvířaty a obecně normální život. Na základě testu dobré shody chí-kvadrát se zamítla nulová hypotéza a přijala se alternativní hypotéza.

Závěr: Dle žáků je rozdíl v důležitosti jednotlivých prvků identifikace s literární postavou.

Výzkumný problém č. 4: *Z jakých žánrů či subžánrů literatury pro děti a mládež jsou literární postavy, se kterými se žáci nejčastěji identifikují?*

Respondenti nacházejí nejvíce literárních postav k identifikaci ve sci-fi a fantasy literatuře, následně v dobrodružné próze, v pohádce, v próze s dívčí hrdinkou a v nejmenší míře v próze ze života dětí (jako jsou např. knihy: Děti z Bullerbynu, Bylo nás pět). Dívky mají literární vzory převážně v próze s dívčí hrdinkou a chlapci ve sci-fi a fantasy literatuře. Na základě testu dobré shody chí-kvadrát se zamítla nulová hypotéza a přijímá se alternativní hypotéza.

Závěr: Frekvence identifikace žáků s literární postavou z jednotlivých žánrů či subžánrů se liší.

Výzkumný problém č. 5: *Identifikují se žáci ve stejné míře s nadpřirozenými literárními postavami jako s reálnými?*

Více chlapců se identifikuje s nadpřirozenými postavami a naopak více dívek se identifikuje s reálnými postavami. Chlapci ve velké míře obdivují nadpřirozené jevy u svých literárních vzorů a naopak dívky se identifikují s literárními vzory, které žijí běžným životem a jsou jim podobné např. v pracovitosti, samostatnosti, pečlivosti... Na základě testu dobré shody chí-kvadrát se přijala nulová hypotéza.

Závěr: Není rozdíl v míře identifikace žáků s nadpřirozenými a reálnými literárními postavami.

Výzkumný problém č. 6: *Identifikují se žáci více s kladnými literárními postavami než se zápornými?*

Jedenáct respondentů se identifikuje se zápornou literární postavou (konkrétně se jedná o Voldemorta z knihy o Harry Potterovi). Ostatní respondenti se identifikují s kladnou literární postavou. Na základě testu dobré shody chí-kvadrát se zamítla nulová hypotéza a přijala se alternativní hypotéza.

Závěr: Je rozdíl v míře identifikace žáků s kladnými a zápornými literárními postavami.

Výzkumný problém č. 7: *Identifikují se žáci s literárními postavami, se kterými mají něco podobného?*

Nadpoloviční většina respondentů našla se zvolenými literárními postavami podobnost. Nejčastěji se jednalo o podobnost v oblasti charakteru, vzhledu či zájmů. Na základě testu dobré shody chí-kvadrát se zamítla nulová hypotéza a přijala se alternativní hypotéza.

Závěr: Je rozdíl v míře identifikace žáků s literárními postavami, se kterými mají něco podobného a s literárními postavami, se kterými nemají nic podobného.

11 Závěr

Cílem diplomové práce bylo zanalyzovat na základě profilu dětského čtenářství I. stupně základní školy žákovský záznam o možné identifikaci s literárním hrdinou. Nastudovat odbornou literaturu zabývající se literaturou jako prostředkem formování osobnosti žáka. Následně zrealizovat kvantitativní analýzu žákovského záznamu o četbě z hlediska možné identifikace s literárním hrdinou.

V teoretické části jsme nastínili osobnost prepubescentního jedince z hlediska psychologického, sociálního a komunikativně-recepčního. Zaměřili jsme se převážně na jevy, které úzce souvisí s rozvojem čtenářství. Tuto charakteristiku vývoje prepubescentního jedince jsme uvedli, abychom si uvědomili zvláštnosti dané věkové kategorie žáků, kterou jsme si zvolili pro empirickou část a mohli tak vybrat vhodnou průzkumnou metodu. Dále jsme se zabývali uměleckou literaturou a jejím vlivem na žáka I. stupně základní školy. Prvotní a nejdůležitější význam v rozvoji čtenářství u dítěte má rodina a na ni by přirozeně měla navázat škola. Z tohoto důvodu jsme uvedli cíle literární výchovy a pedagogovu podporu při rozvoji percepce literárního textu žákem I. stupně základní školy. Uvedli jsme především význam motivace a interpretace literárního textu, kdy se jedná o tzv. literárně-estetickou komunikaci, prostřednictvím které se čtenář individuálně dle vlastních možností intenzivněji seznamuje s literárním textem a obohacuje tak svůj vlastní svět.

Sociální učení jsme charakterizovali především na prvku identifikace. Na „*výchovu vzorem*“ jsme nahlédli od reálného (rodiče, učitel, vrstevníci...) k zobrazovanému (literární postava, herci...). Na základě procesu identifikace jsme objasnili základní význam a strategii biblioterapie. Biblioterapie klade důraz na objevení vhodného literárního hrdiny k identifikaci. Díky tomu jsme uvedli základní typizaci literárních hrdinů literatury pro děti a mládež. V krátkosti jsme se zabývali výkladem lidových pohádek z psycho-sociálního hlediska. Pohádka dětem zprostředkovává takový obraz života, který ony dokážou pochopit a učit se z něj základním hodnotám života. Proto je pro tuto věkovou kategorii čtenářů pohádka doporučována a často ji čtenáři vyhledávají. V závěru teoretické části jsme poukázali na dva výzkumy, které se zabývaly podobnou tematikou jako tato diplomová práce.

Na základě teoretické části vznikala empirická část, která se konkrétně věnovala identifikaci s literárním hrdinou u žáků 4. a 5. tříd základní školy. Pro vybranou věkovou skupinu respondentů jsme zvolili kvantitativní průzkum na základě dotazníkové techniky. Žáci 4. a 5. tříd základní školy jsou již schopni přenést vlastní myšlenku či názor do písemné podoby, a proto jsme začlenili do dotazníkového šetření i zcela otevřené otázky. Identifikace s literárním hrdinou je citlivé téma, a to byl další důvod, proč zvolit dotazníkové písemné šetření. Z časového hlediska to byla adekvátní metoda, protože aby se nám respondenti otevřeli a pohovořili s námi na toto subjektivní téma, museli bychom se s respondenty více poznat. Samozřejmě se tomuto kvalitativnímu šetření nebráníme, ale domníváme se, že by to pro některé žáky nemuselo být příjemné. Zkoumaný vzorek byl tvořen 115 dívkami a 105 chlapci ze 4. a 5. tříd základní školy.

Na základě 7 výzkumných problémů byl vytvořen kombinovaný dotazník se třemi částmi: obecná část odhalila literární hrdiny, se kterými se respondenti identifikují, druhá a třetí část ukázala, zda se žáci dokážou identifikovat s literárními postavami Harry Potter a Pipi Dlouhá punčocha. Následně jsme zkoumali důležitost jednotlivých prvků identifikace (charakter, vzhled, životní zázemí, kamarádi, příhody, podobnost...). Zaměřili jsme se na identifikaci z hlediska pohlaví, věku, kladných a záporných literárních hrdinů a reálných či nadpřirozených literárních hrdinů. U jednotlivých dotazníkových položek jsme zkoumali shody či významné rozdíly mezi dotazovanými dívkami a chlapci. Pro statistické zhodnocení nulových hypotéz jsme vybrali test dobré shody chí-kvadrát, který ověřuje, zda se odpovědi, které byly shromážděny z dotazníkového šetření, odlišují od teoretických odpovědí, které jsou zaneseny v nulové hypotéze. Tento test ukázal, zda jsou mezi jednotlivými odlišnými odpověďmi statisticky významné rozdíly.

Na základě 7 výzkumných problémů, na kterých se postavilo dotazníkové šetření, byly zjištěny tyto závěry:

Z 239 možných respondentů 19 nedokázalo nalézt vlastní literární vzor, proto se dotazníkového šetření nemohli zúčastnit. Zbylých 220 respondentů (115 dívek, 105 chlapců) našlo literárního hrdinu, se kterým se dokážou identifikovat. Respondenti se identifikují s literárními hrdiny přibližně ve věku od 8 do 18 let. Jsou to tedy literární postavy představující dětství a dospívání. Dotazovaní chlapci nacházejí nejvíce literárních hrdinů k identifikaci ve sci-fi a fantasy literatuře, dívky v próze s dívčí hrdinkou.

100 % dotazovaných chlapců se dokáže identifikovat pouze se stejným pohlavím. Ve třetí části dotazníku o Pipi Dlouhé punčoše se však 14 % chlapců dokázalo s touto literární postavou identifikovat, avšak pouze díky její neuvěřitelné síle. Tento prvek mužnosti některé chlapce přesvědčil o možné identifikaci s Pipi. Dotazované dívky problém s identifikací s opačným pohlavím nemají tak významný jako chlapci.

Jedenáct respondentů se identifikuje se zápornou literární postavou (konkrétně s Voldemortem z knih o Harry Potterovi). Zbylí respondenti se identifikují s kladnými literárními postavami.

Dotazovaní chlapci se více identifikují s nadpřirozenými literárními postavami a naopak dívky se více identifikují s reálnými literárními postavami. S tím souvisejí i konkrétní důvody, proč se s danými literárními hrdiny respondenti identifikují.

Nejčastějším důvodem, proč se s daným literárním hrdinou dotazovaní identifikují je jeho charakter. Identifikační prvek charakter je shodný pro obě pohlaví. Pro dívky je dále důležitý prvek vzhled a pro chlapce nadpřirozenost. Prvek dobrodružství je také totožný pro obě pohlaví. Dotazovaní chlapci v menší míře obdivují sportovní nadání a slávu literárních hrdinů. Dotazované dívky uznávají život se zvířaty či obecně normální styl života.

Nadpoloviční většina dotazovaných objevila s vybranými literárními hrdiny jistou podobnost. Jedná se hlavně o podobnost v oblasti charakteru, vzhledu či zájmů.

Respondenti uvedli své literární hrdiny, kteří je v určité oblasti ovlivnili či ovlivňují. Vysvětlili, proč je daný literární hrdina oslovil, co na něm obdivují. Pokud bychom se měli zabývat intenzivněji konkrétními literárními postavami našich respondentů, zvolili bychom kvalitativní metodu šetření. Jistě by tento typ šetření odhalil či vysvětlil další prvky identifikace a důvody, proč zrovna s touto literární postavou se konkrétní respondent identifikuje. Domníváme se, že by se jednalo více o psychologické šetření a k tomu by již bylo zapotřebí mít alespoň základní kurz např. zmíněné biblioterapie.

Výzkum *Klíče pro život* ukázal, že 56 % současných dětí má své vzory. Převážně se jedná o rodiče a vrstevníky. Z literárního světa je to pak především Harry Potter. Ano, i v našem dotazníkovém šetření „zvítězil“ Harry Potter. Každý z nás si může o Harry Potterovi udělat vlastní obrázek a odpovědět si tak na otázku: „*Je to vhodný literární hrdina k identifikaci?*“.

Autorka knih o Harry Potterovi J. K. Rowlingová předala čtenářům prostřednictvím této literární postavy mnoho témat či prvků k zamyšlení a následnému možnému procesu identifikace. Jedná se např. o postavu a životní osud sirotka, který v reálném světě představuje typického outsidera. Téma předurčenosti osudu, o kterém neví ani on sám. Téma naděje na kvalitnější život v nadpřirozeném světě, nalezení vlastní identity a rodinné minulosti – nalezení pravdy. To vše doprovázeno prvkem odvahy a chutí bojovat proti zlu a nespravedlnosti. Vykreslení úzkosti z osamění a smrti. Prvek síly kamarádství, neznat druhého, podpořit je. Celkový archetyp postavy Harryho Pottera. Nalezneme podobnost např. u Popelky, která je také ponižovaná a odstrkovaná jako Harry Potter či Šípková Růženka, která má také předurčený osud, aniž by o něm věděla. To vše poukazuje na silný identifikační potenciál Harryho Pottera.

Proces identifikace s literárním hrdinou je determinován nejprve poslechem a následně samotným čtenářstvím dítěte. Vztah k příběhům či obecně ke knize pěstují u dítěte především rodiče (blízcí příbuzní), pedagogové v předškolních zařízeních, pedagogové na základních školách a také kamarádi. Každé dítě je individuální, a proto je zásadní nalézt vhodnou četbu, která ho nějakým způsobem osloví. To, že dítě nějakou knihu po prvních kapitolách odloží, ještě neznamena, že se nemůže stát čtenářem, který jednou nalezne svého literárního hrdinu k identifikaci. Objevení literárního hrdiny k identifikaci je pro rozvoj čtenářství žádoucí. Jedinec takovou četbou obohacuje vlastní osobnost, která se neustále v průběhu života rozvíjí.

Věříme, že čtenáři budou stále nacházet v knihách literární hrdiny k identifikaci, kteří jim budou ukazovat pravé životní hodnoty pro ně důležité. Nalezení vzoru v literárním hrdinovi dává čtenáři pocit, že nečte, protože musí, ale protože chce a obohacuje ho to.

Seznam použité literatury

1. BALADA, J. et al, *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: Vědecký ústav pedagogický, 2007, 126 s.
2. BEDNÁŘOVÁ, J. *Literární výchova v podmínkách školní edukace*. Vyd. 1. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2008. 25 s. ISBN 978-80-7372-371-2.
3. BETTELHEIM, B. *Za tajemstvím pohádek: proč a jak je číst v dnešní době*. Praha: Lidové noviny, 2000. 335 s. ISBN 80-7106-290-1.
4. ČÁČKA, O. *Psychologie dítěte*. Vyd. 3. Tišnov: SURSUM, 1997. 156 s. ISBN 80-85799-03-0.
5. ČÁP, J., MAREŠ, J. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. 655 s. ISBN 80-7178-463-X.
6. ČERNOUŠEK, M. *Děti a svět pohádek*. Praha: Albatros, 1990. 187 s. Bibliogr. pozn. ISBN 80-00-00060-1.
7. FULGHUM, R. *Slova, která jsem si přál napsat sám (Citáty, jež ovlivnily mé myšlení)*. Praha: Argo, 1998. 220 s. ISBN 80-7203-112-0.
8. HARTL, P., HARTLOVÁ-CÍSAŘOVÁ, H. *Velký psychologický slovník*. Vyd. 4., v Portálu 1. Praha: Portál, 2010. 797 s. ISBN 978-80-7367-686-5.
9. HAVLÍNOVÁ, M. *Knížka pro rodiče o knížkách pro děti*. Praha: Albatros, 1987. 111 s.
10. HELUS, Z. *Psychologické problémy socializace osobnosti*. 2. vyd. Praha: SPN, 1976. 231 s.
11. HOMOLOVÁ, K. Psychosociální a sémiotické rysy textu pohádky. Obsahuje bibliografii a bibliografické odkazy. In: *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2005, s. 105-113. ISBN 80-7083-957-0.
12. CHALOUPKA, *Rozvoj dětského čtenářství*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1982. 573 s.

13. CHALOUPKA, O. *Rodina a počátky dětského čtenářství*. Praha: Victoria Publishing, 1995. 103 s. ISBN 80-85865-40-8.
14. CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu – základy kvantitativního výzkumu*. Praha: Grada, 2007. 272 s. ISBN 978-80-247-1369-4.
15. KABELE, J., SMETÁČEK, V., VOZNIČKA, V. *Morfologie dětské knihy*. Praha: Albatros, 1981. 159 s. Obsahuje bibliografii.
16. KLINDOVÁ, L', RYBÁROVÁ, E. *Vývojová psychologie*. Vyd. 3. Praha: SPN, 1974. 161 s.
17. KOHOUTEK, R. *Základy užité psychologie*. Brno: CERM, 2002. 544 s. Obsahuje bibliografii a rejstříky. ISBN 80-214-2203-3.
18. KOŠTÁLOVÁ, H., ŠAFRÁNKOVÁ, K., HAUSENBLAS, O., ŠLAPAL, M. *Čtenářská gramotnost jako vzdělávací cíl pro každého žáka*. Praha: ČŠI, 2010. [online] [cit. 2012-12-02]. Dostupné z www: <<http://www.csicr.cz/cz/85256-ctenarska-gramotnost-jako-vzdelavaci-cil-pro-kazdeho-zaka>>
19. KRÁTKÁ, J. Přechíst nebo zhlédnout: od bibliotapie a bibliopedagogiky k cinematerapii a cinemapedagogice. In: *Komenský*. 2008/2009, roč. 133, č. 1, s. 18-22.
20. KŘIVÁ, E. Preference dětského čtenáře v sociokulturním kontextu. In: *Čtenář*. 2003, roč. 19, č. 1, s. 19-22. ISBN 0011-2321.
21. KUBIČKA, L. *Psychologie školního dítěte a jeho výchova v rodině*. Praha: SZN, 1959. 187 s.
22. KUDLÁČOVÁ, B. Význam vzorů vo výchovnom procese. In: *Vychovávateľ*. 1999, roč. 44, č. 1/2, s. 28-30. ISBN 0139-6919.
23. LABUSOVÁ, E. České děti a jejich vzory – Čím starší, tím méně zájmu o dobro?. In: *děti a my*, 2011, roč. 11, č. 11. s 29.
24. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 2. aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. 368 s. Psyché. ISBN 80-247-1284-9.

25. LEDERBUCHOVÁ, L. *Dítě a kniha: o čtenářství jedenáctiletých*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2004. 179 s. Obsahuje bibliografii a bibliografické odkazy. ISBN 80-86898-01-6.
26. LINDGRENOVÁ, A. *Pipi Dlouhá punčocha*. Praha: Albatros, 2010. 270 s. ISBN 978-80-00-02451-6.
27. PETERKA, J. *Teorie literatury pro učitele*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2001. 287 s. ISBN 80-7290-045-5.
28. PETIŠKA, E. *Velká cesta k malým dětem*. Vyd. 1. Praha: Albatros, 1984. 156 s.
29. ROWLINGOVÁ, J. K. *Harry Potter a Kámen mudrců*. Praha: Albatros, 2002, 286 s. ISBN 80-00-01161-1.
30. ŘÍČAN, P. *Cesta životem*. Vyd. 1. Praha: Panorama, 1989. 441 s. ISBN 80-7038-078-0.
31. ŘÍČAN, P. *Psychologie – příručka pro studenty*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2008. 294 s. ISBN 978-80-7367-406-9.
32. ŠŮRA, A. Chci být jako Harry Potter – Koho dnes obdivují naše děti. In: *Respekt*. 2011, roč. 22, č. 18. s. 41-3.
33. SOUKUP, P. Několik poznámek k jedné obsesi českých sociálních věd - statistické významnosti*. In: *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*. 2007, Vol. 43, s. 383-384. No. 2: 379–395.
34. TOMAN, J. *Vybrané kapitoly z teorie dětské literatury*. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1992. 98 s. Lit. ISBN 80-7040-055-2.
35. TOMAN, J. Soudobé trendy prepubescentního čtenářství. Obsahuje bibliografické odkazy. In: *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Pedagogická fakulta Technické univerzity, 1996, s. 39-48. ISBN 80-7083-164-2.
36. TOMAN, J. *Didaktika čtení a primární literární výchovy*. Vyd. 1. České Budějovice: Jihočeská univerzita, 2007. 116 s. ISBN 978-80-7394-038-6.

37. TOMAN, J. Profil dětského čtenáře 21. století v badatelské reflexi (česká realita). Obsahuje bibliografii a bibliografické odkazy. In: *Současnost literatury pro děti a mládež*. (Liberec, Česko: 2009), s. 33-44.
38. VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie. I., Dětství a dospělost, stáří*. Praha: Karolinum, 2000. 522 s. ISBN 80-246-0956-8.
39. VÁGNEROVÁ, M., ŠTECH, Š., VAVRDA, V. *Psychický vývoj dítěte od 1. do 5. třídy*. Praha: Karolinum, 2005. 554 s. ISBN 80-246-0924-X.
40. VÁŇOVÁ, K. Hloupý Honza versus Harry Potter aneb poptávka po současném hrdinovi. In: *Současnost literatury pro děti a mládež*. Liberec: Technická univerzita, 2004, s. 55-64. ISBN 80-7083-904-X.
41. VÁŠOVÁ, L. *Úvod do bibliopedagogiky*. Praha: Nakladatelství ISV, 1995. 189 s. Knihovnictví. Lit. ISBN 80-85866-07-2.
42. VIKARTOVSKÝ, J. Vzory vo výchove. In: *Rodina a škola*. 1997, roč. 45, č. 7, s. 5. ISBN 0035-7766.
43. VLAŠÍN, Š. *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, 1984. 465 s.
44. ZÍTKOVÁ, J. *Kapitoly z didaktiky literární výchovy ve 2.-5. ročníku základní školy*. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 56 s. ISBN 80-210-3327-4.

Přílohy

A Tabulky grafů a procentuálních tabulek

B Ukázky k druhé části dotazníku

- Ukázka z knihy Harry Potter a Kámen mudrců
- Ukázka z knihy Pipi Dlouhá punčocha

C Vzorový dotazník

- Obecná část
- Část o Harry Potterovi
- Část o Pipi Dlouhé punčoše

A TABULKY GRAFŮ A PROCENTUÁLNÍCH TABULEK

- Tabulky grafu č. 2: Identifikace s literární postavou dle pohlaví

počet	dívčí literární postava	chlapecká literární postava	celkem respondentů
dívek	106	9	115
chlapců	0	105	105

počet v %	dívčí literární postava	chlapecká literární postava	celkem respondentů v %
dívek	92	8	100
chlapců	0	100	100

- Tabulky grafu č. 3: Identifikace s reálnou či nadpřirozenou literární postavou

počet v	reálná literární postava	nadpřirozená literární postava	celkem respondentů
dívek	71	44	115
chlapců	43	62	105

počet v %	reálná literární postava	nadpřirozená literární postava	celkem respondentů v %
dívek	61,7	38,3	100
chlapců	41	59	100

- Tabulky grafu č. 4: Identifikace s kladnou či zápornou literární postavou

počet v	kladná literární postava	záporná literární postava	celkem respondentů
dívek	115	0	115
chlapců	94	11	105

počet v %	kladná literární postava	záporná literární postava	celkem respondentů v %
dívek	100	0	100
chlapců	89,5	10,5	100

- Tabulky grafu č. 5 a 6: Jaké vlastnosti u své literární postavy obdivuješ?

Chlapci	počet	počet v %
nadpřirozenost	33	31,4
nebojácnost	30	28,6
obratnost	18	17,2
chytrost	14	13,3
dobrosrdečnost	4	3,8
smysl pro humor	2	1,9
cílevědomý	2	1,9
ostatní	2	1,9
celkem chlapců	105	100

Dívky	počet	počet v %
dobrosrdečnost	27	23,5
chytrost	23	20
vzhled	18	15,7
kamarádství	11	9,7
nebojácnost	9	7,8
obratnost	5	4,3
nadpřirozenost	5	4,3
smysl pro humor	5	4,3
trpělivost	4	3,5
bojácnost	2	1,7
pracovitost	2	1,7
ostatní	4	3,5
celkem dívek	115	100

- Tabulky grafu č. 7: Chtěl(a) bys vypadat podobně jako Tvá literární postava?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	35	19	31	20
	105			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	61	33	8	13
	115			

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	33,3	18,1	29,5	19,1
	100			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	53	28,7	7	11,3
	100			

- Tabulky grafu č. 8: Chtěl(a) bys žít v podobné prostředí jako Tvá literární postava?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	54	30	7	14
	105			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	67	26	8	14
	115			

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	51,4	28,6	6,7	13,3
	100			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	58,3	22,6	7	12,1
	100			

- Tabulka k procentuální tabulce č. 4: Konkrétní prostředí literárních postav, ve kterých by respondenti chtěli/nechtěli žít.

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
kouzelný svět	24	17	2	3
příroda	18	7	1	3
Bradavice	6	4	1	4
stále cestovat	3	2	2	2
město	2	0	1	2
ostatní	1	0	0	0
celkem chlapců	54	30	7	14
	105			

- Tabulka k procentuální tabulce č. 5: Konkrétní prostředí literárních postav, ve kterých by respondenti chtěli/nechtěli žít.

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
příroda - vesnice	35	14	0	0
kouzelný svět	22	8	4	7
vlastní pokoj	7	0	0	0
Bradavice	5	2	2	3
město	3	0	0	3
celkem dívek	72	24	6	13
	115			

- Tabulka grafu č. 9: Chtěl(a) bys zažívat podobné příhody jako Tvá literární postava?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	66	26	7	6
	105			

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	62,9	24,8	6,7	5,6
	100			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	78	26	7	4
	115			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	67,8	22,6	6,1	3,5
	100			

- Tabulka k procentuální tabulce č. 6: Jaké konkrétní příhody vybraných literárních postav by chtěli respondenti zažívat?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
úspěšný boj se zlem	27	12	0	0
dobrodružství	27	9	0	0
čarování	5	5	0	0
legrace	5	0	0	0
boj proti dobru	2	0	0	0
nebezpečí	0	0	7	6
celkem chlapců	66	26	7	6
	105			

- Tabulka k procentuální tabulce č. 7: Jaké konkrétní příhody vybraných literárních postav by chtěli respondenti zažívat?

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
dobrodružství	36	13	2	0
legrace	16	6	0	0
boj se zlem	7	4	0	0
čarování	10	0	0	0
kamarádství	5	1	0	0
nalezení sourozence	4	2	0	0
nebezpečí	0	0	5	4
celkem dívek	78	26	7	4
	115			

- Tabulka grafu č. 10: Jsi si se svou literární postavou v něčem podobný?

Chlapci	ano	ne
celkem chlapců	55	50
	105	

Chlapci v %	ano	ne
celkem chlapců v %	52,4	47,6
	100	

Dívky	ano	ne
celkem dívek	77	38
	115	

Dívky v %	ano	ne
celkem dívek v %	67	33
	100	

- Tabulka grafu č. 11: V čem jste si podobní se svou literární postavou?

Chlapci	ano	ano v %
touha po dobrodružství	23	22
záliby	14	13,3
vzhled	7	6,7
sportovní nadání	5	4,8
povaha chování	3	2,8
ostatní	3	2,8
celkem chlapců	55	52,4

- Tabulka grafu č. 12: V čem jste si podobní se svou literární postavou?

Dívky	ano	ano v %
povaha chování	28	24,3
vzhled	26	22,6
záliby	10	8,7
touha po dobrodružství	5	4,4
rodinné zázemí	5	4,4
ostatní	3	2,6
celkem dívek	77	67

- Tabulky grafu č. 13: Je pro Tebe důležité, že je Harry podobně starý jako ty?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	52	37	10	6
	105			

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	49,5	35,3	9,5	5,7
	100			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	30	49	21	15
	115			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	26,1	42,6	18,3	13
	100			

- Tabulky grafu č. 14: Je pro Tebe důležité, že je Pipi podobně stará jako ty?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	24	44	25	12
	105			
Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	22,9	42	23,7	11,4
	100			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	45	47	19	4
	115			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	39,1	40,9	16,5	3,5
	100			

- Tabulky grafu č. 15: Chtěl(a) by ses vzhledově podobat Harrymu?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	37	20	25	23
	105			

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	35,2	19	23,8	22
	100			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	18	49	28	20
	115			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	15,7	42,6	24,3	17,4
	100			

- Tabulky k výpočtu procentuálním tabulkám č. 9 a 10:

V čem konkrétně by ses chtěl(a) vzhledově podobat Harrymu?

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
štíhlost	16	10	2	2
černé vlasy	14	10	3	1
originálnost	0	12	0	0
zelené oči	0	14	0	0
jízva	0	0	11	
brýle	0	3	5	12
celkem dívek	30	49	21	15
	115			

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
originálnost	7	9	0	0
jízva	8	0	8	2
oblečení	5	7	1	1
zelené oči	11	2	0	1
brýle	6	2	16	19
celkem chlapců	37	20	25	23
	105			

- Tabulky grafu č. 16: Chtěl(a) by ses vzhledově podobat Pipi?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	0	15	17	73
	105			

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	0	14,3	16,2	69,5
	100			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	29	33	33	20
	115			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	25,2	28,7	28,7	17,4
	100			

- Tabulky k procentuálním tabulkám č. 11 a 12: V čem konkrétně by ses chtěl(a) vzhledově podobat Pipi?

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
zrzavé vlasy	9	16	22	14
dlouhé copy	13	11	0	0
originalita	6	3	0	0
hubenost	1	3	11	6
celkem dívek	29	33	33	20
	115			

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
originalita	0	8	0	0
výška postavy	0	5	0	0
zrzavé vlasy	0	2	11	20
dívka	0	0	4	20
pihy	0	0	2	18
divný vkus	0	0	0	15
celkem chlapců	0	15	17	73
	105			

- Tabulky grafu č. 17: Chtěl(a) bys být čaroděj/ka jako Harry?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	84	21		
	105			

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	80	20		
	100			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	59	25	20	11
	115			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	51,3	21,7	17,4	9,6
	100			

- Tabulky k procentuálním tabulkám č. 13 a 14: Z jakého důvodu by respondenti chtěli/nechtěli být čarodějem/čarodějkou jako Harry?

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
zábava	22	7	0	0
pomoci druhým	21	12	0	0
užitečnost kouzlení	8	6	2	3
splnění snu	8	0	0	0
nebezpečí	0	0	18	8
celkem dívek	59	25	20	11
	115			

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano
zábava	23,8	7,6
užitečnost kouzlení	21,9	4,7
vítězit nad zlem	20	2,9
snažší život	11,4	2,9
mít samé jedničky	1,9	1,9
zpomalit čas	1	0
celkem chlapců v %	80	20
	100	

- Tabulky grafu č. 18: Chtěl(a) bys mít sílu jako Pipi?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	76	21	6	2
	105			

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	72,3	20	5,8	1,9
	100			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	32	29	32	22
	115			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	27,8	25,3	27,8	19,1
	100			

- Tabulky k procentuálním tabulkám č. 15 a 16: Z jakého důvodu by respondenti chtěli/nechtěli mít sálu jako Pipi?

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
pomoc slabším	23	13	0	0
sebeobrana	7	7	0	0
zábava	2	9	0	0
nebezpečí	0	0	7	6
neženskost	0	0	25	16
celkem dívek	32	29	32	22
115				

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
pomoc slabším	28	9	0	0
zábava	18	4	0	0
moci vše uzvednout	7	6	0	0
mužnost	13	2	0	0
výhoda ve sportu	10	0	0	0
využívání druhými	0	0	6	2
celkem chlapců	76	21	6	2
105				

- Tabulky grafu č. 19: Chtěl(a) bys žít u strýce, tety a bratrance jako má Harry?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	4	5	21	75
105				

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	3,8	4,8	20	71,4
100				

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	0	0	18	97
	115			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	0	0	15,7	84,3
	100			

- Tabulky grafu č. 20: Chtěl(a) bys žít sám/sama ve vile s opičkou a koněm jako Pipí?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	25	24	29	27
	105			

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	23,8	22,9	27,6	25,7
	100			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	32	38	33	12
	115			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	27,8	33,1	28,7	10,4
	100			

- Tabulky k procentuálním tabulkám č. 17 a 18: Z jakého důvodu by respondenti chtěli/nechtěli žít jako Pipi?

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
zábava	9	15	0	0
prostor	12	11	0	0
život se zvířaty	7	9	5	0
volnost	4	3	0	0
nemít rodiče	0	0	28	12
celkem dívek	32	38	33	12
	115			

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
zábava	15	18	0	0
volnost	10	6	0	0
nemít rodiče	0	0	15	12
nutno uklízet	0	0	6	3
nutno vařit si	0	0	4	7
život se zvířaty	0	0	4	5
celkem chlapců	25	24	29	27
	105			

- Tabulky grafu č. 20: Chtěl(a) bys být slavný/á jako Harry?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	58	29	13	5
	105			

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	55,2	27,6	12,4	4,8
	100			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	36	51	15	13
	115			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	31,3	44,3	13,1	11,3
	100			

- Tabulky k procentuálním tabulkám č. 19 a 20: Proč bys chtěl(a) být slavný/á jako Harry?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
obdiv	20	13	1	0
dobrodružství	18	9	0	0
mít peníze	14	6	0	0
více kamarádů	6	1	0	0
nebezpečí	0	0	9	3
nenormální život	0	0	3	2
celkem chlapců	58	29	13	5
	105			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
obdiv	21	24	0	0
„žít v jiném světě“	14	15	10	5
dobré známky	1	12	0	0
nebezpečí	0	0	5	8
celkem dívek	36	51	15	13
	115			

- Tabulky grafu č. 21: Chtěl(a) bys studovat a žít v Bradavicích jako Harry?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	78	16	8	3
	105			

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	74,3	15,2	7,6	2,9
	100			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	55	37	19	4
	115			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	47,8	32,1	16,6	3,5
	100			

- Tabulky k procentuálním tabulkám č. 21 a 22: Proč bys chtěl(a) studovat a žít v Bradavicích jako Harry?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
předmět kouzlení	40	2	0	0
praktické učení	12	3	0	0
dobrodružství	11	6	1	1
školní hra Famfrpál	9	5	0	0
více kamarádů	3	0	0	0
zábavnější učitelé	3	0	0	0
bydlet ve škole	0	0	5	2
nebezpečí	0	0	2	0
celkem chlapců	78	16	8	3
	105			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
zábava	14	16		0
předmět kouzlení	23	3	1	0
noví kamarádi	10	9	0	0
praktičtější učení	3	6	0	0
být bez rodičů	2	1	0	0
bydlet ve škole	3	2	15	4
nebezpečí	0	0	3	0
celkem dívek	55	37	19	4
115				

- Tabulky grafu č. 23: Chtěl(a) bys mít kamarády jako má Harry?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	61	34	6	4
105				

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	58,1	32,4	5,7	3,8
100				

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	52	63	0	0
115				

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	45,2	54,8	0	0
100				

- Tabulky k procentuálním tabulkám č. 23 a 24: Proč bys chtěl(a) mít kamarády jako má Harry?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
pomáhají si	35	13	0	0
přejí si úspěch	10	15	3	0
umí kouzlit	6	6	0	0
zábava	7	0	0	0
doplňují se	3	0	0	0
ne, mám lepší	0	0	3	4
celkem chlapců	61	34	6	4
105				

Dívky	ano, velmi	spíše ano
pomáhají si	23	28
zábava	15	19
chytrost Hermiony	11	10
skromnost Rona	3	6
celkem dívek	52	63
115		

- Tabulky grafu č. 24: Chtěl(a) bys mít kamarády jako má Pipi?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	45	22	22	16
105				

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	42,9	21	21	15,1
100				

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	42	51	16	6
115				

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	36,5	44,3	13,9	5,3
	100			

- Tabulky k procentuálním tabulkám č. 25 a 26: Proč bys chtěl(a) mít kamarády jako má Pipi?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
společná dobrodružství	21	14	0	0
kamarádi v sousedství	10	4	0	0
dobrosrdečnost	9	2	0	0
chytrost	3	2	0	0
doplňují se	2	0	0	0
přeslušnost	0	0	22	16
celkem chlapců	45	22	22	16
	105			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
společná dobrodružství	16	20	0	0
dobrosrdečnost	19	3	0	0
spolehlivost	5	19	0	0
doplňují se	2	9	0	0
přeslušnost	0	0	16	6
celkem dívek	42	51	16	6
	115			

- Tabulka k procentuálním tabulkám č. 27: Jaké vlastnosti Harryho považuješ pro sebe za důležité a chtěl(a) bys je také mít?

Chlapci	počet chlapců	celkem chlapců
nadpřirozenost	60	105
chytrost	20	
dobrosrdečnost	15	
nebojácnost	7	
pracovitost	3	

Dívky	počet chlapců	celkem dívek
nebojácnost	36	115
nadpřirozenost	19	
dobrosrdečnost	18	
chytrost	16	
skromnost	14	
trpělivost	12	

- Tabulky grafu č. 28: Jaké vlastnosti Pipi považuješ pro sebe za důležité a chtěl(a) bys je také mít?

Chlapci	počet chlapců	celkem chlapců
nadpřirozená síla	44	105
dobrosrdečnost	30	
nebojácnost	15	
šikovnost	10	
rozhodnost	6	

Dívky	počet dívek	celkem dívek
nebojácnost	44	115
dobrosrdečnost	31	
samostatnost	24	
vynalézavost	16	

- Tabulky grafu č. 25: Jsi si s Harrym v něčem podobný?

Chlapci	ano	ne
celkem chlapců	71	34
	105	

Dívky	ano	ne
celkem dívek	56	59
	115	

- Tabulky k procentuálním tabulkám č. 29: V čem jste si s Harrym konkrétně podobní?

Chlapci	počet chlapců	celkem
nebojácnost	15	71
dobrosrdečnost	14	
kamarádství	12	
nosíme brýle	10	
máme nepřátele	5	
chytrost	5	
umíme kouzlit	5	
hubenost	5	

Dívky	počet chlapců	celkem
hubenost	15	56
nosíme brýle	14	
chytrost	13	
dobrosrdečnost	7	
černé vlasy	5	
umíme kouzlit	2	

- Tabulka grafu č. 26: Jsi si s Pipi v něčem podobný?

Chlapci	ano	ne
celkem chlapců	34	71
	105	

Dívky	ano	ne
celkem dívek	62	53
	115	

- Tabulky k procentuálním tabulkám č. 30: V čem jste si s Pipi konkrétně podobní?

Chlapci	počet chlapců	celkem
síla	10	34
nebojácnost	7	
dobrosrdečnost	7	
divnost	4	
tvrdohlavost	4	
dlouhé vlasy	2	

Dívky	počet dívek	celkem
záliba ve zvířatech	17	62
dobrosrdečnost	13	
drzost	11	
dělání hloupostí	9	
zrzavé vlasy	5	
pihy	5	
samostatnost	2	

- Tabulky grafu č. 27: Chtěl(a) bys být Harry Potter s jeho osudem, chováním, kamarády, vzhledem...?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	76	15	12	2
	105			

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	72,4	14,3	11,4	1,9
	100			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	62	24	16	13
	115			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	53,9	20,9	13,9	11,3
	100			

- Tabulky k procentuálním tabulkám č. 31 a 32: Z jakého hlavního důvodu bys chtěl(a) či nechtěl(a) být Harry Potter?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
stát se čarodějem	25	2		
dobrodružství	22	2		
být slavný	14	3	3	
hrát famfrpál	9	7		
mít určený osud	2		3	2
mít jízvu	4	1	2	
nebezpečí			4	
celkem chlapců	76	15	12	2
	105			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
mít stejné kamarády	18	4		
stát se čarodějkou	14	10		
být nebojácná	10	6		
dobrodružství	10	2		
mít sovu	10	2		
nemít rodiče			11	10
nebezpečí			5	3
celkem dívek	62	24	16	13
	115			

- Tabulky grafu č. 28: Chtěl(a) bys být Pipi Dlouhá punčocha s jejím osudem, chováním, kamarády, vzhledem...?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců	0	15	80	10
	105			

Chlapci v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem chlapců v %	0	14,3	76,2	9,5
	100			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek	49	17	40	9
	115			

Dívky v %	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
celkem dívek v %	42,6	14,8	34,8	7,8
	100			

- Tabulky k procentuálním tabulkám č. 33, 34: Z jakého hlavního důvodu bys chtěl(a) či nechtěl(a) být Pipi Dlouhá punčocha?

Chlapci	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
nadpřirozená síla	0	4	0	0
volnost	0	2	0	0
originalita	0	2	0	0
dobrodružství	0	5	0	0
bohatství	0	2	0	0
opačné pohlaví	0	0	60	4
život bez rodičů	0	0	20	6
celkem chlapců	0	15	80	10
	105			

Dívky	ano, velmi	spíše ano	spíše ne	ne, vůbec
dobrosrdečnost	16	3	0	0
bydlení se zvířaty	13	6	0	0
prostorné bydlení	9	3	0	0
dobrodružství	5	0	0	0
hodní kamarádi	4	0	0	0
vzhled	2	5	20	3
život bez rodičů	0	0	15	6
drzost a lhaní	0	0	5	0
celkem dívek	49	17	40	9
	115			

B Ukázky k druhé části dotazníku

Ukázka z knihy Harry Potter a Kámen mudrců

(z kapitoly *Chlapec, který zůstal naživu, Klíčník a Příčná ulice*)

Harry Potter a jeho život u Dursleových

Dudleyho narozeniny – jak jenom na ně mohl zapomenout? Harry pomalu vylezl z postele a začal hledat ponožky. Pod postelí nějaké našel, z jedné vyklepal pavouka a natáhl si je. Na pavouky byl zvyklý, poněvadž v tmavém přístěnku pod schody, jich bylo plno, a právě tam spával. Dudley si přál k narozeninám kolo. Byla to pro Harryho záhada, protože Dudley byl tlustý jako bečka a tělesná cvičení nenáviděl – pokud k nim ovšem nepatřilo, že do někoho mohl bušit pěstmi. Dudleyho oblíbeným cvičným pytlem byl Harry, často se mu ho ovšem nepodařilo chytit. Harry na to nevypadal, ale uměl utíkat velice rychle.

Možná s tím mělo co dělat to, že žil v tmavém přístěnku, avšak na svůj věk byl i tak pořád malý a hubený. A vypadal ještě menší a hubenější, než byl doopravdy, poněvadž nikdy nenosil nic jiného než odložené šatstvo po Dudleym. Harry byl hubený v obličeji, měl vyčnělá kolena, černé vlasy a zářivě zelené oči. Nosil kulaté brýle, které držela po hromadě jen spousta izolepy – tolikrát už od Dudleyho dostal pěstí do nosu. Jediné, co se Harrymu na jeho vlastním obličeji zamlouvalo, byla velice tenká jizva na čele, která svým tvarem připomínala blesk.

Setkání s obrem Hagridem z Bradavic, kdy Harry Potter zjišťuje, kdo doopravdy je.

Obr se vsoukal do chatrče a povídá: „A tu ho máme, Harryho! Abych nezapomněl, Harry, všechno nejlepší k narozeninám. Tadydle jsem ti něco přines – možná jsem si na to cestou někde sednul, ale určitě to přijde k chuti.“ Hagrid vytáhl pomačkanou krabici. Harry ji roztřesenými prsty otevřel. Uvnitř byl upatlaný dort a na něm zelenou polevou napsáno: Všecko nejlepší k narozeninám, Harry! Harry se na obra podíval. Chtěl mu poděkovat, ale ta slova se mu cestou na jazyk nějak vytratila, takže se místo toho zeptal: „A kdo vy vůbec jste?“ Obr se uchechtl: „To máš pravdu, ani jsem se nepředstavil. Rubeus Hagrid, klíčník v Bradavicích.“

Hagrid zjistí, že Harry neví vůbec nic o světě v Bradavicích a ani o tom, že jeho rodiče byli slavní kouzelníci a že on sám je velmi slavný. Harry je zděšen, jakmile mu vše Hagrid vypráví: „Tví rodiče nezemřeli při autohavárii, jak Ti tady namluvili tihle mudlové. Tví rodiče byli nejlepší čarodějové v Bradavicích. Před deseti rokama se zjevil Ty-víš-kdo ve vsi, kde jste tenkrát bydleli. Tobě byl právě rok. Přišel k Vám domů a zabil je. A potom – a to je opravdová záhada – se pokoušel zabít i tebe. Jenže to nedokázal. Tys nikdy nepřemýšlel, odkud máš to znamení na čele? To ne, že by ses jen tak pořezal. Takový znamení ti zůstane, když na tebe šáhne nějaký mocný, zlý kouzlo – dokázalo zabít tvou maminku a

tátu a zničilo váš dům – ale s tebou nic nezmohlo, a právě proto jseš slavnej, Harry.“

Harry nemohl uvěřit tomu, co slyšel: „Hagrid, řekl bych, že jste se museli zmýlit. Nemyslím, že bych mohl být čaroděj.“ Hagrid se zasmál: „Takže ty nejseš čaroděj, říkáš? A nikdy jsi nedokázal udělat něco divného, když jsi měl strach nebo vztek?“ Harry se zahleděl do ohně. Když o tom teď uvažoval... Všecky ty podivné věci, které vždycky tak rozčilily jeho tetu a strýce, se staly, když byl rozrušený. Tenkrát, když ho honila Dudleyho parta, se nějak náraz octil, kde na něj nemohli. Když se děsil, že ráno půjde do školy tak směšně okudlaný, dokázal, že mu vlasy přes noc narostly...

Nákupy do školy v Bradavicích s Hagridem

Hagrid koupil Harrymu všechny potřebné věci do Bradavic: černé hábity, černou špičatou čapku, rukavice z dračí kůže... Hagrid koupil Harrymu hamburger a posadili se na plastické sedačky, aby si to snědli. Harry se cítil zvláště podivně. „Není ti něco, Harry? Že jseš tak potichu?“, zeptal se Hagrid. Harry si nebyl jist, že mu to dokáže vysvětlit. Právě zažil ty nejlepší narozeniny v životě – ale přece – žvýkal hamburger a pokoušel se najít ta správná slova: „Všichni si myslí, že jsem nějak mimořádný – jenže já o kouzlech nevím vůbec nic. Jak ode mě mohou očekávat veliké věci? Jsem slavný, a přitom ani nejsem schopen si vzpomenout proč vlastně. Nevím, co se stalo tenkrát, když zemřeli moji rodiče.“ Hagrid se na něj laskavě usmíval a řekl: „Nedělej si zbytečné starosti. To všechno se brzy naučíš. Prostě buď takovej, jaký jseš. Já vím, že je to těžký. Patříš k vyvolenejm, a to je vždycky těžký. Tady máš lístek do Bradavic a neboj se, vše zvládneš.“

A tak začal Harrymu nový život v kouzelném světě v Bradavicích. O kouzlech zpočátku vůbec nic nevěděl, ale časem se vše pilně naučil a stal se jedním z nejvýznamnějších čarodějů, kteří bojovali za dobro, a proto se neustále potýkali se zlem. Harry šel ve šlépějích svých rodičů.

Ukázka z knihy Pipi Dlouhá punčocha

(ze stran 8 – 10, 18 – 20)

Pipi se nastěhuje do vily Vilekuly

Na okraji malého, docela malého města byla stará zpustlá zahrada. V té zahradě stál starý domek a v tom domku bydlela Pipi Dlouhá punčocha. Bylo jí devět let a bydlela úplně sama. Neměla maminku ani tatínka, ale to byla vlastně výhoda, protože ji nikdo neposílal do postele zrovna uprostřed největší legrace, a nikdo ji nenutil jíst ovesnou kaši, když měla chuť na bonbony.

Kdysi byla Pipi u tatínka, kterého měla strašně ráda. Měla samozřejmě i maminku, ale na tu se už ani nepamatovala. Maminka totiž zemřela, když Pipi byla ještě úplně malá, ležela v kolébce a křičela, až to nebylo k vydržení. Když trochu vyrostla, myslela, že je maminka v nebi a malou skulinkou se na ni dívá, a tak jí někdy zamávala a řekla: „Jen se neboj! Já se o sebe postarám!“

Na tatínka si Pipi pamatovala. Byl lodním kapitánem, plavil se po všech světových mořích a Pipi jezdila s ním. Jednoho dne ho bouře smetla přes palubu. Zmizel v moři a už ho nikdo neviděl. Pipi si ale byla jista, že se jí jednou vrátí. Nevěřila, že se utopil. Věřila, že se zachránil na nějakém černošském ostrově, kde se stal králem a nosí celý den na hlavě zlatou korunu.

„Maminka je anděl a tatínek je černošský král, takové rodiče hned tak někdo nemá,“ říkala spokojeně Pipi.

Ten starý domek se zahradou koupil tatínek před mnoha lety. Chtěl se tam s Pipi usídlit, až bude na plavby starý. Když ho bouře smetla do moře, vydala se Pipi do vily Vilekuly sama, že si tam na něho počká. Ten domek se totiž jmenoval vila Vilekula. Byl zařízený, jen se nastěhovat. A tak se Pipi jednoho dne rozloučila s námořníky z tatínkovy lodi. Měli ji moc rádi ona je taky. „Sbohem hoši,“ řekla Pipi a jednoho po druhém políbila na čelo. „O mě nemusíte mít strach! Já se o sebe postarám!“

Vzala si s sebou opičku, které říkala Pan Nilson – tu jí dal tatínek – a veliký kufr plný zlatých peněz. „Zvláštní dítě“, řekl jeden z námořníků, když Pipi zmizela v dálce, a utřel si slzu.

Měl pravdu. Pipi byla zvláštní dítě. Nejzvlášťší na ní bylo, že měla takovou sílu. Měla tak obrovskou sílu, že na celém světě nebyl policista, který by měl větší sílu než ona. Když se jí zachtělo, uzvedla i koně. A taky že se jí někdy zachtělo. Měla vlastního koně, kterého si koupila za jeden z těch zlatých peněz právě v den, kdy se nastěhovala do vily Vilekuly.

Vedle vily Vilekuly byla ještě jedna zahrada s vilou. Bydlel tam jiný tatínek s maminkou a se dvěma moc milými dětmi, chlapečkem a holčičkou. Chlapeček se jmenoval Tomy a holčička Anika. Obě děti byly velmi hodné, moc dobře vychované a poslušné. Když ještě Pipi cestovala s tatínkem po moři, postávali někdy Tomy a Anika u plotu a říkali: „To je hloupé, že v sousedním domě nikdo nebydlí. Kdyby se tam tak nastěhoval někdo s dětmi!“

Vtom se u vily Vilekuly otevřela vrátka a na ulici vyšlo děvčátko. Tak zvláštní děvče Tomy a Anika ještě nikdy neviděli. Byla to Pipi Dlouhá punčocha, která se právě vypravila na ranní procházku. Vypadala takhle:

Vlasy měla zrzavé jako liška a dva pevně spletené copy jí trčely rovnou do stran. Nos měla jako malilinký brambůrek a celý puntíkatý od pih. V širokých ústech se jí bělaly zdravé zuby. Na sobě měla velice zvláštní šaty. Ušila si je totiž sama. Chtěla modré, ale modrá látka jí nestačila, a tak si na několika místech pomohla kousky červené. Na dlouhých, tenkých nohou nosila dlouhé punčochy, a to jednu hnědou a druhou černou, a černé boty, které jí byly tak velké, že by je obula nadvakrát.

Pipi se popere

„Jé, oni bijí Vilíka!“ křičela Anika. „To jsou ale zlí kluci!“

„Tamhleten, to je Bengt. Hrozný rváč“, řekl Tomy. A je jich pět na jednoho, to jsou zbabělci!“ Pipi šla rovnou k nim a Bengtovi zaťukala ukazováčkem do zad.

„Poslouchej, to chcete z Vilíka nadělat fašírku, že vás na něho jde pět najednou?“

Bengt se otočil a uviděl děvčátko, které ještě neznal. Úplně cizí dítě a odvážilo se ho dotknout! Zůstal na Pipi koukat s otevřenou pusou a samým úžasem ji zapomněl zavřít. Pak se začal pomalu, pomalounku a zeširoka usmívat.

„Kluci, kluci! Vykašlete se na Vilíka a pojdte se kouknout. Takovou holku jste ještě neviděli!“ Dal se do smíchu a plácal se do kolenou. Ostatní kluci se v okamžiku shlukli kolem Pipi. Vilík si mezitím utíral slzy a opatrně odešel k Tomíkovi. „Koukněte se na ty vlasy“ Je jako liška“ A ty boty – nepůjčila bys mi jednu? Rád bych se projel po řece a nemám loď.“

Pipi stála uprostřed kruhu a mile se usmívala. Bengt čekal, že se dá vzteky do pláče nebo že alespoň bude vypadat vystrašeně. Když nic nepomáhalo, tak do ní strčil. „Nejsi zrovna zdvořilý k dámám“, řekla Pipi, načež ho popadla, zvedla ho silnýma rukama vysoko do vzduchu, odnesla ho k bříze, která stála opodál a vysadila ho na větev.

„Jste zbabělci“ Je vás pět a šli jste na jednoho. To je zbabělost. A navíc jste ještě strkali do malé bezbranné holky. A to je hanba.“

A Vilíkovi řekla: „Až tě zase budou chtít mlátit, tak mi řekni.“

C Vzorový dotazník

- obecná část
- část o Harry Potterovi
- část o Pipi Dlouhé punčoše

Seznam použitých obrázků

1. ALTAMURA, S. [cit. 2011-06-15]. Dostupné pod licencí Public domain na WWW: <<http://saltamura.altervista.org/disegni/showthumbs.php?bigpic=9.gif&folder=Pippi%20Calzelunghe>>
2. HICKS, M. [cit. 2011-06-15]. Dostupné pod licencí Public domain na WWW: <<http://school.discoveryeducation.com/clipart/clip/dancebk.html>>
3. TOMASEK. [cit. 2011-06-15]. Dostupné pod licencí Public domain na WWW: < <http://herypotr.blogspot.com/> >
4. ZEMANOVÁ, B. [cit. 2011-06-15]. Dostupné pod licencí Public domain na WWW: <<http://www.veselarazitka.cz/veselarazitka/eshop/33-1-Smajlici/0/5/1016-Razitko-Smajlik-16>>

Dotazník pro Tebe o literární postavě, kterou bys chtěl(a) být...

Zvolenou odpověď zaškrtni. U doplňujících otázek napiš, vše co Tě napadne. Vše je správně.

JSI:

☐ DÍVKA

☐ CHLAPEC

1. Jakou konkrétní literární postavou bys chtěl(a) být?

jméno literární postavy

název knihy a věk literární postavy, kdy Tě děj nejvíce bavil

2. Čím Tě tato literární postava zaujala? Proč bys chtěl(a) být jako ona? (napiš vše, co Tě napadne)

--

3. Jaké vlastnosti u své literární postavy obdivuješ?

--

4. Chtěl(a) bys vypadat podobně jako Tvá literární postava?

☐ ANO, velmi

☐ spíše ANO

☐ spíše NE

☐ NE, vůbec

Napiš konkrétně, co se Ti na ní líbí/nelíbí.

--

5. Chtěl(a) bys žít v podobném prostředí jako Tvá literární postava?

ANO, velmi

spíše ANO

spíše NE

NE, vůbec

Napiš, kde Tvá literární postava žije a proč bys chtěl(a)/nechtěl(a) žít v tomto prostředí.

6. Chtěl(a) bys zažívat podobné příhody jako Tvá literární postava?

ANO, velmi

spíše ANO

spíše NE

NE, vůbec

Napiš, jaké příhody Tvá literární postava zažívá a proč bys je chtěl(a)/nechtěl(a) zažívat.

7. Jsi si se svou literární postavou v něčem podobný?

ANO

NE

Pokud ANO, napiš konkrétně, v čem jste si podobní.

Děkuji Ti za vyplnění dotazníku.

Otázky pro Tebe o Harry Potterovi

JSI:

DÍVKA

CHLAPEC

1. Harry Potter je v ukázce podobně starý jako ty. Je to pro Tebe při čtení ukázky důležité?

ANO, velmi

spíše ANO

spíše NE

NE, vůbec

PROČ?

2. Chtěl(a) by ses vzhledově podobat Harrymu?

ANO, velmi

spíše ANO

spíše NE

NE, vůbec

V čem konkrétně ANO/NE

3. Chtěl(a) bys být čaroděj/ka jako Harry Potter?

ANO, velmi

spíše ANO

spíše NE

NE, vůbec

PROČ?

4. Chtěl(a) bys žít u strýce, tety a bratrance jako má Harry?

ANO, velmi

spíše ANO

spíše NE

NE, vůbec

PROČ?

5. Chtěl(a) bys být slavný/á jako Harry Potter?

ANO, velmi

spíše ANO

spíše NE

NE, vůbec

PROČ?

6. Chtěl(a) bys žít a studovat ve škole čar a kouzel v Bradavicích jako Harry?

ANO, velmi	spíše ANO	spíše NE	NE, vůbec
------------	-----------	----------	-----------

PROČ?

7. Chtěl(a) bys mít kamarády jako má Harry?

ANO, velmi	spíše ANO	spíše NE	NE, vůbec
------------	-----------	----------	-----------

PROČ?

8. Napiš vlastnosti Harryho, které považuješ pro sebe za důležité a chtěl(a) bys je také mít.

9. Jste si v něčem s Harrym podobní?

ANO

NE

Pokud ANO, napiš konkrétně, v čem jste si podobní.

10. Chtěl(a) bys být Harry Potter (s jeho osudem, chováním, kamarády, vzhledem...)?

ANO, velmi	spíše ANO	spíše NE	NE, vůbec
------------	-----------	----------	-----------

Napiš především z jakého důvodu, bys chtěl(a) být Harry, nebo naopak napiš důvod, proč bys jím nechtěl(a) být.

Otázky pro Tebe o Pipi Dlouhé punčošě

JSI:

DÍVKA

CHLAPEC

1. Pipi Dlouhá Punčocha je podobně stará jako ty. Je to pro Tebe při čtení ukázky důležité?

ANO, velmi

spíše ANO

spíše NE

NE, vůbec

PROČ?

2. Chtěl(a) by ses vzhledově podobat Pipi?

ANO, velmi

spíše ANO

spíše NE

NE, vůbec

V čem konkrétně ANO/NE

3. Chtěl(a) bys mít sílu jako má Pipi?

ANO, velmi

spíše ANO

spíše NE

NE, vůbec

PROČ?

4. Chtěl(a) bys žít sám/sama v domě s koněm a opičkou jako Pipi ?

ANO, velmi

spíše ANO

spíše NE

NE, vůbec

PROČ?

5. Napiš vlastnosti Pipi, které považuješ pro sebe za důležité a chtěl(a) bys je také mít.

6. Chtěl(a) bys mít kamarády jako má Pipi?

ANO, velmi	spíše ANO	spíše NE	NE, vůbec
------------	-----------	----------	-----------

PROČ?

--

7. Jste si v něčem s Pipi podobní?

ANO

NE

Pokud ANO, napiš konkrétně, v čem jste si podobní.

--

8. Chtěl(a) bys být Pipi Dlouhá punčocha (s jejím osudem, chováním, kamarády, vzhledem...)?

ANO, velmi	spíše ANO	spíše NE	NE, vůbec
------------	-----------	----------	-----------

Napiš především z jakého důvodu, bys chtěl(a) být Pipi, nebo naopak napiš důvod, proč bys nechtěl(a) být Pipi.

--